

Ludo Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 38
26/2023
23. december 2023

Cena 1,- €

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Ešteže sú ryby nemé. Možno by hundrali, ako málo ich jeme... Veď čo to je – na osobu za rok ani kilečko?! Málokomu pritom prekáža v pokrme a na tanieri dajaké to éčko a velebí sa čas, keď v mäsniach štartujú preteky na karé a na bifteky...

Možno by tie čelustnatce nahlas kričali, či nám už načisto šibe! Zakázať rybe, čo tu bolo dávny zvykom. Voňavé halászlé a kaprie hlavy. Že aj ony chcú status pravý a na Vianoce nakuknúť do pekne vyzdobených ulíc, aby sa trochu prevetrali, že ich to v bahne a mraziakoch nebaví, a ešte menej, keď sú v krámoch zmrazení na filé a mesiačky... Že tiež chcú byť vianočná tradícia a pomedzi zvonce a koledy umocňovať atmosféru punčov a voňajúcej priazne, aj keď kadečo v štáte viazne. Chcú vedieť, o čom sa ľudia v radoch pred kaprími kaďami na trhoch a pľacoch bavia, o čom klebetia, koho hania a či vôbec dakoho chvália. Či je medzi ľuďmi aj dajaká sranda, alebo len masa huláka na námestiach: Mafía a banda!

Počul som redaktorečku detským hlasom v rádiu vyplakávať o humánnom pokroku – ako v časoch, keď nás papaláši z tribún vyzývali pridať do kroku –, že tú rybu treba najprv „bezbolestne omráčiť“. No neviem, či do Silvestra prídem na to ako? Kadečo mi pritom chodí myslou, či to nie je práve tá „zelená advokátka sysľov“. Spermophilov (ako tie hľadavce pre ich rozmnožovacie dispozície označuje latinská terminológia) sme v stachanovských časoch chodievali na strníská vytápať, aby bolo viacej chleba. Tak nám treba, lebo máme na čo pekné v dobrom spomínať a vieme, že väčší krajec nevysedí sliepka z vajec...

Preto keď kapríka z trhu vylovíte doma z vane a zoderiete ho z kože, prv než sprobujete, či máte poruke ostré nože, odložte si pár šupín pre šťastie, nech vám pudlár tučnie a konto v banke rastie.

To vám želá
Emil SEMANCO
a kolektív SNN

Fotografia: Emil SEMANCO

ŠŤASTNÉ A VESELÉ ÚSPEŠNÝ ROK 2024

Novodobí cenzori slobody slova sa činia

str. 9

Svedectvo o už neexistujúcej obci Ruské

str. 13

Zrekonštruovali Benkovo múzeum v Martine

str. 17

TRI OTÁZKY PRE: PhDr. Dalibora MIKULÍKA, riaditeľa Ľubovnianskeho múzea

Rozprávkový a kráľovský rok na hrade aj v podhradí

• Možno by si ktosi mohol pomyslieť, že zveličujeme, ale tento rok bol na hrade Ľubovňa naozaj rozprávkový aj kráľovský...

Hrad a skanzen navštívilo vyše dvestotisíc návštevníkov, čo považujeme za historický rekord. Mimoriadne sa tešíme, že tretina turistov sa k nám vracia pravidelne. Taká bola Ružbašská kráľovská svadba, ktorou sme dramaturgicky nadviazali na Stretnutie potomkov majiteľov hradu z roka 2022, ktoré bolo jediným v počínaní na európskych hradoch...

• Po skvelom výsledku v obnove paláca Ľubomírskych ste získali nemalú sumu na ďalšiu obnovu. Bude to už povestný

rozprávkový zvonec nad hradnou renesanciou alebo ešte nosíte v riaditeľskom batôžku nové plány?

Obnova hradov je nekonečný príbeh. Na hrade Ľubovňa sa darí tento príbeh viesť k dobrému koncu. Po náročných obnovách hradnej veže, renesančného, gotického a barokového paláca, hradnej kaplnky a fortifikácií sa nám podarilo získať od MK SR a nášho zriaďovateľa PSK milión dvestotisíc eur na renováciu kasární zo 17. storočia, hradnej studne, severovýchodnej hradby, III. a IV. nádvorja hradu. Obnovu chceme ukončiť v roku 2025.

• Sformovali ste okolo seba tím za vec zapálených odborníkov, profesijných nadšencov, ktorých

baví to, čo robia. Vaše a ich úsilie prináša široko akceptovateľné výsledky i uznanie. Naposledy Cenu mesta Stará Ľubovňa...

Tento, ale aj tie minulé roky sa niesli v zberaní plodov nášho úsilia. Získali sme mnohé ocenenia na regionálnej, celonárodnej i zahraničnej pôde. Boli to dve ceny časopisu Pamiatky a Múzea, medaila Zväzu Múzeí Slovenska, Zlatý špendlík za najhrad a mesto Stará Ľubovňa sa aj vďaka nám dostalo medzi desať najkrajších mestiečiek Európy, čo odráža aj spomenutá cena mesta. Bez profesijného úsilia a veľkej dávky entuziazmu by dnes múzeum určite nepatriilo medzi pýchy slovenskej kultúry.

Zhovárал sa Emil SEMANCO

archív autora

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R-2023026

ISSN 0862-8823
26
770862 882007

V SNN 1/2024
SI PREČITATE

Prvé vydanie Slovenských národných novín v roku 2024 vyjde s dátumom 13. január 2024
■ Ministerka kultúry Martina ŠIMKOVIČOVÁ poskytla exkluzívne interview pre naše noviny
■ Aleju slovenských dejateľov v Rimavskej Sobote zdobí aj busta Ladislava BARTOLOMEIDESA

Zbytočné úsilie opozície blokovat' štátny rozpočet na budúci rok Slovensko ustojí progresívne šialenstvo

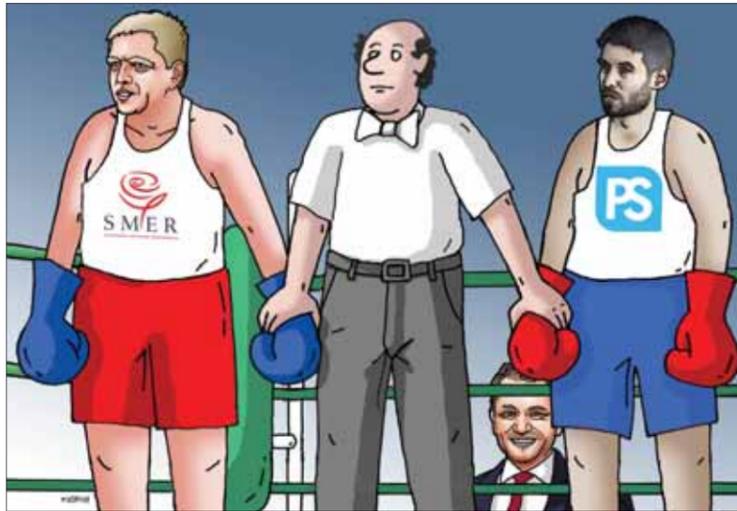
Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Vláda Slovenskej republiky na výjazdovom rokovaní v Trenčíne schválila Návrh rozpočtu verejnej správy na roky 2024 až 2026. Návrh tak smeruje na rokovanie Národnej rady Slovenskej republiky. Rezort financií pripravil návrh rozpočtu v rekordne krátkom čase vzhľadom na riziká, ktoré by mohlo priniesť rozpočtové provizórium. Samotný návrh rozpočtu zohľadňuje aj plán postupnej konsolidácie verejných financií a počítá so znížením deficitu z tohtoročnej úrovne 6,52 percenta HDP na 5,97 percenta v roku 2024.

Predkladaný návrh rozpočtu okrem potrebnej konsolidácie zohľadňuje aj výrazné vplyvy legislatívnych a nelegislatívnych materiálov schválených v predchádzajúcom volebnom období. Napriek tejto skutočnosti však vláda SR v predkladanom návrhu rozpočtu verejnej správy neznižuje výdavky určené na vyplácanie dôchodkov či výdavky určené na podporu iných zraniteľných skupín obyvateľstva ako ani výdavky na školstvo, zdravotníctvo, sociálne veci, rodinnú politiku a mnohé ďalšie oblasti, aby negatívne vplyvy na obyvateľstvo boli čo najmenšie.

NÁPRAVA CHÝB

Pri zohľadnení potrebného konsolidačného úsilia návrh rozpočtu verejnej správy počíta aj s výdavkami určenými na prijatie trvalého trinásteho dôchodku vo výške priemernej mesačnej sumy daného druhu dôchodku za predchádzajúci rok, a to súčasne pri zachovaní rodičovského dôchodku. Rovnako je v návrhu rozpočtu verejnej správy zabezpečená pomoc pri splácaní úverov na bývanie v súvislosti s nárastom úrokových sadzieb, ktoré zvyšujú finančné zaťaženie domácností a mohlo by dôjsť k vážnemu ohrozeniu platobnej schopnosti obyvateľov splácať tieto úvery. Návrh rozpočtu verejnej správy taktiež zahŕňa aj výdavky na vytvorenie nového Ministerstva cestovného ruchu a športu SR, ktorého cieľom je posilniť a zefektívniť využívanie verejných zdrojov a potenciálu v cestovnom ruchu, rozvoj kúpeľného cestovného ruchu a cykloturistiky, ako aj podpora športu. Zároveň sú stále prebiehajúce energetické krízy sa v rozpočte verejnej správy počíta

s pomocou vlády SR na kompenzáciu vysokých cien pre domácnosti s cieľom stabilizovať ich.

ROZPOČTOVÝ CIEĽ

V budúcom roku vláda v súlade so svojím programovým vyhlásením plánuje znížiť deficit na 5,97 percenta HDP. Schodok sa tak má znížiť o výše 0,5 percenta HDP z úrovne 6,52 percenta v tomto roku. K medziročnému poklesu schodku prispievajú najmä prijaté konsolidačné opatrenia, a to najmä zdanenie dočasných vysokých ziskov v bankovom sektore, zvýšenie zdravotných odvodov, predĺženie platnosti solidarného príspevku v odvetví spracujúcim ropu, zníženie odvodov do druhého dôchodkového piliera, zavedenie minimálnej a dorovnávej dane pre právnické osoby či zvýšenie daní z tabaku a liehu a iné. Od roka 2025 si budú európske fiškálne pravidlá

pravdepodobne vyžadovať ďalšie znížovanie nominálneho deficitu o jedno percento HDP. Predseda parlamentu Peter Pellegrini avizoval, že o rozpočte budú rokovať tak, aby sa do Vianoc o ňom stihlo aj rozhodnúť, teda po uzávierke tohto vydania Slovenských národných novín. Zároveň poslanci odsúhlasili zmeny v priebehu rokovania. Podľa Petra Pellegriniho zostáva tiež prerokovať balík kompenzačných opatrení.

BOJ V PARLAMENTE

Následne by mali byť prebraté aj ďalšie zmeny, o ktorých rokujú v skrátenom legislatívnom konaní a ktoré už sú v druhom čítaní. Sú nimi novely kompetenčného zákona, zákona o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže, zákona o odplatach a o poskytovaní príspevku v civilnom letectve, zákona o národnom zdravotníckom informač-

nom systéme. Predseda parlamentu vysvetlil, že to, v akom čase budú ďalšie dni rokovať, ešte možno upraviť vzhľadom na vývoj rokovania.

NESPOKOJNÉ MESTÁ

Únia miest Slovenska (ÚMS) je po rokovaní s Ministerstvom financií SR nespokojná s návrhom rozpočtu na rok 2024. Od rezortu mestá najneskôr v prvom štvrtroku 2024 očakávajú návrh ďalších kompenzačných opatrení na výdavky, ktoré návrh rozpočtu nezohľadnil. Informovala o tom hovorkyňa ÚMS Daniela Piršelová. „Rozumieme zložitej situácii, v ktorej sa ministerstvo financií nachádza, ale situácia v samospráve je rovnako zložitá a nikto z primátorov, poslancov v mestách ani obyvateľov miest ju nezavinil. Chceme naďalej poskytovať občanom služby ako doteraz, mestá rozvíjať a chceme od štátu len to, aby nám na to vytvoril podmienky,“ vyhlásil viceprezident ÚMS Ján Nosko. Podľa ÚMS návrh budúročného štátneho rozpočtu bude pre samosprávy znamenať zníženie rozsahu a kvality služieb pre obyvateľov, a to aj napriek zvyšovaniu daní a poplatkov, ku ktorým museli mestá pristúpiť. Únia miest Slovenska upozornila, že podielové dane na rok 2024 ostanú na úrovni tohto roka, hoci mestá majú z rozhodnutia vlády zvýšené náklady na mzdy.

PODPORA S VÝHRADAMI

Samosprávne silnejšie Združenie miest a obcí Slovenska (ZMOS) na mimoriadnom plenárnom zasadnutí Hospodárskej a sociálnej rady SR s výhradami podporilo návrh štátneho rozpočtu na budúci rok. „Kľúčovou výhradou z nášho pohľadu je dofinancovanie samospráv cez podielové dane. Tie sú nateraz pre samosprávy zlou východiskovou pozíciou.“ Potrebu dofinancovania samospráv na zasadnutí tripartity jednoznačne podporili aj zástupcovia zamestnávateľov i odborov. „Uvedomujeme si, že bez štátneho rozpočtu by bol veľký problém aj pri fungovaní štátu a provizórium by štátu nepomohlo. Zároveň som akcentoval dôležitosť rokovania medzi ZMOS-om a vládou,“ informoval predseda ZMOS-u Jozef Božik. **Viac aj na strane 7**

AKTUÁLNE

Ak máme veriť zvyčajným konšpiráciám a dezinformáciám médií „hlavného prúdu“, potom sa na prezidentský trón tlačí ďalší kandidát. Minimálne to „zvažuje“. Nič by na tom nebolo zvláštne, ak by nešlo o prezidenta. Lenže o bývalého prezidenta policajného zboru Štefana Hamrana.

Nesmierne ego

Nadpolovičnou väčšinou oprávnených voličov odmietaného a pre mnohých aj neprijateľného človeka. Musí mať obrovské ego, keď si v tejto situácii trúfa na post hlavy štátu. Alebo, naopak, nedostatok mnohého iného dôležitého v osobnostnej výbave možného kandidáta. Napríklad zdravého rozumu. A navyše ide o politický diletantizmus v opozičných politických šikoch. Kandidatúra Hamrana by totiž značne poškodila miláčika progresívnych aj liberálov Korčoka. O to vážnejšie však treba brať jarné prezidentské voľby, lebo aj takéto „hamranovské“ signály naznačujú, že Slovensko v tejto téme nastupuje cestu diktátorských režimov niekde v pralesných častiach Južnej Ameriky.

Prečo diktátorských? Tlačových besied policajta Hamrana je na sociálnych sieťach uložených výše hlavy, stačí si niektorú z nich pozrieť. Ale – to zas nie je až taký „zlý“ ľah najmä zo strany „lipšicovcov“. Jednou z právomocí hlavy štátu sú totiž amnestie na už súdom vyrieknuté tresty alebo aj na prebiehajúce či len začaté trestné konania. A tu by mala v každom voličovi zažiarit' veľmi výraznou červenou občianska kontrolka.

Ján ČERNÝ

VŠIMLI SME SI

V tisícštyristokilometrovom karpatskom oblúku máme Vysoké Tatry – najmenšie, ale vybavením a športovo-turistickým potenciálom vôbec nie najposlednejšie veľhory sveta. Dokonca sme si v nich istý čas trúfali usporiadať zimné olympijské hry. Naše lesy sú napriek niektorým sekerníckym zásahom stále zelené plúca a tvoria bezmála štyridsať percent územia štátu, čo nám dáva štvrté miesto v Európe.

Najcennejšie darčeky, čo tu máme...

O zápis do Zoznamu reprezentatívneho svetového nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO sa už niekoľko desaťročí uchádzajú aj Košice, ktoré sú s výše päťsto pamiatkovými objektmi na svojom unikátnom šošovkovitom námestí najväčšou mestskou pamiatkovou rezerváciou na Slovensku.

Na krásnom Slovensku je osemnásť mestských pamiatkových rezervácií a desať skanzenov ľudovej architektúry. Máme pamätihodnosti od antiky, Keltov, Slovanov cez všetky slohy a štýly. Do zoznamu svetového dedičstva Slovákom zapísali osem prvkov, dvanásť ďalších na túto poctu kandiduje. Vyše dvadsať rokov sa o prestížny zápis usiluje aj metropola východu a druhé najväčšie mesto na Slovensku. Košice sú hotový kultúrno-architektonický skvost. Majú vo svojom šošovkovitom jadre, ktoré bolo kedysi ostrovom Čermeľského potoka, najväčšiu, najucelenejšiu a najzachovalejšiu mestskú pamiatkovú rezerváciu. Je v nej päťstojeden (!) pamiatkovo chránených objektov s takými unikátmi ako najväčšia gotická katedrála na Slovensku Dóm sv. Alžbety, Kaplnka sv. Michala a Urbanova veža. To sú dary, priatelia, to je naozajstné bohatstvo!

Text a foto: Emil SEMANCO

Rezbár z Babína ovládol emisiu známok k najväčším kresťanským sviatkom

Dedo Siváň k Veľkej noci aj k Vianociam

V Oravskej galérii v Dolnom Kubíne uviedla Slovenská pošta 8. decembra do obehu špeciálnu vianočnú poštovú známku z emisného radu Slovenské ľudové rezbárstvo s motívom Svätej rodiny.

Ako desiatky iných plastík, čerpajúcich zo života dedinského ľudu i z tradícií sakrálneho sochárstva, aj túto vytvoril rezbár Štefan Siváň z Babína na Orave (1906 – 1995) – vďaka geniálnej tvorivej intuícii jeden z najvýznamnejších a vďaka iniciatíve a publicite bývalej riaditeľky Oravskej galérie PhDr. Evy Luptákovéj vari aj najznámejší insitný tvorca na Slovensku s akceptovateľnou pozíciou v zahraničí, keďže účastou na veľkolepej svetovej výstave insitného umenia v Paríži v roku 1982 vstúpil do siene slávy tvorcov v tomto druhu umenia.

Roľník a kolár, potulný koledník s prenosnými betlehemami po oravsko-moravskom pohraničí, ľudový umelec „malý vzrastom, ale veľký dielom“, ovládol tohtoročnú emisnú známkovú produkciu Slovenskej pošty k najväčším sviatkom liturgického roka, keďže aj na vydanie príležitostnej známky k tohtoročnej Veľkej noci využil autor grafického návrhu známky Adrian Ferda ako motív jednu viacerých Piet babinského rezbára, ktorému pre vyžarujúcu podmaňujúcu úprimnosť jeho diel známi i neznámi vraveli „dedo Siváň“. Znalci tohto druhu umenia o ňom tvrdia, že jeho umenie je bezkon-

Vladimír Kompánek, Andrej Barčík, ale najmä Ignác Kolčák - jeden zo zakladateľov Oravskej galérie v Dolnom Kubíne, v šesťdesiatych rokoch minulého storočia objavili samostatný jedinečný rezbársky talent babinského „pútnika s betlehemami“, tamojšieho roľníka a kolára Štefana Siváňa a povzbudili ho do ďalšej tvorby, ktorá mu priniesla uznanie nielen u nás, ale aj vo svete. Autorom grafiky známky je Adrian Ferda a vytlačila ju ošesťom Tiskárna Hradištka, s.r.o. v ČR, keďže u nás na to stále nemáme vhodnú tlačiareň cenín.

kurenčie a nijaký slovenský ľudový umelec nedostal do vienka takú obrovskú silu predstavivosti a tvorivej invencie, také nadanie ako on. Vo svojom motivicky pestrom diele si zachoval insitný, ľudový spôsob pohľadu, chápania a interpretovania sveta – svojrázne rozprávanie jednoduchého človeka o vlastnej krajine, každodenných radoostiach i starostiach. Bol výborný rozprávač. Každá socha mala svoj príbeh, a keď sa s ňou lúčil, odovzdal ju novému majiteľovi aj so svojím slovným komentárom.

Najväčšiu zbierku Siváňových plastík – deväťdesiatpäť artefaktov – vlastní práve Oravská galéria v Dolnom Kubíne, kde mu v roku 2010 inštalovali stálu expozíciu. V roku 2007 vydalo Vydavateľstvo Matice slovenskej v spolupráci s touto galériou obrazovú publikáciu Štefan Siváň – Rezbár z Oravy, ktorú zostavila Dr. Eva Luptáková s osemdesiatimi kvalitnými reprodukciami rezbárskych diel a v esejistikej i dokumentárnej časti so zaujímavými informáciami o živote a diele tohto výnimočného ľudového tvorca s obrovským vkladom do našej aj svetovej klenotnice výtvarného umenia.

Text a foto: Emil SEMANCO

Slovenské žalobaby v Bruseli

Ivan KRAŽOVIČ

Žiadnych sto dní, po ktorých písala a tvrdo ich vyžadovala Matovičova vláda v roku 2020, v tomto roku po zmene vlády neplatí. Už po pár dňoch chceta opozícia odvolať ministra vnútra Matúša Šutaja Eštoka za snahu vyčistiť funkcionársky marazmus v slovenskej polícii, ako aj za údajné porušovanie zákona pri postavení exponovaných vyšetrovateľov bývalej vlády mimo služby. Zdalo by sa, že hokejové skóre sudcov 4 : 3 v neprospech ministra nahráva opozícii. Obnažilo však len fakt, že rôzni sudcovia si vykladajú zákon v rovnakom spore rôzne. Dva protichodné názory si môžu dovoliť advokáti, ale nie sudcovia. Na tejto blamáži nič nezmení ani odvolací súd.

Potom niektorí slovenskí europoslanci požiadali podpredsedníčku Európskej komisie Věru Jourovou o preverenie rozhodnutia premiéra

Roberta Fica v súvislosti s prístupom médií na akcie vlády. Autori tvrdili, že je to vnímané ako tlak na všetky médiá v Európskej únii. Nikto však médiám neupiera prístup k informáciám. Akoby už zabudli na vypínanie nezávislých médií v minulosti rozhodnutím NBÚ bez súdneho príkazu. Pod žiadosť sa podpísali europoslanci Eugen Jurzyca (SaS) a Ivan Štefanec (KDH), ku ktorým sa pripojili Vladimír Bilčík (Demokrati), Miriam Lexmann (KDH), Lucia Ďuriš Nicholsonová (Jablko), Jozef Mihál (Demokrati), Peter Polák (hnutie Slovensko) Martin Hojsík (PS) a Michal Wiezik (PS).

A tí istí slovenskí europoslanci v Európskom parlamente za mediálnej podpory prezidentky Zuzany Čaputovej a kandidáta na post prezidenta Ivana Korčoka iniciovali na 13. decembra 2023 v Štrasburgu zaradenie špeciálneho bodu do

programu, v ktorom sa bude rokovať o porušovaní princípov právneho štátu na Slovensku. V prípade úspechu podania voči Slovensku nastáva použitie čl. 7 Zmluvy o fungovaní EÚ, čo pre členský štát znamená sankcie, obmedzenie práva

KOMENTÁR

hlasovať, pozastavenie finančných prostriedkov z rozpočtu Únie pre školstvo, poľnohospodárstvo, zdravotníctvo, životné prostredie a iné. Hlasovanie je plánované na polovicu januára budúceho roka.

Takmer súčasne slovenské „osobnosti“ poslali otvorený list do Bruselu adresovaný predsedníčke Európskej komisie Ursule von der Leyenovej a európskemu komisárovi pre spravodlivosť Didierovi Reynersovi. Šlo teda zjavne o koordinovanú akciu. Navzdory tomu, že

zmeny v Trestnom poriadku vrátane zrušenia Úradu špeciálnej prokuratúry boli vopred konzultované s predsedníčkou Európskej komisie. Ich mená sú dobre známe z ich verejných aktivít. Na prvom mieste je Grigorij Mesežnikov, prezident Inštitútu pre verejné otázky, odkiaľ je aj Martin Bútora a Zora Bútorová, herci Richard Stanke a Boris Farkaš, bývalá herečka a bývalá štátna tajomníčka Magda Vašaryová, neúspešná expremiérka Iveta Radičová, ktorá dovolila povalenie vlastnej vlády, básnik Ján Štrasser, bývalý poslanec František Šebej či bývalý minister a riaditeľ pre strednú a východnú Európu americkej mimovládnej organizácie German Marshal Fund, v rokoch 2013 – 2014 pôsobiaci na majdane v Ukrajine spolu s Danielom Lipšicom, Pavol Demeš. Ale napríklad aj Valeria Schulczová, riaditeľka Divadla Pavla Országha Hviezdoslava, ktorá, zatiaľ iba na plagátoch stína hlavy veľikánov slovenskej literatúry. Vyzývajú pani predsedníčku komisie, aby nepodľahla „zavádzajúcej argumentácii Roberta Fica v prospech návrhov, ktoré majú za cieľ znefunkčniť mechanizmy právneho štátu spôsobom, ktorý je v zjavnom rozpore s princípmi právneho štátu“.

Opozícia odhalila, že im ide o kompenzovanie si frustrácie z prehratých volieb a snahu o deštrukciu súčasnej vlády. Akoby im bol málo rozklad štátu na všetkých úrovniach, ktorý spustila „najlepšia vláda, o ktorej sa budú žiaci učiť v dejepise“, Igora Matoviča. Za tri roky sa ich vystriedali tri – najprv po ňom zostavená vláda Eduarda Hegera s jemným faceliftom, za ktorý by sa nemusela hanbiť ani jedna automobilka vydávajúca staré auto za nové. A napokon dočasná úradnícko-progresívna vláda Ľudovíta Ódora, vymenovaná priamo prezidentkou.

Čo sa týka postoja europoslancov, škoda, že sa viac neangažujú v neprospech návrhu Európskej únie na zrušenie práva veta členských štátov, čo by bol koniec posledných zvyškov slovenskej suverenity. Inak nás čaká federalizácia európskeho kontinentu a jeho centrálné riadenie. V júni budúceho roka budú nové eurovolby. Azda sa po tých protislovenských postojoch súčasní europoslanci zase nebudú biť na plagátoch a kortešačkách do pfs a klamať voličov, ako veľmi by chceli aj naďalej celým národným srdcom pracovať pre Slovensko. Nikto im už neuverí.

Bieda ducha aj charakteru

Ivan BROŽÍK

Chce to mať amputovaný charakter. Alebo trepanovanú lebku. Alebo oboje. Dokážať jedným dychom kritizovať tých, ktorí zachraňujú štátnu pokladnicu, a vynášať do nebies tých svojich, hoci práve oni priviedli Slovensko nad priepasť ekonomickej katastrofy alebo dnes tak módnou povedané na „grécku cestu“, to si vyžaduje naozaj tráviacu sústavu prežívavcov. Teda hneď štyri žalúdky.

Dedičstvo najskôr vlády Igora Matoviča, potom jeho poskoka Eduarda Hegera a gazdovanie pod ministrom financií Igorom Matovičom, ako aj „dubajský“ štýl hospodárskej politiky Richarda Sulíka a Nadovské vyhadzovanie peňazí komínom vojny na Ukrajinu, popri fantastických biznisoch všetkých vtedy pri moci s vakcínami, MOM-kami a inými vymoženosťami covidu dostalo Slovensko do zúfalej situácie. Povedané

faktami, ktoré sa nedajú „okecať“. A potom, okrem iného, vďaka „múdrosti“ a najmä hrabivosti vlád a ich úradníkov po voľbách v roku 2020 máme my občania Slovenskej republiky najnižšiu životnú úroveň v Európskej únii. Schodok hrubého

POZNÁMKA

domáceho produktu nás v rámci spoločenstva vyniesol až na prvú priečku s takmer siedmimi percentami HDP. Matovičovsko-sulíkovsko-kollárovsko-remišovská koalícia nás zadžila až do nebies na hodnotu sedemdesiatich miliárd eur. Každý občan Slovenska vrátane dočiat a starobných dôchodcov nesie za túto partiu „A je to“ na svojich pleciah dlh približne pätnásťtisíc eur. Asi toľko, čo kreslo pod zadok exministerky Remišovej. A teraz ich počúvame, ako kritizujú

návrh štátneho rozpočtu novej koalície pod vedením Roberta Fica, na ktorý mala vláda historicky rekordne krátky čas, a to aj „vďaka snahám“ pani prezidentky. Pritom je to návrh, ktorý má už obesencovi v poslednej sekunde odstrelit' lano od slučky na krku. Kde boli všetci tí kriklúni vládnej koalície zo zlatých čias Matoviča, Sulíka či Remišovej pred rokom, dvoma, troma, keď sa tu negazdovalo, ale doslova rabovalo? Kde boli všetci tí „ekonomovia“, keď Slovensko páchalo ekonomicke samovraždu eurohujerským schvaľovaním sankcií? Nuž, naozaj sa treba pýtať, či sú úplne bez hanby a či im nie je trápne vôbec teraz otvárať na tému záchrana štátneho rozpočtu ústa. Skôr by bežný občan očakával vyšetrovanie a zákonné postihovanie týchto rabovačov spoločnej kasy ako ich bezbrehých a nekonečných mudrovanie na

adresu hasičov, ktorí iba hasia požiar, dôkladne založený nimi samými.

Počúvať v parlamente diskusné vstupy terajšej opozície k téme rozpočet, to sa človek iba prenáramne čuduje, prečo po troch rokoch ich koalícnej vlády nie je napríklad také Švajčiarsko v porovnaní so Slovenskom totálny ekonomický zobrák Európy. Toľko podnetných návrhov na najvyššej expertnej pročkovskej či inej úrovni k návrhu rozpočtu a, samozrejme, odhodlanie ho sabotovať, to je vizitka biedy ducha i charakteru v prezentácii dnešnej opozície. Oni si tomu vravia „konštruktívnosť“.

Zlodeji kričia v rokovacej sále „chyťte zlodejov“. A médiá takzvaného hlavného prúdu ich vreskot publikujú priam so spartakiádnym úsilím. Že doteraz nikde neboli spomenutí Šimečkovi progresívci? Tí majú iný recept, ako zachrániť podľa nich Slovensko. Je to dobový remake Šeligovho Za slušné Slovensko v podobe stavania tribún na námestiach. Za výdatnej pomoci hulákačov z povolania z prostredia najrôznejších aktivistických mimovládnych kruhov. Na argumentačnú diskusiu v pléne parlamentu si totiž progresívci nijako netrúfajú.

SPOZA OPONY

Nič nenasvedčuje tomu, že nastávajú sviatky mieru a pokoja. Nad Slovenskom sa nebude vznášať duch radosti a bratstva. Svet je a zostane v kríze.

Poobzerajme sa dookola. Nemecká vládna strana zvolala zjazd, doteraz sa pre covid neschádzali. Hneď ich na ceste zabrzdil štrajk rušňovodičov, šesťsto delegátov čakalo na prejav kancelára Scholza, ved' v tohtoročnom rozpočte bolo treba nájsť sedemnást' chýbajúcich miliárd a v budúcom roku zaplátať šesťdesiatmiliardovú dieru...

Nemecké problémy by nám nestáli za reč, ak by sme neboli na zjazde vládnej sociálnej demokracie SDP svedkami teatrálnych scén v čase, keď má strana, vláda, kancelár roky nevidanej prepady a nárast nedôvery. Olafa Scholza čakali na tribúne doslova ovácie, nepretržitý potlesk a výkriky nadšenia ho takmer nepustili k slovu. Počas prejavu sa to opakovalo, keď kancelár vyhlásil, že nedopustí oslabenie sociálneho štátu, aj keď na to bude menej peňazí.

Potlesk prerušoval aj vyhlásenia o pretrvávajúcej podpore Ukrajiny nielen v budúcom, ale aj v nasledujúcom roku. Je to prvý politik významného štátu EÚ a NATO, ktorý na takomto fóre hovoril o tom, čo môže Nemecko

musia držať dovedna – o tom bolo celé, vzhľadom na pomery až nevidané nadšenie na zjazde nemeckých „socdemákov“. Lebo nijaké médium ho neakceptovalo, naopak. Ba aj verejnoprávna televízia ARD neuverejňuje (vystrihuje) situá-

ročnom zdržiavaní volieb. Cieľom je zmedzinárodniť, sproblematizovať slovenské pozície v čase, keď Brusel musí riešiť vzťahy s Budapešťou, menovite s Viktorom Orbánom. Prvých desať z tridsaťjeden dlho blokovaných miliárd už Bru-

prejavom – štátnickou tradíciou, ktorú v roku 1946 založil Winston Churchill, čo bol kľúčový moment dejín európskej integrácie. Vtedy išlo o vznik Spojených európskych štátov bez účasti Británie. Do takejto tradície zasadila Weltwoche Orbána a ten to za potlesku vybranej spoločnosti využil naplno. Okrem iného povedal, že má skúsenosť zo sedemnástich rokov na čele vlády a pamätá si iné kalibre európskych politikov, aké má dnes vedenie Európskej komisie. Tá premenila Európsku úniu z integračného zoskupenia na geopolitické, čím Európa stratila svojbytnosť, schopnosť sama určovať svoje ciele, stráca svojprávnosť v určovaní európskej politiky. Viktor Orbán však najmä formuloval konzervatívny národný koncept tak maďarskej domácej, ako aj zahraničnej politiky s presahom do európskej. Pred voľbami do europarlamentu sa to súhlasne šíri. A zmení skladbu poslancov. Orbán je veľká ryba, a preto je hlúpe podhadzovať Bruselu Slovensko, na ktorom by sa dala demonštrovať „náprava“. Preto je a ešte bude Európa bojiskom.

Prečo je vlastne Európa bojiskom

Dušan D. KERNÝ

čakať nielen nadchádzajúcich dvadsiť, ale aj dvadsaťštyri mesiacov. Delegáti nadšene ďakovali kancelárovi. Kancelár opakovane ďakoval delegátom. Boli to prejavy vzájomnej podpory, posilňovania, solidarity. Lebo aj opozícia vie, že na terajšom stave nemeckej ekonomiky má kancelár nielen svoj podiel, ale najmä nemá recept, nemá čarovný prútik, ako vyriešiť tri piliere nemeckej politiky – presadiť klimatické ciele v ekonomike, udržať nemecký sociálny štát a do tretice naďalej podporovať Ukrajinu. A v takej situácii

cie, keď v Bundestagu výsmech opozície prehluší pokus o potlesk vládnej koalície. Nečudo, nemecká ekonomika nerastie, preto kancelár hovorí, že bude menej peňazí na klimatické ciele, sociálny štát – a na Ukrajinu v budúcnosti dvanástich či aj dvadsiatich štyroch mesiacoch...

Nemecké problémy a psychologické rozpoloženie tamojšej vládnej strany by nás nezaujímali, keby sa v Európskom parlamente neobjavovalo úsilie problematizovať slovenskú vládnú koalíciu necelé dva mesiace po nástupe po pol-

sel uvoľnil, ale Budapešť bude chcieť viac. Preto sa pred voľbami na Slovensku viedla špinavá kampaň ovplyvňovania verejnej mienky, že Orbán získa vo Ficovi spojencu. Balón vyfučal – a Maďarsko, práve tak ako Slovensko sleduje svoje ciele. Bolo to vidno na u nás nepovšimnutej veľkolepej oslave Orbána na deväťdesiatom výročí švajčiarskeho časopisu Weltwoche na čele s osobnosťou, ktorá u nás, práve ako aj v nemeckom prostredí nemá páru. Viktor Orbán vystúpil s zúrišským

SEBAOBRAHA

Šťastné, veselé, pokojné, príjemné... Vianoce majú množstvo prívlastkov a práve také si želáme v tieto dni takmer všetci a navzájom. Upratujeme, čistíme, pečieme. Všetko chceme, aby bolo tak ako na Vianoce má byť. Ako to bývalo v časoch našich starých rodičov a nášho detstva.

Vianočná klasika

Sviatky v závere roka sú však zároveň obdobím mimoriadneho ohrozenia. A nejde iba o potenciálne zdravotné ťažkosti z množstva skonzumovaných dobrôt v tuhom či v tekutom stave. Alebo o kosti z ryby. Mimochodom, skontrolujte si domáce lekárnice, či bežné voľnopredajné lieky na zažívacie ťažkosti, žlčnikové problémy a prekyslenie žalúdka nemáte už po expirácii a včas si v lekárni zabezpečte nové. Zide sa aj teplomer a nejaké liečivo proti horúčke. Behať počas sviatkov po pohotovostiach je totiž naozaj ten najzúfalejší spôsob, ako ich prežiť. A s čiernym uhlím rátajte aj pre prípad, že by ho mohli potrebovať vaši domáci miláčikovia.

Existuje oveľa vážnejšie varovanie. Alebo viac varovaní. Všetky sa týkajú bezpečnosti vašich domácností a zároveň aj domácností vašich susedov. „Zábavnú“ pyrotechniku vynechajte, jednak na nej nie je nič zábavné a je priam hlúpe odpaľovať ju za zvukov Tichej noci. Našťastie, nejaký zákon o zákaze jej predaja tu začne od prvého dňa roka 2024 platiť, hoci naozaj sa nedá pochopiť, prečo tomuto zákonu určili poslanci parlamentu v predchádzajúcom volebnom období účinnosť až od budúceho roka. Žijeme elektrickú a elektronickú dobu. Ale na adventných vencoch si ešte stále pripomíname éru sviečok. Práve tieto vence, štyri nedele sa sušiacie v našich bytoch, sú priam ideálna horľavina. A keď horí na Štedrý večer štvrtá adventná svieca, tá prvá už je takmer vyhoretá a jej plameň je v riskantnej blízkosti horľavého materiálu, z ktorého je veniec vyrobený. Ak nemáte vo vašej bytovej výbave hasiaci prístroj, čo by bolo vhodné mať, umiestnite adventný veniec na také miesto, kde nehrozí okamžité vznietenie jeho okolia a najlepšie na podložku, ktorá je aspoň čiastočne odolná ohňu. A venujte mu pozornosť, nenechajte na ňom horieť sviečky počas vašej neprítomnosti, napríklad ak ste na prechádzke.

Samostatnou kapitolou sú predlžovacie šnúry, napríklad na osvetlenie stromčeka. Mnohé existujúce sú z pohľadu bezpečnosti doslova nevhovujúce. Minimálna požiadavka na ne je, aby mali prepäťovú ochranu. Najlaickejšou radou je, že do predlžovacích šnúr nikdy nezapínajte spotrebiče, ktoré sú napájané káblami s uzemňovacím vodičom, ale iba tie, ktoré majú vidlicu s dvoma kontaktmi. Tie majú spravidla nízky odber a nehrozí, že sa predlžovacia šnúra vznieti. Mimochodom, ani predlžovacie šnúry by sa nemali len tak voľne dávať na ľahko horľavé materiály, napríklad na koberce.

Ak venujeme takýmto „drobnostiam“ aspoň trochu pozornosti, potom by mali byť nadchádzajúce sviatky naozaj šťastné, veselé, pokojné a príjemné.

(ib)

Finančné zdroje musia smerovať najmä do ozajstného umenia

Človek potrebuje k životu aj kultúru

Zhovárala sa: Eva SISKOVÁ – Foto: archív M. G. a Emil SEMANCO

V časoch, keď kultúra zostávala na chvoste všetkých záujmov bývalej vlády, diali sa na umeleckej scéne rôzne zmeny. Personálne výmeny postihli v Slovenskom národnom divadle mnohé osobnosti. Sólisti prvej scény – Juraj Peter, Martin Babjak, Jana Juričková, Ľubica Vargicová a ďalší operní speváci – zo dňa na deň stratili pracovné miesta. Nepomohol ani protest pred historickou budovou divadla, ktorý predniesol operný spevák Martin Babjak. Popredné miesta v divadle tak získali hosťujúci umelci. O slovenskej kultúre a postavení umelca v nej sme sa porozprávali s dlhoročnou operetnou speváčkou Mgr. art. Marikou GODOVOU-JANČIOVOU.

• Slovenská kultúra je finančne poddimenzovaná. Nová ministerka kultúry Martina Šimkovičová sa vyjadrila, že prioritne chce podporovať slovenskú kultúru, slovenských umelcov či interpretov. Ako sa na to pozeráte?

Domnievam sa, že je to správny postoj. V kultúre vlastného bytia sú rôzne podoby vzdelania. Kultúra je niečo, čo každý z nás potrebuje k svojmu životu. Sú to zvyky, tradície, obyčaje, ľudské činnosti, vierovyznania i vzory správania, normy, poznatky. Propagácia dobrého umenia môže vyzdvihnúť osobnosti, to naozajstné umenie. Veď štandardom kultúry nemôžu byť šiesti herci, ktorí sa opakovane ukazujú vo všetkých seriáloch bez scenáristickej logiky. Takí kultúru nedvíhajú, možno len „ohlupujú“ občanov. Zo zabudnutia vstúdi tí, ktorí boli možno aj neprávom zatracovaní, pozabudlo sa na nich. Preto je dôležité, aby sa vyčlenili finančné zdroje aj na tento druh umenia a kultúry.

INTERVIEW

• Rozdielne estetické cítenie môže mať ďalekosiahle následky aj vo vnímaní kultúry?

Je pravda, že životný štýl s určitým vkusom nás symbolicky ukotvuje v samotnej spoločnosti. Je nástrojom, ktorý zohráva kľúčovú funkciu a ovplyvňuje životný štýl každého jednotlivca. Preto je dôležitá výchova v oblasti kultúry. Vycibriť si vkus, ktorý sa začína niekde v detstve, ranom veku v rodinnom prostredí. Vedieť presadzovať dobré a zlé veci, veci vhodné a nevhodné. Tak môžu vznikáť morálne, socioekonomické alebo kultúrne hranice.

MEDZI NAMI

Jedným zo základných nástrojov špinavej propagandy je vytváranie negatívneho obrazu nepriateľa, fanatické útoky, klamstvá a očierňovanie. Na Slovensku je cieľ jasný – uchopiť moc, všetkými prostriedkami zlikvidovať alebo aspoň znemožniť vládu Roberta Fica doma i v zahraničí, nedovoliť mu presadzovať program, s ktorým oslovil vyše jeden a pol milióna voličov a s ktorým jasne vyhral demokratické voľby. To všetko sa deje za pomoci mimovládnych organizácií a najmä orgánov propagandy Progressívneho Slovenska so sídlami v periodikách, ako sú SME a najmä Denník N.

Mimovládne úsilie neprinesie opozícii želaný výsledok, skôr naopak. Európsky parlament, ku ktorému sa utieka svojimi lžami zúfalá opozícia, nemôže „odsúdiť“ nejakými vyhláseniami slovenskú vládu za nastolenie zákonosti v pokrivenom právnom systéme, o ktorom existuje množstvo verifikovateľných dôkazov. Opozícia na čele s juniorom Šimečkom vie, že Fica, Pellegriniho a Danku nezastaví, ale v Bruseli aspoň zasmradí tvrdením, že Slovensko vraj podkopáva európske hodnoty.

Keďže jedovité protislovenské útoky podpredsedu Progre-

Vzťah ku kultúre treba pestovať od útleho veku, len tak v kreatívnych odvetviach vyrastú skutočné talenty, ktoré sa presadia doma aj v zahraničí.

• Ako vylepšiť pozíciu nášho umelca v tomto prostredí?

Ako hneď na začiatku povedala nová ministerka kultúry, že „ak vnímame kultúru ako základný verejný statok, tak na národnej aj európskej úrovni musíme zabezpečiť dôstojné podmienky na rozvoj umenia a kultúry takým spôsobom, aby sme v kultúre a kreatívnych odvetviach nielen udržali tých, ktorí v nich už pôsobia, ale tiež predostreli budúcim umelcom a profesionálom v kultúre dlhodobu udržateľnú, jasnú a zrozumiteľnú víziu“.

• Kedy sa zrodila u vás túžba po speve?

Už v detstve som robila všetko, len aby som mohla spievať. Ukončila som štúdium na bratislavskom konzervatóriu. Počas vyše polstoročnej tvorivej práce som naspievala viac ako tisícpäťsto hudobných prednesov a dodnes

vystupujem. Spev je pre mňa život plný pozitívnej energie, ktorú s radosťou odovzdávam od detí po dospelých.

• Ako popredná operetná speváčka, niekoľko rokov ste boli aj sólistkou Novej scény v Bratislave, hosťovali ste v rôznych televíznych i rozhlasových programoch.

Spolupracovala som aj so Slovenským národným divadlom, neskôr to bola Viedeň a dlhodobo som vystupovala vo Fínsku. Mali sme vždy svoje publikum. Nahrávali sme napríklad v Helsinkách. Boli to nezabudnuteľné dni. Pán Kekkonen – vtedajší prezident – mi poslal päťdesiat ruží na javisko. Hosťovala som v Budapešti, Békešskej Čabe, Tótkomlósi. Mala som deväť koncertov v Paríži, spievala som v Poľsku, Holandsku, ale aj v Prahe na otvorení Slovenského domu, kde

Dlhoročná operetná umelkyňa Mgr. art. Marika GODOVÁ-JANČIOVÁ bola viac rokov sólistkou bratislavskej Novej scény, spolupracovala s Národným divadlom, účinkovala vo Viedni a v Helsinkách.

sa prezentovali môj manžel operný spevák Štefan Jančí, Vlado Müller, Michal Dočolomanský, Pavol Hammel. Spievala som aj pri položení základného kameňa divadla Andreja Bagara v Nitre. Mnoho koncertov sme spolu s manželom realizovali pre Maticu slovenskú, a robili sme to zadarmo. Vždy to bola pre nás pocta, keď sme mohli pre maticiarov vystupovať.

• Patríte k umelcom, ktorí sa v súčasnosti venujú seniorom a najmä mládeži. Známe sú vaše hudobno-výchovné koncerty pre základné a stredné školy, na ktorých chronologicky vediete poslucháčov od ľudovej hudby cez klasickú až po súčasnú.

Venujem sa predovšetkým mladým ľuďom, ktorých vťahujem do sveta hudby a o ktorej im veľa hovorím. Sú to školské výchovné koncerty pod názvom Hudba bez hraníc. Ich témou je vznik ľudovej piesne až po modernú hudbu a čiastočne program, ktorý je vždy zameraný aj proti drogám. Hudbu aranžuje a spoluúčinkuje so mnou Anton Čukan, hudobný programátor a spevák. Účinkujeme predovšetkým pre mládež, ako aj pre dôchodcov. Práve teraz je obdobie úcty k starším. Využívame tieto naše stretnutia so staršou generáciou aj na akési vyjadrenie podpory ľuďom v rôznych sociálnych domovoch. Nespočetné množstvo benefičných koncertov som absolvovala so svojou umeleckou skupinou. Vyдали sme hudobné nosiče v dvoj- a troj- a jazyčnej úprave Opereta koktail a Melódie pre vás.

sivného Slovenska istého Hojsíka v Európskom parlamente prinesú iba hanbu na jeho hlavu, tak slovenské mimovládne organizácie skúšajú výpady z inej strany. Mimovládny, závislý od zahraničných donorov, vyzývajú prezidentku a parlament, aby zakročili voči vláde, že chce obmedziť slobodu médií tým, že uvažuje rozčleniť RTVS na dve samostatné zložky, alebo tým, že pri kon-

vyšie osemnásťtisíc civilistov, z toho tretinu detí.

Financovanie RTVS štátom nepredstavuje konečnú sumu peňazí na program tejto inštitúcie. Sú tu ešte granty a zvýšené percentá z reklamného koláča, o ktorých uvažuje ministerstvo kultúry, že ich navrhne novelizovať v zákone o verejnoprávných médiách. Plač a ponosy slovenských mimovládok

Nečistá propaganda kulminuje

Ludovít ŠTEVKO

solidácii verejných financií chce dať verejnoprávnej organizácii namiesto 0,17 percenta HDP len 0,12 percenta HDP zo štátneho rozpočtu.

K výzve, pod ktorú sa podpísali napríklad Reportéri bez hraníc či Free Press Unlimited, pripojila svoj hlas aj najtrápnejšia exministka kultúry v histórii SR Natália Milanová. Nepochopím, prečo by malo uvažované rozdelenie RTVS zaujímať organizáciu Reportéri bez hraníc. Veď táto organizácia by mala skôr skúmať objektivitu informácií našich médií o nekonečnom konflikte na Ukrajine, o vojne v Jemene a najmä v pásme Gazy, kde izraelská armáda za krátky čas bojov zabila

na medzinárodnom fóre sú účelové a nepochopiteľné. Musím sa spýtať: Kde boli tie politické tzv. neziskovky, keď bývalé matovičovsko-hegerovské vlády a Ódorova vláda čaputovského zúfalstva takmer zlikvidovali národnú a kultúrnu inštitúciu Maticu slovenskú ich politikou krátenia financií? Prečo mimovládny vtedy nepísali výzvy pre parlament a prezidentku na záchranu Maticy? Pretože záujem o národnú identitu nepatrí k európskym hodnotám? Prečo vtedajšia ministerka kultúry z OLaNO nedávala z fondov pre médiá, literatúru, kultúru či audiovizuálnu peniaz na podporu vydávania kníh slovenských autorov, prečo

z týchto fondov profitovala len úzka skupina ľudí?

Nedá mi, aby som nepripomenul politickým mimovládkam v zahraničnom zolde, že ich krokodílie slzy nad RTVS sú nemiestne, tak ako by bolo nemiestne hovoriť o „telerozhlase“ ako o vzore verejnoprávnosti. Spomeniem len najvypuklejšie prípady porušovania objektivnosti a plurality v spravodajstve a programovej štruktúre Slovenskej televízie. Nemám na mysli len hrubo neprofesionálne moderovanie Mareka Makaru v nedeľnej relácii alebo Jančkárovej arogantné odmietnutie Ľuboša Blahu ako nhradníka do rozhlasovej relácie, pretože si ho ako partnera do diskusie neželal minister Naď. Mám na mysli šíalený politický bulvár typu Pumpa aj Vagovičov „verejnoprávny“ rozhovor s „kajúčnikom“ Františkom Imreczem.

A keď si pripomenieme relácie Večera s Havranom alebo Silná zostava tak o názorovej pluralite sa nedá povedať jediné kladné slovo. Mimochodom, čo hľadal v „silnej ženskej zostave“ špeciálny prokurátor Lipšic?

A napokon posledná otázka: Kto usmerňuje informačné kanály v slovenských médiách (vrátane verejnoprávných), ktoré navodzujú dojem goebbelsovského štýlu demagógie a brainwashingu?

Na Vianoce sa bude živý kapor zhaňat ťažšie ako po minulé roky

Slovenská tradícia je v ohrození

Text a foto: Ivan KRAJČOVIČ

Združenie Humánný pokrok, ktoré sa zameriava na zákaz predaja živých kaporov a ďalších rýb na Vianoce, dosiahlo čiastočný úspech. Po tichých zákazoch miest, kde sú primátormi ekologickí aktivisti, vydalo Mesto Žilina dokonca všeobecno-záväznú nariadenie zakazujúce predaj živých rýb. Zbytočne, zákaz sa týka len mestských pozemkov.

Už pred rokmi sa k iniciatíve pridali aj takmer všetky veľké obchodné reťazce na Slovensku. Zakázali predaj na parkoviskách pred svojimi prevádzkami. Ide v podstate len o symbolický akt, pretože tak ako v prípade Žiliny súkromní prevádzkovatelia ich predávajú ďalej. Pre mnohé deti to bola jediná možnosť, ako uvidieť živú rybu okrem akvária.

■ NESÚHLAS CHOVATEĽOV

Združenie chovateľov rýb na Slovensku ako stavovské združenie zastupujúce chovateľov rýb Slovenska vyjadruje nesúhlas so spôsobom, akým občianske združenie Humánný pokrok presadzuje svoje postoje. Argumentujú, že predaj je povolený príslušnou Regionálnou veterinárnou a potravinovou správou a je počas predaja pravidelne kontrolovaný. Pravdou je, že dnes silná tradícia konzumácie kapra na Vianoce nie je stará, hoci sa bežne konzumoval už v stredoveku. Živé kapry na ulici sa predávajú od šesťdesiatych rokov minulého storočia. Výhodou je, že spotrebiteľ vie, čo kupuje, a ocení aj čerstvosť, ktorú si možno overiť. To sa o mrazených produktoch nedá povedať.

■ SLOVENSKÁ PRODUKCIA

Medzi tri najdôležitejšie konzumované druhy rýb členských krajín Európskej únie patrí tuniak, losos

Predaj živých rýb v uliciach slovenských miest priamo od ich chovateľov patril odjakživa k vianočnému koloritu a tradícii týchto sviatkov. Útlivitným ochrancom aj toto prekáža...

a treska, teda morské lovné ryby. Tie sa dajú na Slovensku kúpiť mrazené. Zaobchádzanie s nimi na mori je v podstate rovnako nehumánne ako pri kaproch v kadiach. Slovenská produkcia sladkovodných rýb je v rámci Únie mizivá a tvorí len 0,2-percentný podiel. Aj tak Združenie chovateľov rýb pripomína, že chov rýb je súčasťou slovenskej poľnohospodárskej prvovýroby a vyžaduje si náročnú celoročnú starostlivosť o rybníky a ryby v nich chované. V združení je štyridsať najvýznamnejších chovateľov rýb, pričom produkcia členov združenia dosahuje vyše deväťdesiat percent z celkovej produkcie rýb na Slovensku. Kapra rybníčného sa ročne vyloví vyše sedemsto ton. Možno

prekvapí, že ešte viac, až takmer tisíc ton, sa na Slovensku vyprodukuje sumčeka afrického. V Handlovej je dokonca najväčšia chovná stanica v Európe. Pstruha dúhového sa v chovných staniach, napríklad Lubietovej, odchová vyše deväťsto ton. Ten je tiež nepôvodný druh, k nám bol dovezený zo Severnej Ameriky koncom 19. storočia.

■ MIZIVÁ SPOTREBA

Výživoví odborníci nie sú spokojní. Zatiaľ čo v prímorských krajinách Európskej únie je spotreba rybieho mäsa až na úrovni dvadsiatich štyroch kil a odporúčanie pre zdravú výživu sa pohybuje v objeme dvanástich kilogramov na osobu ročne, na Slovensku je to iba pár kil.

Ak si však odrotáme rybárov, ktorí mäso konzumujú celoročne, a Vianoce, reálna spotreba sa pohybuje na úrovni jedného kila. Ochránari, odsudzujúci predaj živých rýb, argumentujú najmä nehumánnosťou ich držania v kadiach a neodborné zabíjanie. Nuž, kto nevie kapra doma odborne zabiť a vypitvať, urobí mu to predajcovia na počkanie. To sú však väčšinou brigádnicami, nie rybári.

Rybie mäso už dávno nie je potravou chudobných. Kapor a amur sa v tomto roku predávajú vysoko nad šesť eur, hoci pred tromi rokmi to bola polovica sumy. Kilogram pstruha kúpite na hranici ôsmich eur, dúhového za dvanásť eur, šťuku a sumca za trinásť až osemnásť eur a zubáča, ceneného za obsah minima kostí, za dvadsaťtri až dvadsaťsedem eur.

■ ZACHRÁŤME MRKVU

Aj rastliny reagujú na zlé zaobchádzanie. Vedci vo svete túto vlastnosť objavili už dávno, na Slovensku sa jej venuje neurobiológ profesor František Baluška, ktorý pracoval na Slovenskej akadémii vied, dnes pôsobí na Bonnskej univerzite. Venuje sa výskumu rastlinných buniek špecializovaných na prijímanie a spracovanie informácií. Rastliny majú v koreňoch podľa neho neuronový systém, podobný nervovému, a ten môže reagovať na vonkajšie podnety. Dokonca majú niečo ako riadiaci systém, čo predpokladal už Charles Darwin v roku 1880. Takže „cítia“, ak sú ohrozované. Môžem to laicky potvrdiť z vlastnej skúsenosti. Moja skupina rastlín chrenu sa v záhrade dokázala za päť rokov presunúť o vyše metra ku koreňom ovocného stromu, kde som ju už nemohol vykopať, a tak si tam ďalej spokojne vegetuje.

Možno sa teda raz dočkáme aj iniciatívy na zákaz zberu koreňovej zeleniny.

dzené chody, ale v jednotlivých rodinách s určitými obmenami. Začínalo sa chlebom, z ktorého prvý krajec dal gazda do pripraveného taniera, potom odkrojil pre seba a ďalším rodinným príslušníkom. Každý zjedol chlieb s cesnakom, aby ho počas roka nemátali strigy, a oblatku s medom. Na magický tanier uprostred stola sa z každého jedla položilo, napríklad tri opekance, ale aj všetky omrvinky a počas sviatkov zostal na stole. Z jedál sa v evanjelických rodinách podávala kyslá hríbová polievka so zátrepkou s údenou klobásou, zemiaky, prípadne údené mäso s chlebom. V katolíckych rodinách sa podávala kyslá polievka z kapusty s hríbi a ryba pripravená varením so zemiakmi. Polievku jedli z jednej misy, aby sa počas budúceho roka celá rodina držala pekne pohromade. Aj rezance s makom sa jedli spoločne, aby v nastávajúcom roku boli na obilí dlhé klasy.

■ VIANOČNÁ ZÁBAVA

Po štedrovečernej večeri sa členovia rodiny spoločne rozprávali, prípadne sa spievali aj nábožné piesne. Mládenci a dievčence odchádzali z domu do ulíc a vo viacčlenných skupinách spievali pod oknami domov. Okrem vianočných piesní, prevažne z Tranovského kancionála, spievali vinšovné piesne, ale aj žartovné ľudové piesne. Po zaspievaní sa každá pieseň skončila zvolaním: Pán Bož daj vám dobrei večer! Z domu sa ozvalo: A či že ste? Keľko vás je? Odmenu za spev boli väčšinou koláče, ale i peniaze. Dievčatá, ktoré mali svojich mládencov, chodievali im spievať pod okná domov. Preoblečené boli za mátohy, aby ich domáca pani nespoznala.

Večer o deviatej hodine, o polnoci a ráno o tretej hodine (nad ráno sa hovorilo „spievanie na rósit“) chodili najmä muži a mládež na kostolnú vežu (na túrňi). Spolu so zvonárom vyzváňali na zvonoch, pričom zvonenie si skúšali aj mládenci. Mládenci po prvom zvonení odchádzali vinšovať svojim frajerkám (tzv. vianočné vohľady).

Po štedrovečernej večeri nasledovali vianočné spevy a vinšovania

Tradičné vianočné zvyky v novohradskom Málinci

Július LOMENČÍK – Foto: Igor VÁLEK

Zo zimného zvykoslovia v rámci kalendárneho obradového folklóru predstavujú vianočné sviatky v novohradskej obci Málince jedinečný poklad bohatou studnicou zvykov prostredníctvom aj slovesných prejavov v miestnom nárečí. Hlavným dňom Vianoc (v Málinci sa volali Kračún) bol Štedrý deň (Dohvézdne den), keď sa vykonávali rôzne úkony, ktorými si rodina chcela zabezpečiť prosperitu, zdravie a šťastie do budúceho roka.

Na Štedrý deň sa celá rodina naraňkovala, obyčajne halušky, a potom až do večere sa dodržiaval prísny pôst. Po raňajkách všetci usilovne pracovali, čistili dvor, príbytok, pripravovali drevo, piekli koláče, opekance s makom a pripravovali vianočné jedlá. Najvýznamnejšia bola príprava vianočného stromčeka (kriskindel), ktorý mali skôr v bohatších rodinách. V chudobnejších stačil konár zelenej vetvičky, pripevnený na rám okna alebo dverí.

■ VINŠUJÚCI PASTIERI

Až neskôr sa prinášal celý, väčšinou menší stromček – jedlička, smrek alebo borovica. Pre nedostatok priestoru v dome stromček vešali na hradu nad stôl v rohu miestnosti. Prípadne sa z brezy odpíli kratší kus, do ktorého sa vyvrtala diera a podstavec pod stromček bol hotový. Na radosť detí ho ozdobili vtedajšími dobrotami – jablkami, hruškami, orechmi, prípadne napiekli rôzne tvarované pagáčiky. Neskôr sa tieto dobroty začali baliť do lesklých papierov, do ktorých sa niekedy balili aj kúsky cukru alebo z cukru a jablk pečeneých cukríkov. Cukríky, ktoré pripravovala gazdiná podľa receptu, sa popriväzovali cverničkami. Chudobnejší namiesto cukríkov balili surové zemiaky a kúsky chleba. Všetky prípravné práce k štedrovečernej večeri sa skončili pred sedemnástou hodinou.

Už od skorého rána chodili počas dňa po domoch vinšovať dedinskí pastieri kráv, ošípaných, husí, kôz. Pastier kráv nosil pri vinšovaní so sebou viazanicu

Vianočné obdobie sa začína nedeľou štyri týždne pred Štedrým dňom a nazýva sa adventom. Prvý deň adventu je zároveň prvým dňom nového cirkevného roka. Veriaci jeho príchod oslavujú zapálením prvej sviečky v adventnom venci. Pre veriacich ide o obdobie pôstu a duchovnej prípravy na príchod Vianoc.

brezových prútov, ktoré boli voľne zviazané krížom cez seba. Po vinšovaní gazdiná vytiahla z viazaničky tri prúty alebo päť (musel byť nepárny počet) a položila si ich do zástery alebo uteráka, pričom nečakane trikrát až päťkrát nimi pošibala pastiera po nohách. Ten začal na jednej nohe poskakovať, aby aj kravičky a jalovičky, ktoré pásol a staral sa o ne po celý rok, poskakovali veselo aj v budúcom roku. Gazdiná prúty postavila do kúta izby, najčastejšie za dvere. Pastieri sa pohostili klobásou a zapili pálenkou. Prípadne dostali naturálie alebo peniaze.

■ ZMÝVANIE HRIECHOV

Keď po sedemnástej hodine vyzváňali zvony na kostolnej veži, ľudia vybehli zo svojich príbytkov k tečúcej vode, v ktorej sa umývali do pol pásu. Cieľom bolo

vyhnať z tela zlých duchov, ale i zlé myšlienky. Verili, že vyženú aj zlé choroby, zmyjú všetky hriechy a človek v nastávajúcom období bude zdravý a veselý. Po umytí sa všetci slávnostne obliekli a rodina na čele s gazdom sa pobrala na slávnostné evanjelické služby Božie. Po odchode z kostola pri vstupe do sviatocne pripraveného obydla zaspievali niektorú z nábožných piesní, napríklad Narodil sa Kristus Pán.

■ SLÁVNOSTNÉ STOLOVANIE

Skôr ako sa zasadlo k slávnostne prestretému stolu, išiel gazda do maštale ponúknuť hoviadkam nakrájaný chlieb s cesnakom a po chrbte každého hoviadka pokotúľal osobitne vybrané jablčko. Na dvere chlieva potom urobil kríž. Vnímalo sa to ako preventívna ochrana pred zlými duchmi. Následne sa konala štedrovečerná večera. Na stole bol chlieb, ovocie v čerstvom i sušenom stave, najmä jablká, sušené slivky, orechy, cesnak, prípadne cibuľa, oblatky s medom, koláče a pálenka, hriate a víno. Na stole bol vždy o jeden tanier viac.

K prestretému stolu si zasadli v určitom poriadku. Za vrcholom sedel gazda a potom postupne od najstaršieho po najmladšieho syna. Na okraji sedeli matka s dcérami, ktoré obsluhovali. Večera sa začala spoločnou modlitbou, po ktorej gazda zavínšoval všetkým „šťastlivej sveitke a hojnó božskó požehnáňa“. Nasledoval slávnostný pripitok, pričom sa pilo rad-radom z jedného pohárika. Večera mala presne vyme-

NA OKRAJ

Rozhodovanie o tom, kde vlastne žije Santa Claus, sprievádzali pred časom neveriteľné vášne a polemiky. Dedo Mráz bol jasný Sibírčan, ale o pôvode a mieste bydliska dobráckeho nosiča vianočných darčiekov zo Západu, ktorý sa k nám „implantoval“ po nežnom spoločenskom prevrate, sa viedli dlhoročné spory a nerozhodlo o ňom ani dvadsaťosem santaclausovských zjazdov...

Ziskový Santa býva v Grónsku

Až pred vari dvoma desaťročiami v Kodani, zaujímavé, že uprostred leta, sa definitívne rozhodlo. Horúceho bradatého kandidáta v červenom kabáte z Fínska, ktorý prišiel obhajovať záujmy svojej krajiny, do snemovej miestnosti ani nevpustili, a tak bolo jasné, že lobistické zázemie ovládli favoriti z Grónska. A naozaj...

Ti, čo tvrdohlavo argumentovali, že domovom Santa Clausa je Laponsko, museli definitívne prijať za smerodajné, že dobrácky deduško sa po nadeľovacej vianočnej misii väčšinu roka zdržiava v ľadovom hrade na severe Grónska.

Dlhoročný spor nebol búrkou v pohári vody, ale mal svoje pragmatické a isteže aj ekonomické pozadie. Grónčania boli preto s výsledkom nadmieru spokojní a už o niekoľko týždňov otvorili v meste Nuuku na severe krajiny Poštu Santa Clausa. Tá v predvianočnom čase mala zvládnuť odpovede na vyše stotisíc listov detí z celého sveta. Aj keď jej výstavba stála dva milióny dolárov, nikto nepochyboval, že sa investícia rýchlo vráti. Veď o atrakcie v tamojšom vianočnom luna-parku má záujem stále viac turistov – najmä Američanov – a, pravdaže, každý z návštevníkov nezabudne susedom a známym poslať odtiaľ aspoň pohľadnicu so santaclausovskou pečiatkou. Pošte to spoľahlivo garantuje zisk okolo dvadsať miliónov dolárov za rok, takže jej zamestnanci nienleže na každý list odpovedia, ale navyše aj pribalia malý darček. Majú z čoho...

Keďže u nás stále dávame pred Santa Clausom prednosť Ježiškovi, máme aj my vo vianočnom čase už viac rokov Ježiškovu poštu, ktorá sídli v Rajeckej Lesnej s unikátnym Slovenským betlehemom, ktorý je dielom známeho rezbárskeho majstra Jozefa Pekaru. A ja som nesmierne rád, že som ho poznal ešte v časoch, keď pracoval vo výrobnom družstve Rezbár v Rajci...

Emil SEMANCO
Foto: internet

SVET FINANCIÍ

V budúcom roku budú na Slovensku prezidentské voľby. Prezidenta si budú voliť aj v Rusku a USA. V Ruskej federácii je to akoby dopredu rozhodnuté. Svet bude sledovať najmä prezidentské voľby v USA s obrovským záujmom. O víťazovi, ako napokon vždy, rozhodnú voliči. V prípade USA sú to demokrati dnešného amerického prezidenta J. Bidena alebo na druhej strane republikáni voliči, ktorých lídrom podľa všetkého bude opäť exprezident D. Trump. Budúci americký prezident bude vstupovať do prostredia očakávaných zásad-

Nástup dedolarizácie

ných politicko-ekonomických zmien prechodu od doterajšieho unipolárneho k multipolárnemu systému. Samozrejme, aj nás na starom kontinente budú tiež zaujímať výsledky amerických prezidentských volieb, a to nielen v súvislosti s neukončeným rusko-ukrajinským konfliktom či budúročnými európskymi voľbami do vrcholových európskych orgánov, ale aj miestom a začlenením EÚ do prostredia meniacej sa globálnej ekonomiky, keďže naše postavenie v nej sa v poslednom období výrazne oslabuje. Dôkazom je stav ekonomiky v Nemecku, ktorá sa dostala do rozpočtovej krízy. A ak sa jej nepodarí do konca roka zostaviť a schváliť nemecký štátny rozpočet, bude v budúcom roku istý čas hospodáriť v provizórnom režime.

Napriek spomínaným hospodárskym ťažkostiam ostáva Nemecko druhým najväčším podporovateľom Ukrajiny. Prvým a najväčším sú USA, ktorým sa v treťom štvrtroku v porovnaní s Nemeckom, ale napokon aj s Čínou výrazne v ekonomike darilo, a to nielen v raste HDP, ale najmä v poklese nezamestnanosti, čo môže značne ovplyvniť nálady voličov. Ekonomika USA z pohľadu týchto ukazovateľov prosperuje, o recesii nemožno hovoriť, rastie spotreba, lepšie sa majú aj chudobnejšie vrstvy. Ako sa na raste spotreby podieľala päťbiliónová vládna podpora z obdobia lockdownov, lepšie zhodnocovanie cenných papierov, ako aj profit z investovania do nehnuteľností, vyčkáme do skončenia kalendárneho roka. Pre americkú ekonomiku sú však čoraz väčším problémom narastajúce rozpočtové deficity, ktorých objem už prekračuje hranicu tridsaťtri biliónov dolárov. Na tento stav už reagovali ratingové agentúry Fitch a Moody's znížením hodnotenia spoľahlivosti splácať dlhy v termíne. Keď k tomu pripočítame vnútropolitické nezhody vo vnútri Kongresu, týkajúce sa prijímania nevyhnutných fiškálnych opatrení na znížovanie výdavkov, nemôžeme sa čudovať, že podpora Ukrajiny už nie je taká vreľá ako na začiatku konfliktu. Zhoršenie amerického ratingu zvyšuje ročné splátky amerického dlhu na vyše tri bilióny dolárov. Tie zaplatia americkí daňovníci. A pokiaľ ide o už spomínaný dlhový strop, ten hovorí, koľko si americká vláda môže požičať na fungovanie štátu, teda na mzdy zamestnancov, vojakov ako aj na platenie úrokov z emitovaných amerických štátnych dlhopisov. Ak sa na dlhu Kongres nedohodne, je americká ekonomika v platobnej neschopnosti, čo si však nikto z účastníkov globálneho finančného trhu nevie predstaviť.

Róbert HÖLCZ

Svet dospel k medzníku zmeny planetárneho mocenského modelu

Éra dominancie Západu sa skončila

Radoslav ŽGRADA – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Prežívame posledné dni roka 2023. Historici ho isto budú hodnotiť ako medzník v zmene planetárnej mocenskej paradigmy a hlavný dátum pri chronologizácii posunu geopolitického konceptu. Končí sa takmer pol tisícročia dlhá éra dominancie západnej euroatlantickej civilizácie nad zvyškom sveta. Vynára sa nový multipolárny svet, kde už nie je len jedno mocenské centrum. Pax Americana sa stáva minulosťou.

Príčiny tejto zmeny sa dajú dohľadať už hlboko v minulosti a stáli by za samostatnú monografiu. Súvislosť treba hľadať v mocenskom úpadku a morálnej degenerácii Západu, najmä jeho elit, na pozadí ekonomického zaostávania a ideového vyprázdnenia. Koniec tejto éry akoby symbolicky predznamenáva smrť jedného z jej architektov Henryho Kissingera, ktorý neskrýval sklamanie nad dnešným stavom výsledkov jeho práce.

LIKVIDÁCIA KONKURENCIE

Túžbu sovietskej elity po komfortnom živote kapitalistických multimilionárov za cenu opustenia komunistickej ideológie si Západ vyložil ako bezpodmienečnú kapituláciu. Spojené štáty

GEPOLITIKA

americké sa stali nepochybným svetovým hegemonom so všetkými negatívami, čo takáto celosvetová dominancia prinášala. Tok bohatstva sa pri medzinárodnej delbe práce ešte viac zintenzívil z globálnej periferie do svetového centra, nie nepodobne ako za najtvrdších koloniálnych čias, lenže dnes omnoho sofistikovanejšie, cez ekonomické a finančné nástroje. Gigantická vojenská sila USA sa využívala na odstrašenie a mala slúžiť na začiatenie posledných ohnisk odporu voči nastoleniu svetovej dominancie.

Pár týždňov po rozpustení ZSSR skoncipovali vo Washingtone globálnu stratégiu, ktorá sa stala základom ich bezpečnostných dokumentov podnes. Do dejín vstúpila ako Wolfowitzova doktrína: „Naším hlavným cieľom je zabrániť opätovnému objaveniu nového rivala či už na území bývalého Sovietskeho zväzu, alebo inde, ktorý predstavuje hrozbu, akú predstavoval Sovietsky zväz. Toto je dominantný faktor, ktorý je základom novej regionálnej obrannej stratégie a vyžaduje, aby sme sa snažili zabrániť akejkoľvek nepriateľskej veľmoci ovládnuť región, ktorého zdroje by pod upevňujúcou sa kontrolou postačovali na vytvorenie globálnej moci.“

HONBA ZA ZISKOM

Po tridsiatich rokoch môžeme s určitou konštatovať, že sa to Spojeným štátom nepodarilo a historickú príležitosť, aká sa nenaskytla doteraz nijakej mocnosti v dejinách, krátkozrako a ľahkovážne premárnili. Sumár dôvodov je natoľko komplexný, že presahuje rozsah a možnosti tohto článku. Spomeňme aspoň najzákladnejšie hrubé obrysy. Pri honbe za maximálnou kapitalizáciou zisku Západ všeobecne vyviezol výrobu do krajín tretieho sveta či všeobecne periferie za lacnou pracovnou silou. Isto nie bez korupcie na najvyšších miestach sa dereguloval finančný trh – vznikla tak masívna virtuálna ekonomika na úkor tej materiálnej. Vznikol obrovský finančný sektor s aktívami a derivátmi, ktoré nemajú nič spoločné s reálnym bohatstvom. Spojené štáty využívajú dolár ako svetový rezervný menu si mohli dovoliť akýkoľvek gigantický deficit a negatívnu obchodnú platobnú bilanciu so zahraničnými partnermi; ich domáca inflácia sa rozplynula na pleciach celého sveta.

ŽIVOT NA DLH

Na život na dlh si veľmi rýchlo a intenzívne zvykli všetky administratívy od Reaganových čias podnes. Dlž USA už narástol natoľko, že jeho krivka dosahuje exponenciálny charakter. V súčasnosti len federálnu vládu zaťa-

žujú záväzky za 33,7 bilióna (triliónov v anglojazyčnom ekvivalente) dolára a podľa odborníkov o desať rokov bude Washington vynakladať polovicu štátneho rozpočtu na obsluhu dlhovej služby USA. A to je len federálny dlh, nehovoriac o záväzkoch jednotlivých štátov, municipalít, súkromného sektora a domácností. Radoví Američania len na kreditných kartách dlhujú vyše jeden bilión dolárov. Spojené štáty neuváženým rozhadzovaním prostriedkov, okrem iných aj na „vojny proti terorizmu“, ktoré paradoxne svetový terorizmus posilnili, ako v prípade vzniku Islamského štátu, zaspali na vavrínach pohodlného života, neinovujú a nedomernizujú ekonomiku. Zjednodušene môžeme povedať, že prijali koncept štvrtej priemyselnej revolúcie, v ktorom sa v jadre riadia globálne procesy a kumuluje zisk, dlhy sa riešia denominovaním štátnych dlhopisov a dolára ako svetového platidla. Globálnemu Juhu a periférii pripadla úloha moderných kolónií, teda surovínovej základne a prostriedku na lacnú výrobu. Po deindustrializácii sa domáce obyvateľstvo malo preorientovať na ekonomiku služieb.

VOJNOVÁ MAŠINÉRIA

V prípade akejkoľvek vzbury voči tomuto vykrádaniu či nerešpektovaniu statusu hegemóna sa nasadila v konflikte s nízkou intenzitou obrovská vojnová mašineria Washingtonu. V krajinách pevne pripútaných na orbitu USA (kde patrí aj Slovensko) stačí udržiavať v chode kompradorskú kádrovú základňu a za pomoci poplatných médií a mimovládneho sektora, ktorými jemne – soft power – ovplyvňujú verejnú mienku a vytvárajú tak súhlas spoločnosti so želanými cieľmi hegemóna. Momentálne to pociťujeme pre Európsku úniu v ekonomicky škodlivej a nevýhodnej podpore Kyjeva, ktorá v dôsledkoch má na svedomí vysokú infláciu a zníženie životnej úrovne obyvateľstva v EÚ.

DEGRADOVANÝ VZOR

USA premárnili príležitosť na svetovú dominanciu rovnako rýchlo ako španielska ríša v 16. storočí. Nepodarilo sa im zamedziť vznik geopolitických rivalov. Najmä Ruská federácia a Čínska ľudová republika stoja na čele tohto trendu. Spojeným štátom nepomáha ani vývoz progresivistických hodnôt. Nie je ťažké si predstaviť, aké pocity vyvoláva u pravoverného moslima z wahhábistickej Saudskej Arábie či teokratického šiitskeho Iránu pohľad na dühové sprievody. Západ z istého pocitu blahobytu začal pretláčať rigidné

ského sveta. Vojenská a ekonomická moc slabne, krajina sa zdiskreditovala ako bezpečný a stabilný prístav pre kapitál a dolár sa hrubo zneužíva na trestanie nepohodných. Pax Americana stratil všetky mocenské piliere, na ktorých stál – vzorový spôsob života, dominantnú vojenskú a ekonomickú moc.

NAPREDUJÚCI JUH

Naštartovaný globálny proces úplnej destrukcie unipolárneho sveta sa deje pod hlavičkou organizácie BRICS a po jej rozšírení na jedenásť členov pod BRICS+. Do organizácie popri zakladajúcich členoch (Juhoafrickej republike, Brazílii, Číne, Indii, a Rusku) od 1. januára vstúpilo ďalších šesť krajín – Egypt, Irán, Saudská Arábia, Spojené arabské emiráty, Argentína a Etiópia. Aj keď tieto krajiny oficiálne deklarujú, že nie sú namierené voči Západu, neokoloniálne uvažovanie euroatlantických elit aj tak vedie ku konfrontácii. Úprimnosť vo vyjadreniach je blízka krajinám, ako sú India či Brazília, Ruská federácia a Čínska ľudová republika. Spojené štáty americké a jeho satelity vnímajú ako svojho nezmieriteľného rivala. Svet sa začína lámať na bloky – na ekonomicky a morálne upadajúci Západ a na ekonomicky akcelerujúci globálny juh.

V tomto roku podiel svetového HDP organizácie BRICS predbehol skupinu G7 (sedem najrozvinutejších západných ekonomík – USA, Francúzsko, Kanada, Nemecko, Taliansko, Japonsko a Veľká Británia). Vo vzťahu ku G7 percentuálny podiel obyvateľstva jedenástich krajín na svetovej populácii sa zvýšil na 45 percent; G7 má menej ako 10 percent. Podiel BRICS na svetovom HDP podľa parity kúpnej sily sa zvýšil na 37,3 percenta; naproti tomu G7 predstavuje 29,9 percenta. Významným faktorom je, že po prijatí ropných mocností, ako sú Saudská Arábia, Irán a SAE, bude združenie zahŕňať 44,4 percenta svetových zásob ropy. Pri väzbe americkej meny na obchod s fosilnými palivami je to pre Washington vážne ohrozenie. Priemyselná výroba bude predstavovať 38,3 percenta oproti 30,5 percenta skupiny G7.

DRAK MOHUTNIE

Výrečné je tiež porovnanie ukazovateľov medzi Čínou a USA. V roku 2023 sa znovu rozrástla výrobná základňa v krajine draka, v Číne vznikne 29,1 percenta všetkého, čo sa vyrobí na tejto planéte. Najväčší priemyselný gigant na svete sa tak vzdaluje druhým Spojeným štátom, na ktoré pripadá už len 16,5 percenta celosvetovej výrobnéj produkcie.

Ak sa v 19. storočí hovorilo o Anglicku ako o dielni sveta, v súčasnosti je skutočnou dielnou planéty Čína, ktorá vyrába viac, než vyprodukuje dohromady USA a štyri najväčšie ekonomiky na európskom kontinente – Nemecko, Taliansko, Francúzsko a Spojené kráľovstvo. Spoločný podiel týchto piatich krajín na celosvetovej výrobe je zhruba 28 percent, zatiaľ čo podiel samotnej Číny je 29,1 percenta. Zvlášť znepokojujúce je v tejto súvislosti výrazné zaostávanie západnej Európy.

Azda najmarkantnejším prejavom čínskeho triumfu na jednej strane a úpadku USA na strane druhej je výroba automobilov, kedysi pýchy zámorskej krajiny. Na porovnanie: V roku 2000 sa v USA vyrobilo 12 799 857 automobilov, z toho 5 542 217 osobných, zatiaľ čo v Číne sa vyrobilo len 2 069 069 automobilov, z toho 1 751 736 osobných, ale v Číne vyprodukovali viani 27 020 615 automobilov, z toho 23 836 083 osobných...

Varovania Henryho Kissingera, ale aj Donalda Trumpa vyzneli naprázdno. Vojna na Ukrajine so všetkými následkami spojila do kooperujúceho náručia surovínovú základňu planéty (Rusko) a dielňu sveta (Čína). A ich spoločným úsilím s ďalšími perspektívnymi krajinami Juhu vznikol protipól voči Západu, systém bez hegemóna s nejasnými „pravidlami“ a rigidnou liberálnou ideológiou; svet sa rozlomil na dve časti.

Štátny rozpočet ponúka sociálnu a konsolidačnú rovnováhu

Najdôležitejší zákon roka je v poslaneckej aréne

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Pred predčasnými parlamentnými voľbami sa víťaznou koalíčnou zostavou avizovaná predstava o konsolidácii verejných rozpočtov premietla do navrhovanej podoby štátneho rozpočtu na budúci rok. Po odsúhlasení v parlamente sa stane najdôležitejším zákonom finančného spravovania verejných financií, čo sú peniaze nás všetkých.

Áká je predstava koalíčnej vlády udržať a zlepšiť doterajší sociálny štandard obyvateľstva a zároveň znížiť najhorší deficit verejných financií v EÚ, aké sú konkrétne vládne opatrenia aj vo finančnom vyjadrení?

■ STANOVISKO ODBORNÍKOV

Stanovisko odbornej verejnosti vychádza z tohtoročného deficitu verejných financií na úrovni 9 miliárd eur, z potreby ušetriť v roku 2024 vyše 2,5 miliardy eura a zároveň splatiť dlhy v objeme 1,3 miliardy eura, čo podľa jej názoru schválený štátny rozpočet nezabezpečí. Pokiaľ ide o názor opozície, ten je štandardne nesúhlasný, aj keď to boli práve strany predošlej

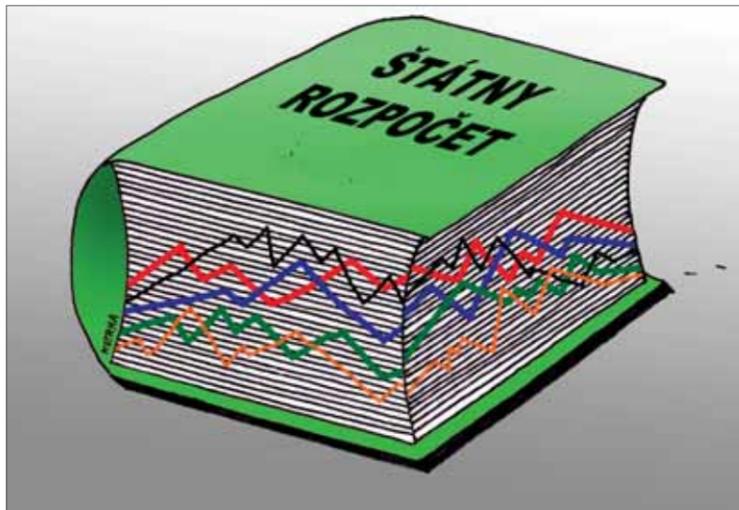
SVET FINANCIÍ

vládnej zostavy, ktorá sa v minulom volebnom období výrazným spôsobom podpísala pod obrovský rozvrat verejných financií, a ten súčasná vládna koalícia musí konsolidovať tak, aby sa zachoval, ba aj zlepšil doterajší sociálny štandard občanov.

Štátny rozpočet na rok 2024 počíta s ponechaním sociálnych dávok schválených v minulom rozpočtovom období. Tie rozšíril o plnohodnotný trinásť dôchodok vo výške priemerného dôchodku z minulého roka v príslušnej dôchodkovej kategórii, ponechal rodičovský dôchodok vyplácaný však jednorazovo v mesiaci jún a zaviedol bonifikáciu hypotekárnych úverov vo výške 75 percent z nárastu splátky.

■ HLADANIE ZDROJOV

A z akých zdrojov navrhuje koalíčná vláda získať prostriedky tak, aby bolo možné z vlašajška udržať

a v budúcom roku realizovať ďalšie zmeny na zlepšenie sociálneho štandardu, zároveň znížiť deficit verejných financií aspoň o požadovaných minimálne 0,5 percenta HDP, ako sme sa zaviazali v Pláne obnovy, a dodržať aj splátkový kalendár našich dlhov. Navyše vláda už rozhodla, že aj v roku 2024 sa nebudú zvyšovať ceny plynu, elektriny a tepla pre domácnosti, čo zo štátneho rozpočtu odkroji okolo 1,25 miliardy eura.

V návrhu štátneho rozpočtu sa počíta, že v priebehu roka 2024 sa postupne realizuje osemnásť konsolidačných opatrení v celkovom objeme 1,96 miliardy eura. Z hľadiska príjmov do štátneho rozpočtu je najdôležitejšie – zníženie odvodov zo Sociálnej poisťovne do druhého piliera z 5,5 percenta na 4 percentá, zavedenie bankového odvodu a tiež zvýšenie odvodov zo zdravotného poistenia

zamestnávateľov, živnostníkov a osôb podnikajúcich podľa osobitných predpisov o jedno percento.

Blížšie sa pozrime na dve konsolidačné opatrenia, ktoré z hľadiska oprávnenosti odborná verejnosť a opozícia najviac kritizujú.

■ OSLABENIE PILIERA?

Druhý dôchodkový pilier funguje od 1. 1. 2005 a doteraz prešiel celým radom zmien, s ktorými podľa všetkého asi nie sú sporitelia dôkladne uzrozmenejší. V roku 2022 sa do druhého piliera odvádzali príspevky vo výške 5,5 percenta. Tie sa mali každý rok zvyšovať o 0,25 percenta do výšky 6 percent v roku 2027. Potom sa už vo zvyšovaní odvodov nemalo pokračovať. Pre zavedenie rodičovského dôchodku v roku 2023 sa v rokoch 2023 – 2024 nemalo odvádzat' nič a zvyšovať sa malo až od roka 2025

o 0,25 percenta. Ak sa teda budú v ďalších rokoch odvádzat' spomínané 4 percentá, sporitelia budú mať v rokoch 2023 – 2024 na dôchodkových účtoch viac peňazí. Kto teda tvrdí, že spomínané zníženie ich poškodí a zníži im dôchodok, nemá celkom pravdu. Sociálna poisťovňa v ďalších rokoch získa z neodvedeného 1,5 percenta peňazí do svojho rozpočtu vyše 350 miliónov eur ročne, čím sa zníži aj jej potreba dotovania zo štátneho rozpočtu. V tejto súvislosti treba povedať, že zhodnocovanie úspor sporiteľov, a teda aj výška dôchodkov z tohto piliera bude závisieť najmä od druhu podielového fondu s rôznou mierou zhodnocovania, čomu by mala pomôcť zavedená investičná stratégia. Z hľadiska vyplácania dôchodkov z tohto piliera nie sú s tým zatiaľ skúsenosti. Nikto sa nevie zaručiť, či vyplácanie dôchodkov z druhého piliera bude vyššie ako z prvého a navyše väčšina štátov v EÚ tento pilier už zrušila, čo tiež niečo naznačuje.

Peniaze usparené v druhom pilieri použije koalíčná vláda skôr na zvýšenie životnej úrovne dôchodcov, čo sú rodičia sporiteľov tohto piliera, a nie na zvýšenie ziskovosti súkromných správocovských spoločností. Asociácia dôchodkových správocovských spoločností s rozhodnutím vlády nesúhlasí, keďže podľa jej názoru dlhodobá stabilita dôchodkového systému si vyžaduje posilnenie a navyše sa tým znižuje aj tlak na verejné financie.

■ NEÚMERNÉ ZISKY

Bankový sektor od kovidovej pandémie až doteraz výrazne zvýšil zisk. Za rok 2023 bude vyšší ako jedna miliarda eur. Okrem zníženia počtu zamestnancov a pobočiek, čo súviselo so zavedenou digitalizáciou ich bankových činností, poklesom opravných položiek na krytie kreditného rizika, ako aj zmenami v proticyklickom kapitálovom balíčku sa na zvyšovaní ich zisku podieľali každoročne sa zvyšujúce bankové poplatky a najmä banková úroková marža. Pod ňou sa rozumie rozdiel medzi úrokovými nákladmi vstupov a úrokovými výnosmi výstupov. Tie sa zvyšovali tak, ako sa zvyšovali

úrokové sadzby ECB v dôsledku narastajúcej inflácie. Bankový sektor sa v období koronakrízy nezachoval „korektne“, keď namiesto znižovania úrokových sadzieb na nejaké obdobie peňažné domy ponúkli svojim úverovým dlžníkom odklad splátok istiny na obdobie najviac deviatich mesiacov, pričom úroky z úverov naďalej nabíhali, takže na covidovej epidémii v podstate zarobili.

Prečo sa so zvyšovaním úrokov na hypotéky nezvyšovali aj úrokové sadzby na vklady (a keď, tak v niektorých prípadoch podmienovali investovaním časti úspor do podielových fondov), je zbytočné komentovať. Komerčné banky v rukách zahraničných investorov sa „odmietali“ podieľať na prerozdelení narastajúcich bankových ziskov na prospech sporiteľov, úverových dlžníkov a štátu.

■ BANKOVÝ ODVOD

O zdanení bankového zisku sa vedelo už pred predčasnými parlamentnými voľbami. Banky sa vopred „pripravili“ zvyšovaním hypotekárnych úrokov, ktorých rast nad 4 percentá „donútil“ vládu zaviesť bonifikáciu hypotekárnych úverov.

Schválený bankový odvod sa bude od januára 2024 platiť z hospodárskeho zisku, čo pre regulované subjekty s osobitným odvodom je 30 percent. Tieto sa budú postupne znižovať o 15 percent ročne až do roka 2027. Predpokladá sa, že banky za rok 2023 odvedú do štátneho rozpočtu 580 miliónov eur, v čom je započítaná až aj ich daň z príjmu právnických osôb. Aký to bude mať dosah na ekonomiku krajiny, pod čím treba rozumieť schopnosť bankového sektora podieľať sa aj na úverovaní domácností a podnikov či podmienok nakupovania štátnych dlhopisov a výšky úrokov na vklady, si počkajme.

Prečo je miera bankového zisku u nás nižšia ako inde sme sa od Slovenskej bankovej asociácie nedozvedeli. Ako budú na vzniknutú situáciu banky reagovať a kto z bankových klientov sa bude podieľať na ich vyšších bankových nákladoch si v ďalšom období zistíme a budeme našich čitateľov informovať.

V Bruseli výrazne zaznel hlas slovenských pôdohospodárov

Dôležité a dobré správy pre náš agrosektor

Štefan ZLATOŠ – Foto: Emil SEMANCO

„Poľnohospodárstvo sa po tridsiatich rokoch samostatnosti Slovenska stáva skutočnou prioritou vlády SR. Našími hlavnými cieľmi sú najmä: využiť potenciál slovenského vidieka, podporiť konkurencieschopnosť našich poľnohospodárov a potravinárov a zabezpečiť potravinovú bezpečnosť a sebestačnosť SR,“ povedal nedávno v Bruseli minister pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR Richard TAKÁČ.

Minister R. Takáč zároveň požiadal eurokomisára o včasné schválenie modifikácie slovenského strategického plánu. „Komisár Wojciechowski ma uistil, že do konca roka bude táto modifikácia odsúhlasená,“ informoval Richard Takáč.

■ PRIAMA DISKRIMINÁCIA

Na stretnutí s eurokomisárom Wojciechowskim minister Richard Takáč otvoril otázku znížovania rozdielov medzi členskými štátmi vo výške priamych platieb: „Na budúci rok osláví Slovenská republika dvadsať rokov od vstupu do EÚ. Napriek tomu úroveň priamych platieb pre našich poľnohospodárov dosahuje iba osemdesiatdva percent oproti priemernej výške podpory v EÚ. Tento fakt považujem za vážny problém, ktorý má Slovensko ambíciu v budúcnosti riešiť aj na úrovni premiérov,“ upozornil náš minister.

Minister Takáč s komisárom Wojciechowskim rokovali aj o dovozoch agroprodukcii z Ukrajiny: „Slovensko plne podporuje tranzit poľnohospodárskych komodít z Ukrajiny do tretích krajín prostredníctvom koridorov solidarity. Realita je však taká, že značná časť týchto komodít zostáva na spoločnom trhu EÚ a predstavuje

Lacné ukrajinské poľnohospodárske produkty, ktoré majú smerovať do tretích krajín, ostávajú zväčša u najbližších susedov a ohrozujú ich trh s týmito komoditami. Aj preto zaznel v Bruseli rozhodný hlas slovenských pôdohospodárov proti tejto praxi poškodzujúcej našich výrobcov potravín.

tak cenovú konkurenciu aj pre slovenských poľnohospodárov vyvážajúcich obilniny do EÚ. Na Slovensku pestujeme obilniny približne na 500-tisíc hektároch pôdy – asi tretine

celkového obhospodarovaného územia SR – a je pre nás dôležité túto úroveň produkcie obilnín zachovať. Strata týchto pestovateľov by spôsobila kolaps slovenského poľnohos-

podárskeho sektora. Očakávame, že Európska komisia príde s návrhom systematického riešenia.

■ ZÁKAZ DOVOZOV

Kým sa v Bruseli nepodarí takéto riešenie nájsť, zákaz dovozov agrokomodít z Ukrajiny na slovenský trh, prijatý na národnej úrovni, zostane v platnosti. Európska komisia medzitým informovala, že schválila prvú modifikáciu strategického plánu Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) na obdobie 2023 – 2027. Okrem zmeny definície aktívneho poľnohospodára sú súčasťou schváleného dokumentu aj ďalšie návrhy, ktoré vyplývajú z požiadaviek partnerov. Ide o návrhy v rámci noriem dobrého poľnohospodárskeho a environmentálneho stavu, ekoschémy, agrolesníckych systémov a sektorových intervencií.

„Je to mimoriadne dôležitá a dobrá správa pre Slovensko a slovenských poľnohospodárov. Som rád, že poľský eurokomisár Wojciechowski prijal moje návrhy a modifikácia bola schválená už k 30. novembru 2023. Zmeny majú za cieľ zefektívnenie procesov a schém pre poľnohospodárov. Po schválení prvej modifikácie začneme prípravu na procesovanie druhej modifikácie,“ doplnil Richard Takáč.

■ PRIBUDLI POLOŽKY

Vláda Slovenskej republiky schválila ministrom už v Bruseli avizovaný návrh Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, ktorým sa predlžuje zákaz dovozu niektorých ukrajinských potravinárskych surovín a produktov z nich. Pôvodné uznesenie o zákaze štyroch komodít bolo v platnosti do

konca roka 2023. Zároveň sa rozšíril zoznam komodít a produktov o ďalšie položky. Tiež sa zavádza režim umiestňovania colnej uzávery na všetky ostatné poľnohospodárske a potravinárske zásielky z Ukrajiny, ktoré cez územie Slovenskej republiky tranzitujú.

„Stále trváme na tom, že v prípade dovozu komodít z Ukrajiny potrebujeme celoeurópske riešenie. Predlžovanie zákazu v jednotlivých členských krajinách jednoducho nemá stopercentný účinok na ochranu našich poľnohospodárskych trhov. Požadujeme taký režim obchodu a tranzitu z Ukrajiny, ktorý zaručí, že naše poľnohospodárske a potravinárske trhy dokážu konkurovať cenou tomu ukrajinskému, a na druhej strane zaručí, že kvalita dovozu z Ukrajiny spĺňa európske pravidlá,“ uviedol minister Richard Takáč.

■ ZAKÁZANÉ KOMODITY

Z Ukrajiny je odteraz zakázané dovážať na Slovensko tieto komodity: prírodný med, jedlé produkty živočíšneho pôvodu inde nešpecifikované ani nezahrnuté, pšenicu a raž, jačmeň, kukuricu, pšeničnú múku, slad, tiež pražený, sójové bôby, tiež drvené, semená repky alebo semená repky olejnej, tiež drvené, slnečnicové semená, tiež drvené, trstinový alebo repný cukor a chemicky čistý sacharózu, v pevnom stave, otruby, pokrutiny a ostatné pevné zvyšky, tiež drvené alebo vo forme peliet, vznikajúce pri extrakcii sójového oleja, pokrutiny a ostatné pevné zvyšky, tiež drvené alebo vo forme peliet, vznikajúce pri extrakcii rastlinných tukov alebo olejov.

Historik Ivan MRVA: Čechoslovakizmus sa stal nástrojom na asimiláciu Slovákov

Slovensko považovali Česi za svoju kolóniu

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Koláž Emil SEMANCO

Tento rok sme si pripomenuli stopiate výročie založenia prvej Československej republiky. Väčšina slovenských a českých historikov vníma toto obdobie pozitívne. Sú však i takí, ktorí upozorňujú na určité negatíva vo vzťahu k postaveniu slovenského národa v novom štáte. Patrí medzi nich aj matičný historik docent Ivan MRVA. V tejto súvislosti sme mu položili niekoľko otázok.

• Podľa niektorých národných orientovaných historikov, politikov a novinárov sa čechoslovakizmus stal po vzniku Československej republiky nástrojom na asimiláciu slovenského národa. Do akej miery sa ich názory zakladajú na pravde?

To, že čechoslovakizmus sa stal nástrojom na asimiláciu slovenského národa, netvrdia len pronárodní historici a publicisti, ale aj zahraniční odborníci. Termín čechoslovakizmus nie je celkom správny – bol to čechizmus. Podľa predpokladov aj samotného T. G. Masaryka sa slovenský národ v priebehu polstoročia mal prostredníctvom škôl, médií, kultúry i zmien v lexike slovenského jazyka čechizovať. Prijať češtinu a počesť sa podobne ako Moravia. O pokusoch asimilovať Slovákov pomocou rôznych nástrojov otvorene hovorili aj mnohí Slováci, dokonca i na pôde pražského snemu. Vďaka silnému odporu Slovákov sa však čechizácia nedarila, a tak pražská politická reprezentácia nasadila trochu miernejšie metódy, ktoré však mali viesť k tomu istému cieľu. Musím tu spomenúť výrok Martina Rázusa, ktorého nemožno podozrievať z neobjektivity k Československej republike. S radosťou vítal jej vznik, no rýchlo prišlo jeho sklamanie. Rázus hovoril, že v republike sú tri národy: protežovaný národ český, krivdený národ slovenský a nejestvujúci národ čechoslovenský, ku ktorému sa hlásia tí Slováci, ktorí by chceli mať niečo z výhod národa českého. Do štátnych služieb mohol vstúpiť len Čech alebo Čechoslovák, ak práve český brat nebol poruke, no nikdy nie Slovák. Zo 137 generálov v čs. armáde Slováci mali len jedného – Rudolfa Viestu, aj on bol len brigádnym generálom. Pre istotu vždy o sebe vyhlasoval, že nie je Slovák, ale Čechoslovák.

• Je pravda, že česká vládna politická reprezentácia vníma Slovensko ako dobyté územie. Súhlasíte s ich názorom?

V dokumentoch z rokov 1919 – 1920 sa o Slovensku často hovorí ako o okupovanom území. Masaryk sa hrdil,

Historik Ivan MRVA poukazuje na viaceré negatívne historické skúsenosti Slovákov v ich spoluzívaní s Čechmi počas prvej Československej republiky.

že on oslobodil Slovensko. Poznáme vyjadrenia o Slovensku, „že bude naši kolónií“. Slovenskí opoziční poslanci v Prahe často hovorili o kolónii alebo polokolónii. Keď si pripomenieme, ako sa Slováci uplatňovali v armáde, na železniciach, v žandárstve aj v najvyšších štátnych orgánoch, ako boli ministerstvá, prezidentská kancelária a podobne, kde z vyše jedenásťtisíc zamestnancov bolo len 1,16 percenta Slovákov, a to ešte v roku 1938, musíme potvrdiť, že Slovensko bolo polokolóniou.

• O situácii v medzivojnovom Česko-Slovensku sa v tomto smere vyjadrovali aj zahraniční diplomati. Aký signál vysielali svojimi depešami do zahraničia?

Americkí diplomatickí zástupcovia aj britský veľvyslanec sa kriticky zmieňovali o stave demokracie v ČSR, ako aj o obmedzenej slobode slova a prejavu. Hovorili o mäkkej diktatúre vládnej kliky z Pražského hradu, kde sídlili obaja prezidenti. Pred piatimi rokmi vyšla brožúrka s príznačným názvom Prečo nemá byť 28. október našim štátnym sviatkom?, kde sa o názoroch diplomatov môžete podrobnejšie dočítať. Nie je to veľmi povzbudzujúce čítanie pre večných obhajcov masarykovsko-benešovskej demokracie.

• Časť týchto historikov, novinárov a politikov si myslí, že 28. október by nemal byť štátnym sviatkom Slovákov. Ste rovnakého názoru?

Iste, je to štátny sviatok zaniknutého štátu, ktorý sice zohral v našich dejinách aj pozitívnu rolu – ako ostatne aj Uhorskú, rakúsku monarchiu. Ak chceme mať štátny sviatok v októbri, nech je to 6. október vyhlásenie autonómie, o ktorú sa naši predkovia márne usilovali počas celej existencie prvej Československej republiky, hoci nám bola sľúbená.

• Mnohí českí a slovenskí historici a politici vnímajú tzv. českú intervenciu na Slovensko ako akúsi bratskú výpomoc. Aký je váš názor?

No nehovoril by som o bratskej výpomoci. Obsadenie Slovenska bolo logickým následkom plánu osamostatnenia Českých zemí a zväčšit' ich o Slovensko. Bezpochyby príchod českých vojsk utlmil anarchiu aj rabovanie, ktoré v tom čase Slovensko zažívalo.

• Objavujú sa rôzne svedectvá okolo prijímania Martinskej deklarácie. Okrem tzv. tajnej klauzuly sa hovorí aj o tom, že niektorí slovenskí politici vedome pretlačovali myšlienku čechoslovakizmu.

Na Slovensku bola už na sklonku 19. storočia sformovaná na Prahu silno orientovaná pročešská skupina. Jej členovia sa integrovali okolo časopisu Hlas a boli v dlhodobom konflikte s Martinom, najmä so Svetozárom Hurbanom Vajanským, a neskôr i s Andrejom Hlinkom. Takzvaní Hlasisti sa stali hlavnými protagonistami čechoslovakizmu a za výhody, ktoré dostali od Prahy, by nedbali, aby sa Slováci stali Čechmi. Samotná Martinská deklarácia je politicky naivný a značne konfúzný dokument. Časť slovenskej reprezentácie sa bez predbežných podmienok a akýchkoľvek záruk prihlásila do spo-

ločného štátu s Čechmi. Navyše jej pôvodný obsah bol svojvoľne pozmenený Milanom Hodžom. V tejto deklarácii sa raz hovorí o slovenskom potom i o čechoslovenskom národe Martinská deklarácia sa skutočnosti nazývala Deklarácia slovenského národa, ale zvykne sa nazývať Martinská, akoby bola nejakým vyhlásením výboru mesta Martin. Aj v tomto názvoslovnom posune môžeme vyčítať tú tendenciu, ktorá sa presadzovala – slovenský národ nejestvuje, sú to Česi rozprávajúci a píšuci svojim dialektom. To tvrdil Masaryk a po ňom i ďalší. Tzv. tajná klauzula bola zápisom z ďalších debát, kde sa stanovilo, ale právne nepodchytilo, že po desiatich rokoch spoločného štátu sa nanovo uzavrie dohoda o jeho

ďalšom pokračovaní alebo rozdelení. Aj tieto zápisy sa stratili a spochybnili. Takže sumárne môžeme povedať, že vznik Česko-Slovenska zo štátoprávného hľadiska bol zo slovenskej strany výslednicou naivity, neskúsenosti, dôverčivosti a chytráctva niektorých činníkov v Martine. Môžeme to však ospravedlniť revolučnou dobou na sklonku vojny, veď neboli sme sami, čo potom doplatili na sladké reči. Aj v politike platilo a platí i dnes staré slovenské porekadlo: Keď vtáčka lapajú, pekne mu spievajú.

• Môžeme napriek veľkej kritike vtedajších pomerov pozitívne vnímať vznik Československej republiky v rámci moderných slovenských dejín?

Určite. Slováci sa zbavili päťdesiatročnej maďarskej supremacie. Ožil slovenský jazyk, literatúra i žurnalistika. Nie nadarmo sa hovorí o generácii osvietených Slovákov. Vyparili sa nezmyselné obvinenia z panslavizmu za verejné používanie slovenskej reči. Mnohí maďarizmom napáchnuti príslušníci slovenskej inteligencie sa opäť hlásili k národu, z ktorého pochádzali. Poslovenčilo sa školstvo. V školách sa oficiálne vyučoval čechoslovenský jazyk, a keď si žiak na sošit napísal slovenský jazyk, mohol byť za priestupok disciplinárne potrestaný. Už v auguste 1919 Ministerstvo školstva a osvetly evidovalo na Slovensku vyše štyritisíc učiteľov Slovákov. Na prahu prvej svetovej vojny ich bolo podľa uhorskej štatistiky niečo viac ako štyri stovky. Na tento veľký nárast v priebehu niekoľkých mesiacov od prevratu ministerstvo poznamenalo, že vyše tri tisíce z nich sú tzv. Novoslováci, teda tí, čo sa v zmenených pomeroch prihlásili k národu, z ktorého pochádzali. To vyvracia tézu o tom, že slovenská inteligencia v čase zániku monarchie ani nejestvovala. Bolo dosť vzdelaných Slovákov, no väčšina z nich boli tzv. tichí Slováci, prispôbení pomerom v Uhorsku najmä vzhľadom na kariéru. Podobnú premenu slovenskej i českej inteligencie sme zažili aj po novembri 1989. Verejné pomery sa predsa len humanizovali a demokratizovali. Medlo sa všeobecné volebné právo aj pre ženy, osemhodinový pracovný čas a prijali sa aj ďalšie pozitívne zmeny. Ale realisticky zmyslajúci slovenský ľud situáciu v novom štáte hodnotil po svojom: „Z maďarského dažda pod český odkvap.“ Bolo to následkom sociálneho úpadku Slovákov, ktorý síce ide aj na vrub vojny, no celé dve desaťročia ho pražská politická reprezentácia a ich slovenskí koryfeji nedokázali odstrániť.

Aj v slovenskom národe sa nájdu takí, čo stále plačú za Československom

Neúprimnosť česko-slovenského spolužitia

Spracoval: (mrs) – Foto: internet

V moderných dejinách Slovákov sa opäť objavujú osobnosti verejného života, ktorým bola jednota Česko-Slovenska prednejšia ako sebaurčovanie právo Slovákov. Pred vznikom Slovenskej republiky zorganizovali dokonca petíciu proti rozdeleniu Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Na jej čele boli podpísané osobnosti, ktoré sa následne neštítali získať dobre platené štátne funkcie, ako napríklad bývalá premiérka Iveta Radičová a iní. Tieto „osobnosti“ pochádzajúce z oblasti politiky, diplomacie, mimovládnych organizácií, médií, herectva sa aktuálne ozvali znova. Poslali rozsiahlu sťažnosť na slovenskú vládu do Bruselu zato, že chce zrušiť Úrad špeciálnej prokuratúry.

Čechoslovakisti žijú naďalej aj v našom národe. Preto im radi pripomenieme len niektoré výroky predstaviteľov inteligencie českého národa o národe slovenskom. A nejde o hocijakých Čechov, ale aj o T. G. Masaryka, ktorému sme v Bratislave postavili sochu pred Slovenským národným múzeom. Vychádzali sme zo štúdie Milana Janičinu Výroky z českých zdrojov, publikovanej na portáli Fakty zo slovenských dejín. Citáty uvádzame v pôvodnom znení aj s uvedením zdroja.

CITÁTY

„Slováci, národ ... nikde samostatné centrum pro své důležitosti nena-

cházející...“ Zdroj: F. Palacký, Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravy a Slováky 1846.

„Kdyby jsme vyrazili cíl, jednotu spisovniho jazyka, Slováci by odmítli,

„Niet slovenského národa. To je len výmysel maďarskej propagandy. Zakladáme na Slovensku školy. Musíme počkať na ich výsledky. O jednu generáciu nebude rozdiel medzi dvoma vetvami nášho národa... Český národ je i pod Tatrami.“ T. G. Masaryk pre francúzsky denník Le Petit Parisien zo 14. septembra 1921.

tak se mi zdá i vzájemnost.“ (Český učitel Karel Kálal v lište prof. Jaroslavovi Vlčkovi) Zdroj: Štefan Činčura: Sen českých slovakofí lov, <http://www.svet.czsk.net/clanky/publicistika/slovakofii.html>.

„Vy jste všeho tohto zlého na vině, proč jste se odtrhli od nás a přijali vaši

kočištinu za řeč spisovnou.“ (Zať Františka Palackého a predstaviteľ Staročeskej strany František Ladislav Rieger Samuelovi Štefanovičovi, slovenskému národnému buditeľovi) Zdroj: Milan Ďurica: Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti dvoch tisícročí, LÚČ, Bratislava 2003, str. 235.

T. G. Masaryk v roku 1882 prišiel do Prahy „s rozhodným úmyslem, že bude pracovať pro všechny tyto české země, to jest pro Čechy, Moravu, Slezsko a Slovensko“.

Na základe mýtu, že Česi boli súčasťou Veľkomoravskej ríše, od ktorej v 10. storočí Maďari odtrhli Slovensko, Masaryk dôvodil, že Česi „majú prirodzené a historické právo na pričlenenie Slovenska“. Zdroj: Igor Uhrík: Postavenie Slovákov, 1918 – 1925, str. 3. (T. G. Masaryk: Nová Evropa. Stanovisko slovanské, Praha: 1920, s. 159).

„Poučme Slováky, naše i celý svět, že není rozdíl mezi námi, že všickni jsme Čechy, od Šumavy až po Užhorod, že všechno správné je nedělitelným celkem Obce českého národa!“ Zdroj: Důvěrník E. Beneša Hanuš Kufner: Náš stát a světový mír. Praha, november 1918.

„Preboha, veď dohovor v Clevelande vznikol pred tromi rokmi, zatiaľ čo Slovensko a Slováci sú vo svete

neznámymi pojmami. Uvedomte si, páni, že ste v situácii nulových veličín!“ (Masaryk vyjednávateľom zo slovenského krajského vedenia) Zdroj: A. M. Húska: Geopolitické a socioekonomické súvislosti čechoslovakizmu, Geopolitické a socioekonomické súvislosti čechoslovakizmu, Čechoslovakiz-

zácia, Panslovanská únia, Bratislava 2011, str. 114.

„Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem a svoje súdy.“ Zdroj: Pittsburská dohoda.

„My, národ Československý, chťejíce upevniť dokonalou jednotu národa, zavestí spravodlivé řády v republice, zajistit pokojný rozvoj domoviny čechoslovenské, prospěti obecnému blahu všech občanů tohoto státu a zabezpečiti požehnaní svobody příštím pokolením, přijali jsme ve svém Národním shromáždění dne 29. února 1920 Ústavu pro Československou republiku, jejíž znění následuje.“ Zdroj: Zákon č. 121 z 29. februára 1920, ktorým sa uvádza ústavná listina Československej republiky.

„Obyvatelia (Slovenska) sa stále cítia byť Čechmi a prajú si patriť do nového štátu. Na Slovensku nebol nikdy žiaden náznak separatizmu. Zvítazil rovnaký jazyk, rovnaké myšlienky a rovnaké náboženstvo.“ (E. Beneš 5. februára 1919, v diskusii pred najvyšším orgánom Mierovej konferencie – Radou desiatich.) Zdroj: Igor Uhrík: Postavenie Slovákov, 1918 – 1925, str. 20.

„Slovenský jazyk je archaickým dialektom češtiny; každý Slovák rozumie po česky a každý Čech rozumie po slovensky.“ Zdroj: Memorandum Uznanie Československej národnej rady a čechoslovenskej armády, 31. august 1918.

Mimovládny manipulatívny projekt Konšpirátori výdatne spolufinancuje aj americká vláda Zaujatosť novinára je ako pre slepca ďalekohľad

Matej MINDÁR – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Predseda vlády Slovenskej republiky Robert Fico vyhlásil, že Úrad vlády SR nebude komunikovať s redakciami denníkov N, SME, webového portálu Aktuality a s televíziou Markiza. Ako dôvod uviedol ich neserióznosť, neobjektívnosť a protivládnu angažovanosť viacerých redaktorov z uvedených médií. Označil ich za nepriateľské. Úrad vlády im však akreditáciu nezrušil. Len ju preveruje. Takýto postup nemá nič spoločné s ohrozením ústavného článku o slobode slova na Slovensku. Akreditácie novinárov rušili viaceré vlády od vzniku republiky. Reakcia spomínaných médií na seba nenechala dlho čakať. Až na Markizu spustili manipulatívnu kampaň proti tomuto postupu. Podľa nich existuje zákonná povinnosť členov vlády informovať médiá. A začali sa oháňať slovenskými i európskymi súdmi.

V kampani použili nový naratív, ktorým zaútočili na premiéra a ministrov. Vytvárajú dojem, že vládni činitelia využívajú na komunikáciu výhradne alternatívne médiá, ktoré označujú za dezinformačné či konšpiračné.

KONFLIKT ZÁUJMOV

Napriek tomu, že Slovenské národné noviny (SNN) nie sú zaradené v zozname konšpiračných médií, neobišli ich. Najhorlivejšie a dlhodobo analyzuje maticné periodikum redaktor denníka N Filip Struhárik. Patrí medzi slovenských novinárov, ktorí sa venujú slovenskému mediálnemu prostrediu. Je nespochybniteľné, že sa v tomto prostredí orientuje. Vlastnú prácu a denník N zrejme považuje za vzor žurnalistiky a etickej dokonalosti. Na báze tejto výlučnosti najskôr hodnotí iné médiá. Konkurenčné médiá posudzuje podľa iba jemu známych kritérií. Vynáša obvinenia a sudy na základe subjektívnych hľadísk. Vytrháva vety z článkov bez uvedenia širšieho kontextu. Oponujúcej protistrane dá sice priestor na vyjadrenie, lenže zo stanoviska zverejní len to, čo on považuje za podstatné.

„Filip Struhárik nedávno v Denníku N označil Slovenské národné noviny za provládne noviny a obvinil redakciu z porušenia Etického kódexu Slovenského syndikátu novinárov (SSN). Náš spolupracovník Matej Mindár totiž v SNN 23/2023 uverejnil spravodajský článok o štvrtej vláde Roberta Fica. Podľa Struhárika nebolo etické, že sme k textu nepridali informáciu, že Mindár je asistent poslancu NR SR Romana Michelka. Nebudem spravodlivým rozhorčením horiacemu Struhárikovi obšírne vysvetľovať systém redakčných uzáverok v našom dvojtýždenníku. Azda iba toľko, že M. Mindár mal na dodanie textu termín do 9. novembra. Článok dodal emailom 8. novembra o 17.51 hod. Jeho asistentku zmluvu zverejnil v Centrálnom registri zmlúv 9. novembra. V čase uzávierky teda nebol asistent! Prízvukoval som vo svojej odpovedi Struhárikovi, že o poslancovi, pre ktorého pracuje, nepísal, v článku ho dokonca ani len nespomenul. V odpovedi som priravnal toto údajné porušenie etického kódexu s aférou redaktorky Denníka N Moniky Tódovej a jej vzťahom k sudkyňi Pamele Záleskej, ktorý je viac ako priateľský. Táto sudkyňa rieši kauzy aj s politickým pozadím Struhárik však túto výrečnú komparáciu vo svojom článku nespomenul. Použil moje slová, ktoré sa mu hodili. Iné nie,“ uviedol na margo šéfredaktor Maroš Smolec.

STANOVISKO NA VOĎE

Pre SNN Struhárik dôvodil takto: „Novinári nemajú povinnosť zverejňovať celé stanoviská, ktoré im respondenti poskytnú, ale majú použiť len to, čo je relevantné, podstatné a objektivne dôležité pre danú tému. Tým, že novinár pošle respondentovi otázku, nedáva mu zároveň aj „bianko šek“ na to, aby respondent určoval, ako má vyzerať novinársky výstup. Ak by sme takúto logiku prijali, objektivná žurnalistika skončila.“ Šéfredaktor SNN oponuje: „Struhárik považuje za porušenie Etického kódexu SSN, stavovskej organizácie, ktorá mimochodom dlhodobo nefunguje, že redaktor Mindár v deň dodania článku do výroby neinformoval redakciu o tom, že podpísal zmluvu s parlamentom a je asistentom poslancu. Na druhej strane mu neprekáža aféra jeho kolegyne Tódovej so sudkyňou Záleskou. Nemožno práve toto považovať za flag-

rantné porušenie aj medzinárodných samoregulačných etických kódexov?“ Struhárik na otázku SNN či nevníma pôsobenie Tódovej v tejto súvislosti v rozpore s etickým kódexom žurnalistiky, neodpovedal.

MÓDA KONŠPIRÁCIÍ

Začiatkom novembra slovenské mediálne prostredie ovládla správa, že internetový konzervatívny denník Štandard je konšpiračným médiom. Zaradili ho na zoznam projektu www.konspiratori.sk. Mediá, ktoré sa na zozname ocitnú, majú ohrozené ekonomické právo na získavanie inzercie v rámci férového súboja v konkurenčnom prostredí. Samotný portál dokonca vyzýva inzerentov, aby zväzili inzerciu v týchto médiách: „Aké weby sa dostanú na tento zoznam? Jednoducho tie, u ktorých máme vážne pochybnosti o ich serióznosti, a úprimne veríme tomu, že nie sú vhodnými partnermi na zobrazovanie inzercie zodpovedných zadávateľov reklamy. O tom rozhoduje naša odborná komisia.“ Úprimná viera sa

POLEMIKA

cení. Otázky však vyvstávajú, keď sa pozrieme na zloženie tejto akože odbornej komisie. Samozrejme, nechýba v nej Filip Struhárik.

Projekt Konšpirátori možno tiež hodnotiť ako porušenie etických princípov novinárov, ktorí v ňom aktívne pôsobia. Za projektom stoja dve reklamné agentúry. Agentúra NetSuccess je autorom projektu. Najsilnejším spoločníkom agentúry je pritom vydavateľstvo Petit Press. Agentúra sama o sebe tvrdí, že je súčasťou rodiny Petit Press, vydavateľa denníka SME. Agentúra Seesame je partnerom projektu. Podnikatelia v reklame si teda vytvorili združenie, ktorým zásadne ovplyvňujú inzertný trh, z čoho môžu mať finančný efekt aj médiá, ktoré majú v komisii svojich zástupcov. Sami to aj potvrdili blogom náhodou v Denníku N: „Za viac ako sedem rokov fungovania sa Konšpirátori.sk stali informačným kompasom pre firmy aj verejnosť. Náš web navštívilo viac ako pol milióna ľudí a náš zoznam využíva okolo 11 000 inzerentov vo viac ako 150 000 online kampaniach v Česku a na Slovensku.“ Z reklamného koláča si teda dokážu ovplyvniť riadny kus.

Popri Struhárikovi z Denníka N je v komisii aj Dávid Tvrdoň z denníka SME a Matúš Ritomský, ktorý doň pravidelne prispieva. Medzi „novodobých cenzorov“ patrí o. i. Michal Hvorecký, v minulosti pravidelne publikujúci v SME a dnes v Denníku N. Ďalej Tomáš Kriššák, komunikačný poradca Gerulata Technologies. Je to ďalšia samozvaná spoločnosť s manipulatívnymi metódami práce. Nedávno zaradila aj Slovenské národné noviny medzi tzv. proruské zdroje po vypuknutí vojny na Ukrajine. Tento zoznam sa už na internete nenachádza. Chlapci sa najskôr zľakli súdnych dohier. Mimochodom, zakladateľom Gerulaty je Michal Trnka, ktorého otec je spolujiteľ známej slovenskej IT spoločnosti Eset. Jej majitelia sú zase spoločníkmi vo firme, ktorá vydáva Denník N. S Gerulatom podpísala pred predčasnými voľbami zmluvu na využívanie analytických nástrojov na vyhľadávanie dezinformácií na internete za 416-tisíc eur vláda E. Hegera a vyplatil ju kabinet L. Ódora. Aktuálny podpredseda parlamentu Ľuboš Blaha žiada jej vrátenie a prešetrenie dotácie orgánmi činnými v trestnom konaní.

Medzi členmi komisie je aj na prvý pohľad nezávislý historik SAV Jakub Drábik, ktorý však pracuje pre portál HistoryWeb, spadajúci pod Denník N. Ďalej rádiológ Maroš Rudnay, ktorý podľa portálu Štandard v júni tohto roka rozšíril dezinformáciu o autorstve anonimnej stránky potratari.com, keď ju spojil s Alianciou za rodinu, ktorú vedie verejnosti známy právnik Anton Chro-

ZAUJATÝ PRIESKUMNÍK

Začiatkom júna 2019 sa terčom Struhárikovho útoku stal webový portál www.hlavnespravy.sk. Zverejnil článok pod názvom Prečo Hlavné správy tvrdia, že sú najdôveryhodnejší web, aj keď to nie je pravda? Reagoval tak na podtitul ich webovej stránky, ktorý uvádzal, že Hlavné správy sú podľa britského inštitútu Reuters Institute for the Study of Journalism najdôveryhodnejším internetovým médiom v SR. V ten deň, 12. júna, to už pravda nebola. Podľa dostupných informácií 12. júna 2023 zverejnil spomínaný inštitút nový prieskum podpory a čitateľnosti, do ktorého už však portál Hlavné správy nezaradili. Hlavné správy teda zmenili podtitul s tým, že najdôveryhodnejším portálom boli za rok 2018. K tomu napísali: „A klame, tak už v názve, v titulnej fotke, pardon manipuluje, lebo pravda to, samozrejme, bola a je, len zmenilo sa to, že, podľa správy Reuters z minulého roka, pretože včera (12. 6. 2023) vyšiel nový tohtoročný rebríček, do ktorého nás Reuters nezaradil, a teda nemeral, a preto sa v ňom neobjavujeme. Pointa Struhárikovej manipulácie je v tom, že jedným už je deň nový prieskum, v ktorom Hlavné správy nie sú, a teda, ako je možné, že sa minuloročným víťazstvom pýšime ešte na stránke, a tiež to, že tento rebríček nie je úplný, to znamená, že Reuters nemeria všetky relevantné médiá, ale iba vybraných 15.“

ŠTEDRÉ GRANTY

Zaujímavé je aj financovanie tohto projektu. Citujeme zistenia Dalibora Juráška z portálu Hrot.info: „Na stránke USAspending.gov ale priamo americká vláda zverejňuje informácie o financovaní a grantoch poskytnutých zahraničným subjektom. Podľa oficiálnej stránky americkej vlády získali Konšpirátori.sk v rokoch 2020 a 2021 dva granty v celkovej hodnote 49 998 dolárov priamo od amerického ministerstva zahraničných vecí. Služili mali na „budovanie kapacít“ či „zlepšenie verejnej databázy dezinformačných zdrojov“. Dva granty (v rokoch 2018 a 2019) v celkovej hodnote 149 924 dolárov dostala aj firma Seesame, hlavný partner Konšpirátori.sk,“ uvádza D. Jurášek. Granty uhradili z programu verejnej diplomacie, ktorého cieľom je podľa oficiálnej stránky vlády USA: „Podporovanie dosahovania cieľov zahraničnej politiky USA, presadzovanie národných záujmov a zvyšovanie národnej bezpečnosti informovaním a ovplyvňovaním verejnosti v zahraničí a rozširovaním a posilňovaním vzťahu medzi ľuďmi a vládou USA a občanmi zvyšku sveta“. K téme sa vyjadřila aj blogerka v oblasti marketingu a šéfredaktorka portálu 40plus.sk Martina Valachová. Aj jej médiom zaradil projekt Konšpirátori, rovnako ako Hrot.info, medzi „konšpiračné“ médiá. „V relácii TA3 o slobode slova a médií som sa opýtala člena komisie Konšpirátorov politológa Pavla Hardoša, či je pravda, že ich projekt finančne podporuje americká vláda. Potvrdil túto dotáciu. Keď som pátrala ďalej, zistila som, že Hardoš je napríklad aj v správnej rade známej mimovládnej organizácie Open Society Foundation,“ uviedla pre SNN Martina Valachová. Pôsobenie redaktora Denníka N v komisii okomentovala: „Tu už nikto nič negaran-

tuje! Niektoré veci sa mi javia už také smiešne, že sa ich neoplatí ani komentovať. Skrátka je tu skupina ľudí, ktorí vytvorili akúsi komunitu a majú patent na rozum a pravdu. Aspoň sa tak tvária.“ Struhárik na otázku ako vníma, že členom komisie je šéfiteľ hoaxy, a či ako novinár nepovažuje svoje pôsobenie v tomto združení za konflikt záujmov, neodpovedal.

Filip Struhárik v roku 2015 dostal cenu Google za inovatívnu online žurnalistiku. Tieto novinárske ceny udeľujú v rámci projektu Novinárska cena. Súťaž vyhlasuje Nadácia otvorenej spoločnosti, ktorá patrí pod krídla medzinárodnej siete Open Society Foundation pod vedením finančníka Georga Sorosa. Partneri tejto ceny sú o. i. Ambasáda Spojených štátov amerických na Slovensku, Zastavme korupciu, Memo98 alebo Nadácia Eset, ktorej zriaďovateľ podporil vznik Denníka N. Šiesti majitelia spoločnosti Eset za sumu 1,2 milióna eura získali v roku 2015 51 percent akcií média. „Investícia do Denníka N je nezávislou od spoločnosti Eset,“ potvrdili vtedy verejne majitelia. Eset spolupracuje v USA na projektoch bezpečnosti kybernetického priestoru práve so spoločnosťou Google. Ide konkrétne o ochranu ich prehliadača Google Chrome. To je náhoda.

Samotný Google sa asi evidentne zamieľal do Denníka N, ak by sme použili takúto metaforu. V roku 2019 ho totiž podporil sumou 333-tisíc eur na vývoj open-source predplatiteľského systému, ktorý bude môcť bezplatne využívať ktorýkoľvek vydavateľ na svete. Ide už o tretí grant, ktorý redakcia získala z grantového programu na podporu online žurnalistiky. V roku 2017 získali od Google ďalších 754-tisíc eur na tento projekt, čo víťazoslávne na svojom konte na sociálnej sieti oznámil aj Struhárik. Americká spoločnosť Google teda významne podporuje Denník N, ktorého spolujateľmi sú majitelia Esetu. IT firmy, ktorá spolupracuje s Google na ochrane ich prehliadača Google Chrome. Podpora smeruje práve do oblasti online žurnalistiky, v ktorej pôsobí na stránkach Denníka N predovšetkým Struhárik. Kruh sa dokonale uzavrel. Struhárik na otázku, prečo Google tak výrazne podporuje práve Denník N, neodpovedal.

LETIA NEPRAVDY

Denník N sa chváli, že robí kvalitnú odbornú, profesionálnu, čestnú a pravdivú žurnalistiku. Nedávno však publikoval nepravdivú informáciu o tom, že prezidentka Z. Čaputová a minister T. Taraba nepoletia na svetovú klimatickú konferenciu spolu, lebo sa nemajú radi. Pravda je taká, že program prezidentov a ministrov na konferencii je časovo rozdelený o jeden týždeň. Na tento hoax tvrdo zareagoval aj minister Taraba, ktorý sa na tlačovej besede obrátil na redaktora Denníka N: „Napísali ste primitívny hoaxerský článok, kde ste si vymysleli, že prezidentka a ja máme problém letieť v jednom lietadle. Ak si budete vymýšľať príbehy, aby vám to vyhovovalo, nemáme sa o čom baviť.“ Voči protirečivému článku v Denníku N sa ohradila aj kancelária prezidentky Čaputovej. Denník N pritom o hlave štátu väčšinou informuje v pozitívnom svetle.

BEZ ODPOVEDÍ

„Všetky oblasti a témy, ktoré sme otvorili v tejto polemike, sme chceli konfrontovať priamo so Struhárikom. Chceli sme publikovať jeho názor na možné porušenie etického kódexu žurnalistiky, ktorým sa tak rád často oháňa. Ako šéfredaktor média, ktoré tak rád kritizuje, som mu poslal konkrétne otázky na podozrenia z porušovania novinárskej etiky v Denníku N a projekte Konšpirátori. Struhárik na otázky neodpovedal s odôvodnením, že je na dovolenke. Aký novinár sa stráni diskusie?“ zhodnotil na záver šéfredaktor SNN.

Jozef POBOČÍK: Nádej je to, čo nás vedie, obava je jej večný tieň

Hľadanie koreňov košatých rodinných talentov

Text a foto: Eva ČULENOVÁ, Emil SEMANCO

Jozef POBOČÍK starší je folklorista, výrobca pastierskych ľudových hudobných nástrojov, najmä rífových píšťal a ornamentálne i figurálne zdobených fujár, spevák, hudobník, publicista a spisovateľ. Jeho fujary a píšťaly si našli cestu do mnohých krajín všetkých obývaných kontinentov sveta či už ako dary pri oficiálnych, ale aj pri bežných príležitostiach na hudobné využitie. Ich majiteľmi sú viaceré významné osobnosti nášho spoločenského, politického a hospodárskeho života. Rífová píšťala bola aj jeho zásluhou zapísaná do Reprezentačného zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva SR. Často ho navštevujú rôzne televízne štáby a o jeho tvorbe nakrútili viaceré dokumenty. Existuje o ňom vyše stotridsať zmienok v slovenských médiách. Po zániku pôvodnej folklórnej skupiny v obci Brvnište založil v roku 1996 skupinu Bukoviny, ktorá je aktívna aj v súčasnosti a ktorej je členom. Zároveň vystupuje aj ako sólista samostatne. Pôsobí ako publicista a na Vianoce 2022 mu vo vydavateľstve Signis vyšla zbierka epigramov Mea via, epigramoterapia. Koncom roka mu v tom istom vydavateľstve vyšla v poradí druhá epigramatika pod názvom Polepšovňa svedomia, pričom obidve bravúrne ilustroval jeho syn Jozef.

• Si všestranný umelec, rovnako ako tvoja sestra Dr. Anna Jónasová, uznávaná a etablovaná spisovateľka, historička a bibliografka, a tvoj syn Jozef, výtvarník, rezbár, hudobník a ilustrátor. Kde pramenia vaše rodinné talenty, po kom ste ich zdedili?

Najskôr by som chcel iba podotknúť, že ja sa nepovažujem za spisovateľa alebo umelca. Som len básnik, ktorý našiel úprimnú a prirodzenú záľubu vo vymýšľaní epigramov, v rýme ako takom, lebo ľudský svet je plný podnetov. A čo sa týka folklóru, hudby a výroby nástrojov, tam sa človek nezaobíde bez hudobného sluchu, talentu, trpezlivosti a najmä pokory. Myslím si, že ten rozhodujúci genetický odkaz sme dostali od mamy, ktorá bola kultúrne činná celý život. Bola členkou ochotníckeho divadla, estrádnej skupiny, ženskej speváckej skupiny súboru Brvnišťan, Zväzu žien, Červeného kríža. Bola to všeobecne rozhladená, nesmierne pracovitá a činorodá žena s veľkým talentom. Svoj podiel tu však mal aj otec, multiinstrumentalista, člen dedinského husľového muziky. Spoločne boli protagonistami v pásme Pavla Tonkoviča Chodenie po babikách, mamou naspievané piesne zaznamenali manželka Elschekovi v zbierke Slovenské ľudové piesne. No a potom tu bola ľudová pieseň. Po úspešnej robote, pri rodinnej oslave alebo iba tak – pre potešenie. Určite k tomu patrilo aj rozprávanie o rôznych zvykoch, nezvyčajných ľuďoch a ich príbehoch. To zrejme podnietilo aj sestru Hanku (PhDr. Anna Jónasová, pozn. red.) na napísanie knihy povestí Povesti z horného konca Brvništa.

• Tvoja tvorba je orientovaná prevažne folkloristicky, známe sú tvoje figurálne zdobené fujary, ale aj rífové píšťaly, ktoré tiež vyrábaš a ktoré boli zapísané do Reprezentačného zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska aj tvojou zásluhou. Na nástroje, ktoré vyrábaš aj krásne hráš a spievaš naše ľudové piesne na rôznych, pomerne častých vystúpeniach. Prečo práve folklor? Čo ťa priviedlo k výrobe spomínaných nástrojov?

Ono to zo začiatku ani nebol folklor – ten sme v sebe mali akosi prirodzene. Šesťdesiate a sedemdesiate roky boli pre nás lákadlá v podobe Beatles, Rolling Stones, Olympicu, Prúdiv, Smokie, Elánu, Deep Purple a pod. Kto by odolal? Od šestnástich som trinásť rokov hral v poprockovej kapele Slza a boli to krásne roky. Pod vplyvom pracovného vyťaženia, rodinných a osobných okolností som musel skončiť. Gitara však zostala mojou láskou dodnes. Po niekoľkých rokoch som sa k hudbe a spevu vrátil a tentoraz to bol práve folklor, ktorý sa z našej dediny začal vytrácať. Vytratil sa výrobcovia rífoviek, s nimi sa vytratil z chotára ich zvuk, a to na dlhé roky rozhodlo o mojom smerovaní v tejto oblasti.

• Nemožno obísť tvoje známe figurálne zdobené fujary, o ktorých

Jozef POBOČÍK pri výrobe svojich obľúbených fujár

vznikol ne jeden dokument. Ako si sa dostal k fujarom a ich zdobeniu?

Zo začiatku v rokoch 1994 až 1996 som toho o fujare veľa nevedel, aj keď malé píšťalky dierkové, koncové aj rífové som mal ako-tak zvládnuť. Fujara vyrobená vlastnými rukami – to bola výzva a túžba zároveň, tá prvá mi ako totem visí v dielni nad hlavou, a keď tu nebudem, bude pod ňou vyrábať syn Jozef. On vlastne už pod ňou roky pracuje. Prvé ornamenty som si kreslil sám, aj tak sa dá. Čím viac som sa zoznamoval s výrobou a so zdobením majstrov z Podpoľania a zo širšieho okolia, čím viac som si napačoval ich piesne, hĺbku, obsah a osobitosť melodií, tým viac som si fujaru púšťal do srdca. Skutoční fujaristi vedia, o čom hovorím. K figurálnemu spôsobu zdobenia ma trochu nakopol Jožko Dorica, akademický maliar, manžel mojej sesternice Danky, keď videl, ako sa trápim s hrčavými drevkami. Vravrel – skús z nich niečo vytvoriť, plasticky zobrazíš folklórne alebo pastierske motívy. Vieš, ja som na niektoré veci tvrdá palica a nerád opakujem to isté do nemoty. Jeho návrh ma zaujal a oslobodil od nerozhodnosti – veď ponúka nekoľne veľa námetov a motívov, aj keď sú to oveľa pracnejšie a náročnejšie postupy. Hoci som počul aj o kritike tejto techniky, ja to robím najmä z úcty k fujare, dať jej niečo zo seba, aby tak ako mňa rovnako oslovila aj tých, ktorým je na očiach a ktorí ju počujú. Ved viem aj inak robiť – ako kto chce. Už robím málo, sem-tam na objednávku. Prsty krčí, bolia, lekár viac rokov hovorí o operácii. Veď raz, keď neudržiš v ruke dráto, nožik ani drevko, prestanem.

• Aké sú posledné kroky pri výrobe takého nástroja?

Nádej je to, čo nás vedie, obava je jej večný tieň. Prvé fúknutie do štrbinky po osadení klátika je ako pozvanie na prvé rande. Vyjde? Nevyjde? Keď vyjde, je to splnená nádej, keď nie, je to sklamanie, ale aj výzva na nápravu. Dobré drevko je prvý predpoklad, poctivá práca druhý a dobrý výsledok je pohladením srdca aj duše.

• Myslíš si, že slovenská folkloristika napreduje alebo, naopak, stagnuje?

Všetko sa vždy a všade dá robiť aj lepšie. To je klišé. Skutočný folklor – to sú tisíce obetavých nezištných ľudí, státisíce dobrovoľne obetovaných hodín vo folklórnych súboroch, dedinských skupinách a jediný motív – láska k ľudovým tradíciám, úprimný vzťah k dedičstvu našich predkov. Skutočné práve vlastenectvo, ktoré si zasluží obrovskú úctu celej spoločnosti. Ešteže máme rovnakých nadšencov v Národnom osvetovom centre v Bratislave, na krajských a regionálnych úrovniach, ktorí sa často na úkor svojho voľného času a osobného pohodlia starajú o to, aby sa kultúrne a folkloristické hodnoty udržali a rozvíjali.

• Venujú sa folkloristike aj mladí? Máš aj ty pokračovateľov?

Vidieť tých maličkých krojovaných spevákov a tanečníkov na folklórnych slávnostiach a festivaloch – to je bez páťosu pre mňa ten najkrajší zážitok. Obdiv a uznanie patrí aj tým, ktorí ich vedú, učia a zdokonaľujú. Bol čas, keď vyžľabenu a čerešňovou kôrou obtočenú rífovú píšťalu na doline nedokázal, resp. nevyrábal nikto, pritom je to naša obrovská vzácnosť. Dnes sú v našej dedine najmenej štyria šikovní výrobcovia rífoviek, niečo

Tradičné slovenské fujary sa predávajú na jarmokoch po celom Slovensku.

som sa do počul aj zo susednej obce Papradno, takže táto tradícia bude na dlhší čas zachovaná. To, čo ma mimoriadne teší, je skutočnosť, že aj vo výrobe fujár mám nasledovníka v synovi Jozefovi, ktorý sporadicky vyrába vlastné nástroje už vyše pätnásť rokov.

• Pôsobíš aj ako publicista, nezriedka sa objavovali tvoje články najmä v regionálnych, ale aj v celoštátnych novinách. Kedy si začal a čím ťa publicistická tvorba naplňa?

S publikačnou činnosťou som začínal po skončení strednej školy, niekedy na prelome sedemdesiatych a osemdesiatych rokov. Boli to najmä epigramy, postrehy a fejtóny na stránkach Pravdy a Nedelnej pravdy, Nového slova, Národnej obrody alebo Roľníckych novín, niečo málo v Roháči, ale aj v ďalších periodikách. Z regionálnej tlače to bol Obzor, noviny okresu Považská Bystrica. Rozčarovanie z celospoločenského vývoja, nástup bulváru, tendenčnosti a mašinérie vymývania mozgov ma znechutil natoľko, že som začal písať iba tak pre pokoj duše – do šuflíka.

• Vo svojej literárnej tvorbe sa dlhodobo venuješ epigramom. Prečo práve epigramy?

Epigramy? To sú ešte stredoškolské roky, rým, krátka forma, ktorá má obsiahnuť všetko. Otázkou, problém, gradáciu, humorné satirické alebo ironické vyústenie, pričom dovolený je aj mierny a neškodný sarkazmus. Jeho poslanstvo spočíva v poučení, poukázaní na to, čo je amorálne, zavrhnuteľné, spoločensky i všeobecne škodlivé. Možnosť vyjadriť na malej ploche veľa mi skrátka učarovala – na nej sa vyzúrim, vysmejem, pobavím a teším sa, že azda budeme aj mojou zásluhou o niečo lepší. Takže epigram je aj môj celoživotný lekár.

• V roku 2022 si dal dokopy svoje epigramy do knižného debutu Mea via, epigramoterapia...

Pred dvoma rokmi prišla výzva, či by som nechcel knižne publikovať svoje epigramy. Priznám sa, že ja osobne som sa s touto myšlienkou pohrával dlhšie, o čom vedelo iba moje najbližšie okolie. Bol to impulz na opustenie stojatých vôd a ja som výzvu prijal. Dospel som k názoru, že treba reagovať na vlnu pokrytectva, špinavosti a všeobecného úpadku vzťahov. Prišiel čas, keď dobrým občanom bol len ten, kto sa nechal navliecť do jedinej správnej názorovej línie, a ten, kto si dovolil mať iný názor, sa zrazu stal „zadubeným sedláckym dezolátom“ bez perspektívy. Tak som sa rozhodol byť vidieckym dezolátom. Veď akúže ja mám vo svojich šesťdesiatich ôsmich rokoch perspektívu? Nevyšlo mi svoj názor mi však pripadalo zbabelé, aj preto som sa rozhodol vykročiť s vlastnou kožou na značne zdeformovaný trh.

• Tento rok, opäť na jeho konci ti vychádza v poradí druhá zbierka epigramov Polepšovňa svedomia.

Keď sa politický reprezentant vyjadri o svojom národe ako o tupej mase požieračov bryndzových halušiek a vyznávačoch bačovských tradícií, je to vážny problém a súčasne signál do celej spoločnosti. Vytvorila sa tu totiž akási pseudointelektuálna, bohorovne sa tváriaca globalistická šľachta s odorom bratislavskej kaviarne, vytapetovanej americou vlajkoslávou, a s jediným patentom na rozum, pravdu a správny názor. V médiách dostávajú obrovský priestor, aby sa mohli útrpne a v náznakoch dvojzmyselne vyjadrovať o duchovnej a duševnej biede národa, netušiac skutočnú biedu ducha a svedomia vlastného.

• Druhá kniha epigramov Polepšovňa svedomia obsahuje aj poslednú kapitolu s pomerne opačným obsahom oproti ostatným častiam knihy – srší optimizmom a nádejou, radosťou zo života.

Aj v tej prvej je tretia, menšia časť s podnázvom Keď mi to zažne, píšem aj vážne, no v tejto druhej som si dovolil trochu väčší úlet. Oscilujú tu práve otázky svedomia, pochybností, nádeje, zmyslu života a vidina lepšieho, najmä spravodlivejšie spravovaného sveta. Len nedávno sme prestali byť kolóniou a niekto sa bez hanby usiluje urobiť z nás kolóniu znova, tentoraz americkú. Je to síce na širšiu diskusiu, ale treba sa pýtať, akým právom, v čom mene a záujme konajú? Je to také groteskné tajomstvo, podstatu ktorého poznáme všetci, iba hovoriť sa o tom nepatrí. A potom pani prezidentka vyplakáva, akí sme rozdelení, vyzýva nás k jednote, ale len takej, v intenciách jej názorového spektra – presne v duchu „demokracie“. Prečo „byť niekde“ musí súčasne znamenať „byť proti niekomu“? Prečo je vazalská servilnosť nad rovné priateľstvo? Kto forsuiruje povinné priateľstvo a nepriateľstvo? Kto ako jediný hegemon povýšil svoje záujmy nad záujmy ostatného sveta, v tomto duchu koná a používa všetky, najmä nekvalitné postupy? Rozmýšľajme o tom!

• Na záver prezrad' našim čitateľom svoje plány v oblasti umenia.

Ja už síce veľa osobných túžob nemám, skôr ide o krátkodobejšie a splniteľné predsavzatia, ale jednu malú túžbu predsa len mám. Pomaly dávam dokopy texty a piesne, ktoré som napísal pre našu skupinu Slza, ale aj vlastné skladby rôzneho žánrového zamerania. Chcel by som ich v menšom náklade vydať pre rodinu a priateľov. Súčasťou tejto brožovanej publikácie by mali byť notové zápisy piesní alebo CD s originálnymi nahrávkami. Nijaká bomba, iba taká spomienka, sentiment a nostalgia za účasti priateľov hudobníkov. Dúfam, že sa to podarí!

Návrat k slávnostnému matičnému snemu a 160. výročiu konštituovania Matice slovenskej

Vizionári z posvätnéj postate Slovákov a ich nasledovníci

Marián GEŠPER – Foto: Ján SEMAN

Slávnostný Snem Matice slovenskej 21. októbra 2023 v Martine po augustových matičných dňoch symbolicky završil oslavy založenia Matice slovenskej; zároveň si uctil všetkých zakladateľov, ktorí pred stošesťdesiatimi rokmi 4. augusta 1863 konštituovali Maticu slovenskú. Išlo o mimoriadne osobnosti, ktoré boli nielen odhodlanými národovcami, ale aj jasnými vizionármi slovenskej budúcnosti – Štefana Moyses, Karola Kuzmányho, Jána Francisciho-Rimavského, Štefana Marka Daxnera, Jozefa Miloslava Hurbana, Jozefa Karola Viktorina, Viliama Paulinyho-Tótha, Štefana Závodníka, Adolfa Dobrianskeho a mnohých ďalších. Matiční delegáti tak ako v roku 1863 zasadali v Turčianskom Svätom Martine, na posvätnéj pôde Slovákov, ktorý je centrom slovenskej národnej kultúry a v dávnych dobách aj národnej politiky.

Od založenia najstaršej slovenskej národnej kultúrnej, vedeckej i vydavateľskej ustanovizne uplynulo šesťnásť desaťročí. Čo je stošesťdesiat rokov pre samotné ľudstvo? Iba záblesk v plynutí času. Pre človeka je to neprekonatelná priepasť, ktorú nie je možné premostiť jedným ľudským životom. Pre Maticu slovenskú alebo inú podobnú inštitúciu v Európe ide o úctyhodný čas, po ktorom si môže povedať, že prežila mnohé úskalia dejín. Čo predstavuje takáto epocha v živote národa? Pre mnohé národy môže znamenať veľmi mnoho. V prípade slovenského národa značí stošesťdesiat rokov takmer všetko!

■ MATIČNÉ FÓRUM

Môžeme byť prioritne zahľadení do budúcnosti (ako nám to permanentne predkladajú ideologické variácie neoliberalizmu), ale rozhodne nie je možné bez následkov nepoznať vlastnú minulosť. Žijeme vo vlastnej Slovenskej republike, ale povedzme si úprimne, veľa nechýbalo a utopili by sme sa na dne histórie, čo bolo osudné iným národom. Na príklady nemusíme chodiť ďaleko. Bratia matičiari Lužickí Srbi, ktorí sa zúčastnili na tohtoročnom V. kongrese matic a ustanovizní slovenských národov v Martine, by nám mohli o tom mnoho hovoriť. Tento starobylý slovanský národ, žijúci v západoeurópskom štáte, dodnes nemá na svojom vlastnom území autonómiu, nielo vlastnú štátnosť. Nemýľme sa preto ani na okamih! O čo silnejšie je vedomie zodpovednosti dnešnej generácie za nastupujúce slovenské generácie, o to potrebnjšia musí byť jasnosť našich pohľadov (najmä pre mládež) na národné zápasy, víťazstvá i pády, radosti z úspechov a zamyslenia z prehier. Klasické konštatovanie rímskej epochy neúprosné platí: Beda takým, čo myslia len na dnešok, ale nedovidia ďalej, keďže tak sa zriekajú svojej budúcnosti!

■ V BEHU ČASU

My Slováci žijeme v nepokojnom srdci matky Európy vyše tisícšesťsto rokov, ak prihrátame dejiny našich slovensko-slovanských predkov. Ale väčšina pre slovenský národ najpozitívnejších dejinných prelomov sa odohrala od Memoranda národa slovenského a vzniku Matice slovenskej. Beh historických udalostí od roka 1863, respektíve 1861, v postupnej dynamike úplne pretransformoval slovenskú budúcnosť. Ak pri založení Matice slovenskej delegáti trpkó konštatovali, že Slovensko nemá svoju štátnosť, samosprávu, vlastný snem, univerzitu, ba ani hranice, dnes je zrejme, že sme všetky vysnivané ciele dosiahli. Hrdo môžeme konštatovať, že bez Matice i pričinenia jej činníkov – a to nielen tých, ktorí boli politicky aktívni, ale aj tých, ktorí sa borili na poli kultúry, vedy, vydavateľstva, umenia a osvety – by Slovenská republika, tak ako ju poznáme dnes, pravdepodobne neexistovala.

■ VÝNIMOČNOSŤ MATICE

V čom teda spočíva výnimočnosť Matice slovenskej? Nevšedná je vo svojom neobyčajnom postavení. Je nielen reprezentantkou národnej kultúry, je reprezentantkou aj národnej idey. V rámci osudových mocenských zvrátov je aj reprezentantkou a symbolom idey slovenskej slobody. Zároveň presným barometrom ukazujúcim stupeň politickej suverenity i národnej svojbytnosti Slovákov v tom-ktorom historickom období.

Aký úprimný vzťah mali vládnuce režimy k slovenskému národu, bolo hneď vidieť na príklade ich vzťahu k samotnej

Predseda Matice slovenskej Marián GEŠPER sa prihovoral takmer 400 delegátom na Sneme Matice slovenskej v Martine.

Maticy slovenskej – a to od Uhorska cez unitárnu prvú Československú republiku, Slovenský štát, socialistické Československo (od epochy Klementa Gottwalda, Antonína Novotného cez oveľa priaznivejšie obdobie Alexandra Dubčeka po normalizáciu Gustáva Husáka), nezabúdajúc ani na záverečné roky federácie 1990 až 1992. Samostatnou kapitolou boli vlády po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993. Matica slovenská si skutočne prešla všetkým. Od opakovaných perzekúcií, zrušenia, obnovy, štedrejšej podpory, osláv, účelovej kritiky, poštatňovania, okliešťovania, živorenia či politického trpenia.

■ ŽIVÉ A ŽIJÚCE IDEY

Nesmieme zabúdať, že v Matici slovenskej sa realizovali idey národného obrodenia a dodnes je žijúcou dedičkou generácií národného obrodenia, a to nielen toho štúrovského. Medzi zakladateľov patrili bernolákovci i predstavitelia druhej vlny generácie Všeľavie. Veľkí proroci Pavol Jozef Šafárik a Ján Kollár sa nedožili založenia Matice slovenskej, ale predpovedali ju pismom i skutkami. Práve pre toto dedičstvo a reprezentáciu týchto ideí zaplatila Matica v uhorskom polofeudálnom režime na vyše štyri desaťročia životom. Faktu národného a kultúrneho pohybu neúnavne prevzala Živena, Turčianske kasíno, Knihlačiarisky účastinársky spolok, Slovenský spevokol, Muzeálna slovenská spoločnosť...

Matica ožila s oslobodením od jarma Uhorska v roku 1919, keď sa konalo obnovujúce valné zhromaždenie. Nešlo len o oživotvorení, niečo bolo nové. Zrodili sa prvýkrát miestne odbory, ktoré sú dodnes jedným zo základných pilierov ustanovizne.

Matica v prvej Československej republike postupne naberala na význame ako celonárodná, kultúrna a vedecká ustanovizňa, čo sa nezastavilo ani počas prvej Slovenskej republiky a pokračovalo po skončení vojny až do prelomového roka 1948. Najväčším paradoxom bolo, že práve začiatkom päťdesiatych rokov, keď Matica dosiahla stotisícovú členskú základňu, bola totalitným režimom a pražským centralizmom nemilosrdne oklieštená vrátane zrušenia tisícok miestnych odborov. Akoby sa niekto bál pomyselného hlasu ľudu, ktorý je Božím hlasom. Matica slovenská sa násilne zmenila na národnú knižnicu a knihovedný ústav.

■ ZÁPASY O PREŽITIE

Členská základňa sa priam mani-festačným spôsobom obnovila v roku 1968. Keď predseda Matice Ladislav Novomeský (v päťdesiatych rokoch väznený za tzv. buržoázy nacionalizmus) otváral valné zhromaždenie Matice slo-

venskej, poukázal na to, že ide už o tretie ustanovujúce valné zhromaždenie v dejinách Matice (prvé 4. 8. 1863, druhé 5. 8. 1919 po páde Uhorska a tretie 10. až 11. 8. 1968 pri obnovení členskej základne). Dnes vieme, že nebolo posledné... Členská základňa bola opäť zákonom zrušená v roku 1974 (prežilo iba niekoľko miestnych odborov) a reálne obnovená až v zmenených politických podmienkach valným zhromaždením 10. až 11. augusta 1990 v Martine. Matičiari majú dejinne za sebou už štyri ustanovujúce valné zhromaždenia.

■ SILA VYTRVALOSTI

Napriek tomu, že sme mnohokrát v dejinách boli označovaní za separatistov, zradcov uhorskej vlasti, za buržoázy nacionalistov a v súčasnosti opäť za panslávov či po novom za tzv. dezolátov, ktorí údajne nepochopili ideu tzv. neoliberalnej spoločnosti, vždy sme vytrvalo pracovali v rôznych krajoch Slovenska, ale aj vo všetkých oblastiach vedy, kultúry i umenia. Bez Matice by nebolo slovenskej vedy, vydavateľskej činnosti, školstva a nebolo by ani občianskej spoločnosti.

Matičiari sa v šesťdesiatych rokoch 20. storočia zamýšľali nad tým, ako je možné, že v čase existencie vtedajšieho Česko-Slovenska v niektorých oblastiach južného Slovenska bojujú Slováci doslova o kultúrne prežitie. Nič nové pod slnkom. My sa v roku 2023 pozastavujeme nad potlačovaním slovenskej národnej kultúry na juhu Slovenska v časoch, keď sme štátotvorným národom vo vlastnej Slovenskej republike. Rovnako je neuveriteľné, že Matica slovenská takmer osamotená bránila jedinečnosť Národného cintorína v Martine v roku 2021. Aké zlo v zákulisí vymyslelo, že sa štátnym zásahom mal umelo vytvoriť nový národný cintorín v Bratislave? Ako je možné, že v apríli 2023 počas študentského výstupu na Devín nemohli mladí matičiari držať na násele slovenskú vlajku? Ako je možné, že na novom vyobrazení občianskych preukazov SR chýba na prednej strane farebné vyobrazenie štátneho znaku SR? Nechýba tam však znak EÚ.

■ PILIERE USTANOVIZNE

Matica v uplynulých rokoch prioritne, ba až horúčkovo konsolidovala i stabilizovala celkovú činnosť. Musíme sa pozrieť pravde do očí. Mali sme rôznorodé staré zdedené problémy, ktoré sa podarilo postupne profesionálnou a systematickou prácou napraviť. Bolo potrebné počkať, kým sa matičné hnutie dostatočne nekonsoliduje a s dôstojnou autoritou prina-vráti do vedomia slovenskej spoločnosti. Matica slovenská dnes jasne deklaruje svoje názory k nešvárnomu súčasnosti. Matiční protestný hlas zarezoval aj

vtedy, keď štátny predstaviteľ južných susedov Slovensku republiku označil za „odtrhnuté územie“.

Na sneme sme uistili delegátov a hostí, že urobíme všetko, aby sme udržali národnú ideu a autentickú demokraciu v slovenskej kultúre. Aj v aktualizovanom Programe MS chceme naďalej rozvíjať matičnú vedu, keďže je to zásadný pilier našej ustanovizne, ktorý nesmie byť nikdy vyňatý z Matice. Nato nadväzujú ďalšie ciele personálneho posilnenia vedeckých pracovísk a vstúpenie do procesov zostavovania slovenských učebníc. Nesmieme opomenúť podporu miestnych odborov, a to špeciálne na juhu Slovenskej republiky. V tomto môžeme odkázať kolegom z Csemadoku, že si budú musieť zvyknúť na aktívnejšiu účasť Matice slovenskej na južnom a vždy slovenskom území. Rovnako dúfame, že matičný hlas bude vypočutý pri zahraničných Slovákoch, keďže vidíme ich existenčné problémy pomyselne z prvého radu. Dlhodobá podpora štátu nie je dostatočná a mala byť inak zacielená, najmä však s menšou byrokraciou. Zamerať sa musí najmä na podporu vzdelávania mladých zahraničných Slovákov v rodnom jazyku, podporu zahraničnej slovenskej literatúry, umenia i vedy. Nezhynie národ, ktorý má svoju literatúru!

■ MATKA MATIČ

Krátko po sneme sa Matici slovenskej dostalo veľkej cti, keď na najvyššej úrovni boli jej zástupcovia pozvaní do Matice srbskej v Novom Sade významným predstaviteľom srbského kultúrneho a vedeckého života prof. Draganom Staničom, ktorý je dlhoročným predsedom Matice srbskej. Treba zdôrazniť, že Matica srbská je prvá historická matica medzi slovenskými národmi s rokom založenia 1826. Kým Matica slovenská čelila v dejinách od štátu neustálym útokom, Matica srbská je Srbskou republikou uznávaná i široko podporovaná a rozhodne sa nemusí prosiť o podporu, čo nech je slovenským politikom vzorom!

■ ZA NÁRODNÚ KULTÚRU

Najtrvalejšou a najrozumiteľnejšou kultúrnou hodnotou je národná kultúra. Je to opak toho, čo servíruje slovenskej spoločnosti tzv. hlavný liberálny prúd. Ak je národná kultúra šikanovaná a podceňovaná, ak je odsúvaná niekde do úzadia, tak prichádza krajný individualizmus, egoizmus, materializmus i ľahostajnosť jednotlivca k svojmu okoliu a následne postupný rozvrát spoločnosti. Matica v tomto ohľade nebude ticho a rovnako ako posledných stošesťdesiat rokov budeme rozvíjať a presadzovať národné, kultúrne, etické, demokratické i sociálne hodnoty v celej slovenskej spoločnosti.

JUBILEUM

Deviateho decembra sa v Martine konala oslava osemdesiatych narodenín tlačiarne Neografia. Podujatie moderoval tajomník Matice slovenskej Peter Schvantner, ktorý privítal vedenie spoločnosti a všetkých pracovníkov Neografie i Matice. Na slávnosti sa zúčastnilo vyše dvesto účastníkov. Po príhovoroch predstaviteľov firmy nasledovala moderovaná diskusia s Viliamom Komorom, ktorý priblížil dejiny knihtače v Martine, ako aj samotnej Neografie.

Neografia má osemdesiat rokov

Vznik Knihtačiarneho účastinárneho spolku v Martine nie je náhodný. Martin sa stal centrom národnej kultúry Slovákov vďaka prijatiu Memoranda národa slovenského v roku 1861 a neskôr založením Matice slovenskej v roku 1863. Knihtačiarisky účastinársky spolok bol založený v roku 1869, teda v roku, keď vznikol spolok slovenských žien Živena, ale aj združenie ohoťníkov Slovenský spevokol. Založením KÚS-u ako účastinárskej spoločnosti v Turčianskom Svätom Martine sa naplnil dávny sen Ľudovíta Štúra vytvoriť „národnú knihtačiareň“. Ustanovujúce valné zhromaždenie sa konalo 3. marca 1869 pod predsedníctvom Pavla Mudroňa. Na túto tradíciu nadväzovala aj samotná Neografia. Zakladateľ Neografie Jozef Ciger Hronský už počas cesty s matičnou delegáciou po USA v rokoch 1935 až 1936 navštívil slovenských krajanov a zozbieral poznatky o moderných typografických technológiách. Práve táto cesta Hronského motivovala k založeniu vlastnej tlačiarne Matice slovenskej. Vlastníctvo tlačiarne malo prispieť k jej ekonomickej nezávislosti. Na valnom zhromaždení Matice slovenskej 5. apríla boli schválené stanovy, podľa ktorých sa Neografia na svojom zakladajúcom valnom zhromaždení 21. apríla 1943 oddelila od Matice ako samostatná právnická osoba a oficiálne sa premenila zo spolkovej tlačiarne na účastinársky spolok so sídlom v Turčianskom Svätom Martine. Ako zakladatelia figurovali: Matica slovenská, Jozef Ciger Hronský, Ján Marták, Stanislav Mečiar, František Hrušovský, Alexander Lilge a Jozef Hlavaj. Neografia sa rýchlo presadzovala medzi konkurenciou a stala sa jedným z najvýznamnejších grafických podnikov na Slovensku. Získala mnohých odborníkov z Česka a Juho-slavie, ktorí zabezpečovali aj výučbu slovenských polygrafov.

Na záver sa prihovril prítomným predseda Matice slovenskej Marián Gešper: „Toto posedenie je malým krokom Matice slovenskej k zamestnancom spoločnosti a je veľmi dobré nadviazať na tradície stretávania pracovníkov, ako aj bývalých pracovníkov tejto starobylej fabriky. Neografia má významné postavenie nielen v Martine, ale aj na celom Slovensku. Verím, že tu bude v 21., ale aj v 22. storočí. Nech nám naša akciovka žije tisíc rokov,“ dodal na záver. Všetci zamestnanci dostali publikáciu o dejinách Neografie, ktorú zostavil vedecký tajomník Matice slovenskej Pavol Madura (k dispozícii zadarmo online na Google books).

Lukáš PERNÝ

RECENZIA

Názov v poradí druhej knihy epigramov folkloristu, výrobcu slovenských ľudových nástrojov, najmä fujár a rífových píšťaliiek, hudobníka, všestranného umelca Jozefa POBOČÍKA staršieho Polepšovňa svedomia (Signis, 2023) naznačuje samotné obsahové zameranie týchto poetických miniatúr. Deviateho decembra 2023 sa uskutočnilo v gescii Obecného úradu Brvnište a autora Jozefa Pobočika staršieho uvedenie jeho knihy do života.

Zlepšovateľ svedomia

Autor sa v knihe briskným spôsobom uchopuje témy nedokonalých ľudských vlastností, pováh, správania, medziludských vzťahov. To je však len prvý z troch oddielov tejto publikácie, ktorý nazval rovnomenne s názvom celej knihy – Polepšovňa svedomia.

Druhým oddielom je súbor epigramov Pichanie do osieho hniezda, kde jemu vlastným výstižným a doslova „pichľavým“ spôsobom konfrontuje nevábnu politickú situáciu minulej vlády (knihy bola napísaná v rokoch 2020 – 2023), ktorá v histórii Slovenska nebyvalým spôsobom ovplyvnila aj správanie samotnej spoločnosti. Centrálne si všima otázky súčasnej mediálnej propagandy, „vymývania mozgov“, s tým súvisiacu povrchnosť a ľahostajnosť ľudí, nevzdelanosť, rozširujúcu sa roztrieštenosť spoločnosti, rozvíjajúcu sa vzájomnú nenávisť medzi ľuďmi. Je zrejme, že druhý oddiel predstavuje jadro epigramatickej zbierky. V tretej časti A teraz vážne si však už všima príjemné situácie, pozitívne emócie a hľadá nádej. A teraz vážne teda reprezentuje optimizmus v jeho náhľadoch do budúcnosti, vyjadruje nádej, že v spoločnosti predsa len nie je všetko negatívne, dobro a láska nemôžu a nesmú byť potlačené, takisto aj ľudská dôstojnosť a stabilita žitia.

Deviateho decembra 2023 prebehlo v gescii Obecného úradu Brvnište, jeho starostky a autora Jozefa Pobočika staršieho uvedenie tejto knihy do života. Kultúrou nabitú akciu, realizovanú v sobášnej sieni Obecného úradu Brvnište, navštívila starostka Ing. Mikudíková, riaditeľka Považského osvetového strediska D. Čizmarová, množstvo umelcov folkloristov z autorovho okolia i jeho syn, výtvarník, ilustrátor, rezbár, folklorista a hudobník, Jozef Pobočik ml., ktorý knihu zároveň ilustroval. Na akcii sa hrali a spievali Pobočikove autorské piesne aj ľudové piesne, tie autor s priateľmi zahral na vlastnoručne vyrobenej a vyzdobenej slovenskej fujare a rífových píšťaličkách.

Jozef Pobočik vo svojom príhovore na krste knihy predstavil svoje motívy a postoje k epigramom. Spomenul, že ľudia zabudli na ľudskosť, vzájomnú úctu a rešpekt i na rešpekt k rôznym názorom.

Text a foto: Eva ČULENOVÁ

Jozef POBOČÍK na uvedení jeho druhej knihy aforizmov Polepšovňa svedomia

Dvaja kysuckí rodáci – výrazné osobnosti národného života

Ondrej ZIMKA prináša svetlo betlehemskej hviezdy

Dušan D. KERNÝ – Foto: reprodukcie umelcových obrazov

Jeden z najvýraznejších, najvýznamnejších a najoriginálnejších slovenských výtvarníkov druhej polovice minulého a prvých dekád tohto storočia je Ondrej ZIMKA. Stojí zato pripomenúť si to. V tomto roku a s výhľadom na rok budúci stojíme pred tvorbou, ktorá s novou tvorivou silou ukazuje, ako jeden slovenský región – Kysuce – dokázal stvárniť kysucký, práve tak ako európsky maliar a zároveň majster slova.

Autor, ročník 1937, s veľkou vervou ukázal znovu silu svojho talentu v oblasti sakrálnej tvorby. Zároveň aj desiatkami obrazov, ktoré vznikli od poslednej jubilejnej výstavy, vytvoril základ pre novú galériu – Galériu Ondreja Zimku. Do jej nových základov patria aj diela zo súboru Prelet nad bocianím hniezdom – desiatky obrazov oného preletu nad rodiskom, nad rodnými Kysucami, rodinou osadou s príslovečným názvom Hlinené. A tým nám umožňuje prelet nad nesmiernosťou postáv, farieb, symbolov, mýtických postáv a stvorení, zaľudnených výjavov Vianoc, Klaňania Troch kráľov, fašiangov vyťažených z kysuckého sveta, kozmu, autorského vesmíru. Zimka ho so svojimi obrazmi či trojrozmernými dielami vyviedol z fantázie do reálneho sveta veľkorozmerných či menších, ale vždy strhujúcich obrazov na dreve.

■ ZAČIATOK AKO V RAJI

Na nových vrstvách tvorby, sakrálnej tvorby, ho sprevádza žilivá a povzbudivé slovo kňaza, kysuckého rodáka z osady Harvelka. Práve preto, že ide o mužov rozdielnych generácií treba si o to väčšmi pripomínať slová vzdelanca, ktorý tiež v Zimkových dielach uvidel obrazy svojho vlastného detstva, dospievania, tradícií rodného kraja. Čítuje vyznanie samotného Zimku, ten vraví, že sa narodil do kraja voňajúceho tajomstvom v mori zelenkavých smrekov, rozprávkových jaskýň, plných škriatkov, rusaliiek, svetlonosov... Začiatok ako v raji.

Sú to slová rímskokatolíckeho kňaza, diecézneho biskupa nitrianskej diecézy, cirkevného historika, prof. ThDr. Viliama Judáka PhD., profesora cirkevných dejín.

To on v úvahu nad sakrálnou tvorbou Ondreja Zimku pripomenul slová posolstva Svetlo betlehemskej hviezdy. Nad originálnymi skladaciami dvojkrídlovými betlehemami z dreva si pripomínáme podoby Vianoc, Vilije, kysuckých Vianoc, ktorých odkaz dodnes nič nestratil na význame. Zimkov počin pripomína, že „vianočné tajomstvo má vtedy význam, ak hodnoty, ktoré nám tieto krásne sviatky prinášajú, žijeme po celý rok, a nielen pár hodín či dní, Ježiš Kristus prišiel medzi nás nielen kvôli sviatočnému dňom, ale pre každodenný život“.

■ TVORBA PLNÁ FARIEB

Ako Zimkova tvorba plná farieb oslovila biskupa, možno sa dovŕtiť z jeho výstižných, práve tak ako srdečne úprimných slov: Tvorba Ondreja Zimku zachytáva pestrú paletu ľudského života od narodenia až po hrob so všetkými jeho variantmi. Umelecky stvára drsnú krásu kysuckej prírody, ale tiež prejavy kultúry ľudu, ku ktorému sa autor vždy hrdlo hlásil, jeho zvyky, povesti, rozprávania, tradované fantazijné výrazy. Mnohí to potvrdzujú, že medzi stovkami, ba azda tisícami Zimkových diel nemožno nájsť duplikát, že každé väčšie či menšie dielo je nenapodobiteľným originálom, sršiacim živostou farieb, bohatstvom stále nových a nových pohľadov – perspektív.

Nemalo by ujsť našej pozornosti, že zdrojom Zimkovej inšpirácie je hodnotová sústava prostredia, v ktorom vyrástol, ale tiež prostredia, ktoré tvorí jeho súčasný, starostlivo formovaný životný okruh. V skutočnosti je to kontext, v ktorom je živé, vysoko kultúrované historické, národné, ľudové, ale tiež regionálne-lokálne vedomie.

V sakrálnej tvorbe ide o jedinečnú a vzácnu oblasť autorovej tvorby, uvedo-

Významný slovenský umelec Ondrej ZIMKA má aj pôsobivú tvorbu s náboženskými motívmi. Aj tieto diela sú súčasťou novej galérie autora na Kysuciach. Jeho tvorbu oceňuje aj nitriansky biskup Viliam Judák.

mujeme si to osobitým spôsobom dnes, keď sme svedkami, ako sa posvätno spojené s kresťanskou tradíciou z verejného života vytráca, keď sme svedkami, ako je všetko kresťanské dôrazne odsúvané na perifériu spoločenského záujmu, niekde do intimity privátnej sféry života, keď skusujeme tragické následky sekularizmu, prejavujúceho sa pyšnou profanáciou (znesväcovaním), bagatelizáciou i zosmiešňovaním veľkých kresťanských symbolov. V ostatných rokoch, konštatuje biskup, sa naozaj v tvorbe Ondreja Zimku objavujú mnohé prejavy „posvätna“. V obrazoch takmer až „ikonografického“ druhu sú zobrazené mnohé tajomstvá viery, ako ich dokázala uchopiť a vyjadriť ľudová nábožnosť.

Tvorba akademického maliara Ondreja Zimku môže podľa názoru biskupa vďaka svojej transparentnosti pre posvätno v nej zašifrovanej osloviť každého. Obrazy uchováajúce také množstvo spomienok prítomných v kolektívnej pamäti národa sú už dnes jedinečným zdrojom ľudského, kultúrneho, národného, ale i duchovného „prehľbenia“ generácii budúcich slovenských matiek a otcov, dcér a synov.

Človek, ktorý vytvoril také množstvo diel, ako je to v tvorbe Ondreja Zimku, musí mať nielen talent od Pána Boha, ale tiež nevšednú usilovnosť, pracovitosť, ohotu zhromažďovať skúsenosti a poznatky predošlých generácií...

■ FAREBNÁ KRONIKA

Tri, možno štyri stovky priateľov a nadšených obdivovateľov sa dlhé hodiny zdržiavali v priestoroch turzovskej galérie alebo v spoločnosti známych, dlho nevidených či v povzbudzujúcej prítomnosti Mons. Viliama Judáka.

Bližilo sa k polnoci, všetko vyvrcholilo spevom v kysuckom nárečí – ako inak Zimka uprostred speváčok. Bola to síce bodka za výstavou a skvelou farebnou knihou – kronikou posledných rokov, ale nie definitívna. Na konci programu oznámil za dlhého súhlasného potlesku prítomných znalec a dlhoročný sponzor a najmä priateľ,

Akademický maliar Ondrej ZIMKA patrí k najoriginálnejším tvorcom na slovenskej výtvarnej scéne. Navyše je aj skvelý literát.

grafia o Ondrejovi Zimkovi, no v roku 2009 už vo vydavateľstve MAGMA vydavateľka Mária Ščuryová vydala mimoriadne reprezentačnú, vďaka spolupráci s fotografom Jaroslavom Veličkom výstavnú, tristotridsaťstranovú monografiu s nemeckým, anglickým a talianskym doslovom. V roku 2017 vyšla ďalšia farebná bilancia Ondrej Zimka – osobnosť a dielo so súhrnom fotografických životopisných údajov o umelcovi, jeho výše stovky ilustrácií kníh a dvesto výstav doma a aj v mimo-európskom zahraničí. A v tomto istom roku literárne dielo Zabudnutá záhrada.

■ DVE MÁRIE

Pisačky, ako sám vraví, vznikli vďaka dvom Máriám – mame a pani Márii Ščuryovej. Texty, v ktorých – vraj ešte dnes poriadne nevie, čo bolo vybájené a čo skutočnosť. Ale píše „naším rodným jazykom (jako nám džubok narosnul), ktorý je obdivuhodne všestranný, samozrejme kysucký, v ktorom sa dá opísať radosť, žiaľ, smútok i láska, zlosť, fiškustvo, politický prejav, zaklanie, porobenie i odrobenie, škoda len, že sa nenašiel nik z Beskyd, aby preložil Šejkspíra...“

Tých bez zopár tristo strán sú vyrozprávané obrazy, je to sprievodca po tvorbe, a ako Zimkove obrazy je to plné života, fantázie a ciest plných strádí. A, samozrejme, všetko v dialekte, ktorý Zimkovmu svetu dáva osobitné čaro, ten jazyk kypí z knihy tak ako scény a názvy obrazov. Pripomeňme, že literárne spomienky zo Zabudnutej záhrady vydal autor v roku 2017. Ale potom nasledovali radostné fašiangové výjavy v texte Fafa (2019), kniha Rieka života (2021) a napokon humorom a energiou nabitý Pitný režim – rozhovor Ondreja so Zimkom (2023). To všetko je časťou Preletu nad bocianím hniezdom – nedá sa to nepripomenúť, aby bol zrejmy umelecký i človečský profil autora.

■ PRELET PONAD HNEZDO

Napokon jeho nástenný kalendár na rok 2024 má na prvej strane Nanebovzatie Turzovskej Panenky Márie z roka 2023, na druhej strane Starobystrickej Madony z roka 2022, na ďalšej matku s dieťaťom v náručí z roka 2020 nazval Kysucké mamičky, peknych synov máte, list kalendára na štvrtok júl, august, september má Madonu babieho leta (tiež z roka 2020), kým posledný list tvorí Ružencová Panenka Mária na počtu mojej mamy z roka 2023. Slovom, Madony sú trvalou súčasťou Zimkovej tvorby, preto mohla aj dať inšpirácia vzniknúť príležitostnému kalendáru na rok 2024.

V knihe – bilancii Prelet nad bocianím hniezdom nájdeme napokon fotografie veľkoplošných obrazov – Čierna Madona zo zatopenej Riečnice či pozdrav z krajiny Eden. Ako aj tucet ďalších Madon, počnúc Madonou z kaplnky v Hlinenom až po Turzovskú Madonu či Madonu lepších zajtrajškov. Píšem o tom preto, lebo už v monografii pred šiestimi rokmi sa uvádza: „Nikto iný ako Zimka nám nepovedal toľko o Madonách.“

V závere knihy kroniky Prelet nad bocianím hniezdom, zatiaľ poslednej Zimkovej knihy, vytvorenej vďaka znalcom a podporovateľom umenia JUDr. Petrovi Dlhopolčekovi, vydavateľke Márii Ščuryovej a spolutvorcovi obrazov fotografovi Jaroslavovi Veličkovi, je obraz Zimný spánok. Kus zimkovej ironie, humoru, že na nijaký zimný spánok sa majster zrejme ešte nechystá.

Jozef LAURUSKÝ: Neraz ma pochytila taká clivota, že som nemohol fotografovať

Svedectvo z už neexistujúcej obce Ruské

Marián ŠIMKULIČ – Foto: Jozef LAURUSKÝ a Tomáš LEŇO

Impulzom na napísanie týchto riadkov sú dve akcie v galerijných priestoroch kaštieľa v Snine. Tá prvá pri príležitosti tridsiateho výročia vzniku vodárenskej nádrže pod názvom Starina – voda viery v roku 2019. A v súčasnosti inštalovaná výstava fotografií Jozefa LAURUSKÉHO Rodáci moji... zložená z troch častí: Život v dedine Ruské, Búračky domov a výstavba priehrady a Návraty do bývalej obce (stretnutie rodákov).

V roku 2024 bude tridsiate piate výročie uvedenia Stariny, najväčšej vodnej nádrže na pitnú vodu v strednej Európe. Podľa informácií Slovenského vodohospodárskeho podniku Starina s úpravňou vody v Stakčine zásobuje pitnou vodou vyše trisťtisíc obyvateľov vo vyše dvesto mestách a obciach východoslovenského regiónu.

■ ZRODENÁ CIROCHOU

Ako zdroj poslušila vodou rieka Cirocha nad obcou Starina. Pre hygienické požiadavky na kvalitu vody v nádrži Starina bolo povodie rozdelené na tri ochranné pásma. Jednou z nich bolo vysídlenie obcí Starina, Dara, Ostrožnica, Smolník, Veľká Poľana, Zvala a Ruské; spolu 3 463 obyvateľov žijúcich v 769 domoch, ktoré boli následne asanované. Vodárenská nádrž Starina zadržiava vodu na ploche 311,4 hektára s objemom takmer 60 miliónov kubických metrov.

■ LAURUSKÝ Z RUSKÉHO

Jozef Lauruský sa narodil pred sedemdesiatimi rokmi v Ruskom. Fotografuje od svojich dvanástich rokov, keď mu otec kúpil prvý fotoaparát zn. Pionier. Fotografické začiatky siahajú do jeho rodnej obce, kde urobil prvé snímky s kamarátom starším o dva roky Františkom Janusom. Ten po otcovi zdedil fotoaparát Altissa. Filmy vyvolávali a ustaľovali v tanieroch a s kontaktným papierom pod košeľou utkali na dvor a exponovali podľa toho, aká bola obloha. Keďže zväčšovák ešte nemali, museli stačiť kontakty. Najstaršie fotografie, s ktorými sa neskôr prezentoval na výstavách, sú z roka 1969. Vyvolal ich vo fotokomore na učilišti, ktorú objavil pričinením triedneho učiteľa Fedora Vaska. Vo fotokomore bol aj zväčšovák a sušička, takže stačilo dokúpiť len papier a vývojku s ustáľovačom. Až po rokoch sa dozvedel, že komoru zriadil významný humenský fotograf Robert Spielmann, ktorý ho neskôr inšpiroval a pravidelne sa stretávali. Druhé štádium fotografovania bolo teda v spomínanom učilišti. Tretie nastalo na vojenčine, kde síce mali tmavú komoru i vybavenie, ale aj dozor, aby fotografiami náhodou neprezradili „imperialistickému táboru“ čísla tankov, počet vozidiel či areál kasární a jeho umiestnenie. Najdôležitejšie obdobie fotografického rastu bolo na Diaľkovej škole fotografie v Okresnom osvetovom stredisku v Humennom, kde boli lektormi aj významné osobnosti vtedajšej československej fotografie Ladislav Noel či profesor FAMU Jan Šmok. Naučené si overoval v praxi počas troch rokov vo VD Pleta Prešov, kde sa venoval technickej, reklamnej i portrétnej fotografii a ďalších štrnást rokov vo vlastnom ateliéri a minilabe. A odmenou mu boli prvé autorské výstavy doma i za hranicami a ocenenia v krajskej súťaži Cassovia foto, celoslovenskej súťaži s dopravnou tematikou, hlavná cena v celoštátnej súťaži AMFO '89 a ďalšie.

■ FOTOGRAFOVE LÁSKY

„V živote mám tri veľké lásky – manželku, rodinu a fotografiu. Napriek tomu, že som pracoval aj ako živnostník fotograf, celý čas som vnímal fotografovanie ako oduševnený amatér, ktorý má rád fotografiu,“ hovorí Jozef Lauruský, ktorý je už v súčas-

Jozef Lauruský - Obec Ruské - 85

Jozef LAURUSKÝ - Mój sused P. B.

Jozef LAURUSKÝ - Rusínska Madona

Vystavená kolekcia fotografií v galerijných priestoroch kaštieľa v Snine priťahla mnohých pôvodných obyvateľov vysídlených obcí, ktorí na snímkach spoznávajú známe zákutia a spoluobčanov.

nosti na zaslúženom odpočinku. Kurátorka výstavy Mária Mišková o jeho tvorbe uviedla: „Venuje sa fotografovaniu krajiny, v ktorej objavuje krásu línií a plôch, zvláštnosti terénu. Dominuje v nich zmysel pre vyváženú kompozíciu a výtvarnosť. V portrétoch prejavuje pozorné vnímanie na odhalenie vnútorných charakteristík zobrazovaných osôb z jeho najbližšieho prostredia. Tretím okruhom záujmu Lauruského tvorby je reportáž s dominujúcou témou presídľovania obyvateľov zátopovej oblasti Starina, ktorá sa ho ako rodáka bezprostredne dotýka. Citlivo sa s ňou vyrovnal v cykle fotografií Ruské. Tu sa zrodil aj jeho záujem o duchovné a ekumenické témy.“

Aj keď je fotografovi prostredníkom na vyjadrenie jeho prístroj, pristavili sme sa s autorom pri niektorých fotografiách...

„Rusínska Madona je jediná inscenovaná fotografia z vystaveného cyklu Rodáci moji. Páčila sa aj maďarským kolegom na tvorivom seminári v Egeri, ktorí fotografiu nazvali Čiernou Madonou.“

■ CITOVÉ PUTO

Jozef Lauruský chodieval do rodnej obce aj po tom, keď už padlo rozhodnutie asanovať ju. Popredný výtvarný kritik Dávid Gabera v Dokument magazíne uvádza: „S odstupom, ale do hĺbky. Jozef Lauruský dokázal zachytiť tragédiu výstavby Stariny ako nik iný.“

Pribeh fotografie, na ktorej fotograf zachytil suseda Pavla Bilíka vo chvíli, keď sedel so sekerou na troskách bývalého domu, z ktorého už ostal len komín, opísal spomínaný výtvarný kritik: „Na jednej z fotografií sedí na trámoch domu

Fotograf Jozef LAURUSKÝ s kurátorkou jeho výstavy v sninskom kaštieľa Máriou Miškovou.

Fotografie Jozefa LAURUSKÉHO sprítomňujú chvíle zániku jeho rodnej obce, dýchajú úprimným zaujatím i zármutkom, preto pôsobia aj na návštevníkov jeho výstavy.

muž v zaprášených montérkach. V prstoch pravej ruky drží cigaretu, z ktorej si práve potiahol, a pozerá pritom zamyslene do diaľky. Pred chvíľou rozoberal krov a vyberal škridlu zo strechy domu, onedlho zbúra aj vysoký tehlový komín za ním. V tejto chvíli sa však snaží naň nemyslieť. Je začiatok osemdesiatych rokov. Chlap na snímke sa nachádza v dedine Ruské, ktorá pomaly spolu s ďalšími obcami na severovýchode Slovenska zaniká pre plánovanú výstavbu novej vodnej nádrže Starina. Namiesto toho, aby sa obzeral za tým, čo bolo, aby si kládol otázky, prečo sa to tak stalo, muž teraz len sedí a dumá, čo bude ďalej. A niekoľko tisíc ďalších ľudí s ním. Veľký projekt výstavby priehrady zachytávalo v osemdesiatych rokoch viacero umelcov, no len jedného z nich sa týkal osobne. Fotograf Jozef Lauruský, rodák z Ruského, aj vďaka tomu dokázal v zanikajúcej dedine vytvoriť silný dokumentárny projekt.“

■ KRÍŽ A BULDOZÉR

K fotografii Ruské 85 sa viažu veľmi osobné spomienky fotografa: „Keď som v zime fotografoval Juskov dom, ešte stál, strecha už nebola, no múry ešte stáli. Keď som prišiel na jar, našiel som už len kríž, stôl a buldozér.“

Snímka Na Monastry má zvláštnu atmosféru. Doslova. Nielen s veriacimi a popom požeňavajúcim päť metrov vysoký kríž na mieste bývalého pravoslávneho monastýra, ale aj s dramatickou, takmer biblickou osudovou oblohou.

Popri zmapovanej histórii presídlenia rodnej obce Ruské fotograf v súčasnosti ešte pracuje na časti Návraty, kde mapuje každoročné stretnutia rodákov. Kým prvé boli spojené so športovými súťažami pred bývalou obcou v časti zvanej Sihla, v poslednom čase sa stretávajú pri hájenke na začiatku dediny. Každý rok prichádza na stretnutie tristo až

päťsto ľudí, a to nielen z Ruského, ale aj z ďalších vysídlených obcí. Ocenenie pre rodáka, ktorý prišiel na stretnutie z najvzdialenejšej krajiny, získala Jana z Austrálie...

Tak ako vymiera pôvodná generácia obyvateľov Ruského aj fotograf pri stretnutiach už nepoznáva ich deti či vnukov a často len podľa črt tváre odhaduje, kto bol ich otec či deda. Aby sa po stretnutí rozišli s nádejou, že sa o rok znovu zídu. Najviac sa ich v súčasnosti vracia na sninské sídlisko Brehy, kde mnohí dostali pozemky na nové domy. Rodisko im pripomína aj voda, ktorá tečie po otčení kohútikom vodovodu z vodárenskej nádrže Starina. Tí starší zvyknú spomenúť, že v prvých rokoch, keď sa prestahovali, mali práve na Brehoch veľké problémy s dodávkami vody. Mnohí si pritom v krčme vylievali zlosť s vedomím, že práve pre vodu nej opustili svoje domovy.

■ STÔL SO ZÁVEJOM

„Niekedy v zime v roku 1985 som prišiel do Ruského. Dedina bola prázdna, nikde nikoho. Vlastne, dedina bola takmer zbúraná. Z bývalých domov vyčnievali iba komíny, všetko bolo prikrýté snehom. Všade sa rozprestieralo ticho. Bol krásny snežný deň. Prišiel som k drevenému krížu a tam som si sadol. Pocítil som nesmierny žiaľ a smútok. Taký, aký cítil môj otec, keď hovoril, že on sa nechce sťahovať. Vtedy som ho pochopil. Sediac pod krížom v zasneženej krajine, v ktorej vyčnievali iba komíny bývalých domov, prišla na mňa taká clivota, že som nebol schopný zdvihnúť fotoaparát a fotografovať. Ten kríž pri dome bol nádherný. Dom ešte stál, ale už nemal strechu, okná boli rozbité. Len jablňo, kríž a pod krížom kuchynský stôl, na ktorom bola kopa snehu. Vietor naň naniesol závej. Samo osebe to bolo pôsobivé.“

■ OPUSTENÝ KRISTUS

Pravoslávny Isus Christos tam stál opustený. Opäť som si sadol a pozeral. Možno dvadsať minút som takto dojatý sedel. Až potom som si to odfotoval. Na jar som opäť prišiel na to miesto. Dom bol už celkom zbúraný a namiesto neho tam stál veľký buldozér, ktorý dom zbúral a nahnul sutinu z domu do pripravenej veľkej jamy. Jamu zakryl hlinou a dom bol pochovaný. Drevo zo strechy si niekto rozobral a použil na ďalšiu stavbu. Bolo to moje posledné stretnutie s obcou v čase, keď sa tam ešte zachovali aké-také zvyšky domov a stopy po jej obyvateľoch.“

Túto spomienku Jozefa Lauruského zaznamenala Mária Mišková.

■ KNIŽNÝ PROJEKT

Poetka a tiež fotografka Daniela Kaprálová o chystanom projekte Rodáci moji... uviedla: „Je precíznym výstupom dlhoročného fotografovania, neúnavného hľadania, uvažovania o rodnom kraji, jeho pôvodnom rusínskom národe, jeho osudoch a mentalite, o mnohorakých tradíciách a sile východného vierovyznania. V tomto projekte sa zlievajú všetky pramienky tém a žánrov, s ktorými autor intuitívne fotograficky pracuje celý život. Zámerom autora je bez falošnej snahy sentimentálneho prikrášľovania a hymnickej ódy vytvoriť objektívno-reálny pohľad na krajinu a jej ľudí s plným priehrástím lásky a úcty k tomu, čo zachytáva jeho objektív. Autorovi nejde len o fotografický dokument, ale aj výskum a osobitý zber dobových fotografií z rodinných albumov Ruštanov. Ich elektronické archivovanie a retušovanie je ďalšou devízou projektu. Snahou autora je vytvoriť epický obrazový príbeh o minulosti, súčasnosti a možno načrtnúť i víziu nie ľahkej budúcnosti Rusínov, žijúcich na tomto malom kúsku zeme kdesi v cipe severovýchodného Slovenska. V poslednom čase dochádza k vymieraniu dedín na tomto území, preto je projekt Rodáci moji... o to viac naliehavý a aktuálny.“

Bardejov je najgotickejšie mesto na Slovensku a ako prvé ho zapísali do zoznamu UNESCO

Perla horného Spiša na Jantárovej ceste

Emil SEMANCO – Foto: archív autora

„Vy zli a nespravdiví lude, Bardijovci, vy ste našich bratov dali zvešaťi, ludi dobrych a nevinných...“ Takýmto nelichotivým oslovením sa začína list zbojníkov z družiny Fedora Hlavatého, ktorí sa kedysi v stredoveku vyhrážali bardejovským mešťanom za to, že pochytili a vydali katovi ich troch druhov, a sľubovali mestu krutú odvetu. Bud' zaplatia celých štyristo v zlate, alebo „... na vašich hordlech i na vašim imaniu mstiti se budemí“.

V bohatých bardejovských dejinách nie je zmienka o tom, či títo pobežujú, napospol uslí nevoľníci, vojenský vyslúžilci i zbehovia, svoje hrozby „písane z hor, dzen svateho Jakuba“, uskutočnili. Vieme, že dvoch Fedorových druhov obesili a tretieho vyviedol majster popravca s pomocníkmi z Temničnej ulice pred Hornú bránu a pri Lampovom stĺpe na cintoríne mu sťali hlavu...

■ MESTSKÉ PRÁVA

Katov dom stojí na Veternej ulici, ktorá spája bardejovské námestie s Hrubou baštou. Ktovie, koľkokrát tadiaľ prešla ku Kopfstocku (popravnému klátu) skupina mestských drábov a strážnikov s halapartňami so spútaným odsúdeným, aby ho vydali na smrť?

Hrdelné právo, najmä pokiaľ išlo o majetkové zločiny, uplatňovali bardejovskí mešťania dôsledne. V mestskej knihe rozsudkov nájdeme trebárs pri roku 1573 zápis, že Jána Repku odsúdili za krádež ženskej šatky a kat ho popravil v ten istý deň...

Od roka 1241, keď sa Bardujev prvý raz spomína v Ipatjevskom letopise, nájdeme v jeho dejinách zmienky nielen o krvavých exekúciách ad locus supplicii (z miesta popravy), ale aj nemalo zápisov, na ktoré môžu byť Bardejovčania právom hrdí. Napokon, hrdelné právo bolo len jedným z viacerých privilégií, ktoré po roku 1320 udelili Bardejovu panovníci Karol Róbert a Ľudovít I. a priradili ho nimi k takým slobodným kráľovským mestám, akými vtedy boli Budín a Košice. Bardejov, ktorý leží na krajinom severovýchode Slovenska, tešil sa vtedy elitnému postaveniu.

Výsady, akými trebárs bolo desaťročné oslobodenie od daní, právo na osemdňový jarmok, vystavať hradby a brány, umožnili Bardejovu, ktorý navyše ležal na dôležitej obchodnej tzv. Jantárovej ceste, vedúcej údoliami Sekčova a Tople na sever k Baltu, že sa v priebehu 13. a 14. storočia stal popredným mestom Uhorska. Mimoriadny význam Bardejova zvýraznilo

Bardejov si zachoval vzácnu stredovekú urbanistickú dispozíciu, čo v podstate rozhodlo o tom, že ako prvé získal zápis medzi svetové klenoty nehmotného dedičstva UNESCO.

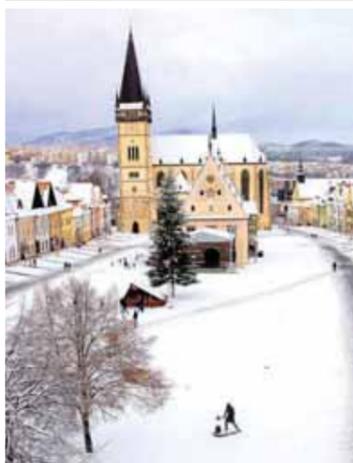
aj jeho včlenenie do Pentapolitany – spolku piatich slobodných miest spoločne s Levočou, Prešovom, so Sabinovom a s Košicami.

■ DVESTO TKÁČOV

Historický exkurz do čias, keď práve tu boli najväčšie pivnice a sklady s tokajským vínom, aj keď mesto nemalo ani hektár vinohradov, keď tu pôsobilo vyše dvesto tkáčov, ktorí utkali za rok aj 250 000 laktov plátna (lakeť – 58,5 cm), čo vtedy predstavovalo príjem 31 939 zlatých florénov (a nemožno obísť aj monopol na bielenie súkna), by bol nesmierne zaujímavý. Vzrušujúce a úplne raritné sú archívne fakty, že Bardejovčania vyrábali aj lode!

Dobré je, že nie každý sa pod bardejovské hradby prikrádal so zbojníkmi alebo s dobyvateľskými chůfkami. Kuruci i labanci sem s týmito zámermi pritiahli osemkrát. Pri obrane Západnej bašty proti Tököliho zverovancom zahynul aj bardejovský richtár Juraj Winter a manželka mu v roku 1680 dala zhotoviť na námestí náhrobok v tvare srdca a kríža. Stojí tu aj fontána a socha sv. Floriána, ale tá pripomína ničivý požiar z roka 1774...

Či už by sme pospomínali všetkých vtedajších richtárov, ktorí uvážlivo spravovali záležitosti mesta

Bardejovskí mešťania si prisne strážili svoje výsady a privilégiá, v čom im výdatne pomáhal aj „majster popravca“. Nečudo, že mu na Radničnom námestí nie tak dávno inštalovali sochu...

s dôstojnými radcami, zámožné vdovy po bohatých mešťanoch, ktoré darovali celé majetky na výstavbu kostolov a iných dnešných pamiatok, chýrne rody stavebných majstrov, ako bol Mikuláš Pariler a ďalší, zručných remeselníkov z mnohých bardejovských cechov, obratných obchodníkov, zakaždým by sme sa dopracovali k záveru, že sa všetci podpísali k dlhovekému rozkvetu mesta s prívlastkom najgotickejšie na Slovensku – perla horného Šariša.

■ ZLATÝ VEK REFORMÁCIE

K stredovekému hospodárskemu rozmachu sa pridružil zlatý vek humanizmu a renesancie, ktorý do Bardejova prišiel aj s reformáciou a nemeckými kolonistami, so vzdelancom Valentinom Ecchiosom, s básnikom Leonardom Coxom, domácim rodákom Leonardom Stöcklom, vynikajúcim pedagógom, filozofom a spisovateľom Eliášom Ladiverom, ktorý sa tiež pričínal o to, že Bardejov má najbohatšiu divadelnú históriu.

V Gutgeselovej tlačiarni v roku 1581 vytlačili prvú knihu na Slovensku. A nebolo to len preklad Lutherovho katechizmu, ale po ňom aj prvý ľudový šlabikár...

Mesto prežilo aj roky útrap, úpadku, požiarov, vojen a epidémií i obdobia, keď sa dostalo na perifériu, hospodársky živorilo a sociálne upadalo. O tom všetkom by sa dalo obšírne písať.

■ PAMIATKOVÁ REZERVÁCIA

Bardejov, ktorý sa už v roku 1952 stal mestskou pamiatkovou rezerváciou, však reprezentuje krásu kultúrnych pamiatok v unikátnom komplexe historického jadra, kde je takmer dvestopäťdesiat cenných objektov a architektonických skvostov, medzi ktorými sú najzaujímavejšie Bazilika sv. Egídia s jedenástimi gotickými krídlami oltármi z 15. a 16. storočia a bývalá mestská radnica zo začiatku 16. storočia uprostred dnešného Radničného námestia – zaradené medzi národné kultúrne pamiatky. Kolorit vzácnych architektonických objektov

rozširuje kostol a kláštor františkánov, gréckokatolícky a evanjelický kostol, Weinhaus, Gantzughof, kde Šarišské múzeum vystavuje ikony. Múzeum vzniklo už v roku 1903 a koncom decembra oslávi stodvadsiate výročie založenia. Ale aj skanzen ľudovej architektúry v areáli Bardejovských Kúpeľov patrí k najstarším u nás!

■ PRVÝ V UNESCO

Bardejov má najzachovalejší systém stredovekých opevnení s dominantnou Dolnou bránou, Veľkou, Hrubou, Hornou, Severnou, Kráľovskou alebo Prašnou, Veľkou, Červenou, Pravouhlou a Švorhrannou baštou, nádherné námestie s pôvodnou pravidelnou gotickou architektonickou dispozíciou a historickými meštianskymi domami s charakteristickými štítlami, ktoré mesto využíva nielen na obchodné prevádzky, ale aj na rozvoj cestovného ruchu.

V roku 1986 Medzinárodné kuratórium nadácie ICOMOS pri UNESCO ocenilo zápas o komplexnú obnovu a revitalizáciu mesta Európskou cenou – Zlatou medailou s portrétom geniálneho renesančného architekta Leona Battistu Albertiho. Bardejov získal túto poctu ako prvé mesto vtedajšieho Česko-Slovenska.

Po roku 1991 Bardejovčania zintenzívnili úsilie o zápis do zoznamu kultúrneho nehmotného dedičstva ľudstva UNESCO. V roku 1996 obnovili svoju kandidatúru, keď medzitým na Slovensku túto poctu získali Vlkolánek, Spišský hrad a tiež Banská Štiavnica ako štyristá v zozname takých veľkolepých skvostov, akými sú napríklad letovisko francúzskych kráľov Versailles, mesto Inkov Machu Picchu, grécke sídlo bohov Olymp...

Keď sa v roku 1999 bezprostredne rozhodovalo o tejto pocte, mali členovia medzinárodného kuratória pre Bardejov už len jedno odporúčanie – venovať dôslednú pamiatkarskú starostlivosť a ochranu aj tzv. bardejovskému židovskému suburbu – súboru stavieb bývalých rituálnych kúpeľov, jatiek, synagóge a cintorínu, ktoré sú urbanisticko-architektonickou zvláštnosťou celého regiónu. Aj v ňom sa jednotlivé objekty postupne renovujú.

Koncom miléniového roka sa v austrálskom meste Cairns rozhodlo, že Bardejov sa dostal do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Úsilie Bardejovčanov sa naplnilo v júni 2001, keď mestu slávnostne udelili certifikát o zápise. Sú to riadky, ktoré v dejinách nášho najgotickejšieho mesta budú patriť k najzaujímavejším. Sú určené dobrým a hrdým Bardejovčanom!

Tvorca monumentálnych sôch a súsoší v niekdajšom Uhorsku JÁN FADRUSZ

Sochár s Rytierskym krížom od cisára

Text a foto: Jozef SLIACKY

Ján FADRUSZ sa vypracoval na významného sochára vo vtedajšom Uhorsku, pričom sa zameril na tvorbu pomníkov významných osobností. Jeden z najznámejších sa nachádzal v jeho rodnej Bratislave. Išlo o súsošie venované Márii Terézii, odhalené pri uhorskom miléniu. Zničili ho legionári, pre ktorých predstavovalo symbol starých čias, proti ktorým bojovali.

Bol prvorođeným synom moravského prisťahovalca, ktorý sa priženil do rodiny vinohradníka. Na svet prišiel 2. septembra 1858. Otec ho poslal do učenia k zámočníkovi. V dielni ukázal talent pri výrobe ozdobných brán, mreží, držiakov na lampy a iných predmetov umeleckého kováčstva. Rád sa prechádzal ulicami starého Prešporka a obdivoval sochy a výzdobu palácov. Najviac ho inšpirovala Donnerova jazdecká socha na hlavnom oltári Dómu svätého Martina. Povedal si, že aj spod jeho rúk raz vyjde také dielo. Keďže jeho rodičia nemali financie na vzdelávanie nadaného chlapca, vystrúhal z dreva rôzne artefakty, ktoré mu otvorili dvere do renomovanej rezbárskej dielne v Uhrovci. Po vojenskej službe išiel zdobiť porcelán do Herendu. Vyskúšal si aj sadrové plastiky, ktoré poslal na výstavu, kde si ich všimol

renomovaný sochár Viktor Oskar Tilgner. Na jeho odporúčanie 1. Prešporská sporiteľňa poskytla Fadruszovi štipendium na štúdium vo viedenskej akadémii.

Pozornosť vzbudil sériou búst, ale najmä Kristom na kríži, ktorý vysvätili v roku 1892 v Blumentálskom kostole a za ktorý dostal prestížnu Munkácsyho cenu. Pri tvorbe sa sám dal priviazať na kríž, aby spoznal anatómiu a každý detail trpiaceho ľudského tela.

Nasledujúci rok si Ján Fadrusz otvoril v Budapešti ateliér, v ktorom sa venoval portrétnemu a monumentálnemu sochárstvu. Za jazdeckú sochu Mateja Korvína v panovníkovom rodisku Kluža a za ďalšie pomníky ho cisár František Jozef ocenil Rytierskym krížom a Radom železnej koruny III. triedy.

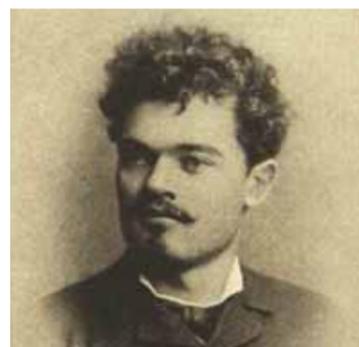
Monumentálny pomník Márie Terézie si uňho objednal jeho rodný Prešporok. Hlavná postava bola jazdecká socha v dvojnásobnej veľkosti. Odhalili ju 16. mája 1897. Neprežila zmenu politických pomerov po prvej svetovej vojne. Už v roku 1919 legionári natiahli na hlavu Márie Terézie vreco...

ČRTA

„Tieto pamätníky, ktoré nereprezentujú žiadnu umeleckú hodnotu, pôsobia ako anachronizmus a v nemeckom prostredí urážajú národné čítanie Slovákov a Rusínov,“ čítame v uznesení česko-slovenského parlamentu z 26. októbra 1921. „Nemôžeme ich ďalej trpieť. Napríklad socha Márie Terézie, ktorá sa nachádza na kraji našej republiky, na nábreží Dunaja v Bratislave, a diva sa smerom

Bratislavský pomník cisárovnej Marie Terézie, ktorý rozbili čl. legionári.

Ján FADRUSZ natoľko dbal o anatomickú dokonalosť svojich diel, že sa pri práci na korpuse Krista dal sám priviazať na kríž...

k maďarskému územiu, je oslavou idey maďarského kráľovstva a maďarských šľachtických cností a provokuje česko-slovenské čítanie.

Legionári nelenili a súsošie rozbili. Väčšie kusy kvalitného kararského mramoru sa dostali do kamenárskej dielne Mahr, kde z nich vytesali iné pamätníky. Ich tvorcom bol najmä ďalší uznávaný sochár Alojz Rigele.

Fadrusza trápiła choroba pľúc. Liečenie v kúpeľoch Štós nepomohlo. Zomrel v Budapešti ako štyridsaťpäťročný 25. októbra 1903. Viaceré jeho diela, najmä zo začiatkov tvorby, sú v Slovenskej národnej galérii v Bratislave.

Krompašské rodisko formovalo BARČ-IVANOVU epiku i dramatickú spisbu

Tvorca s črtami Dostojevského aj severských dramatikov

Text a foto: Lukáš PERNÝ

Majú Slováci obdobu Dostojevského? Jeden autor sa k jeho tvorbe minimálne priblížil. Je ním významný prozaik a dramatik Július BARČ-IVAN (* 1. máj 1909 Krompachy – † 25. december 1953 Martin). V decembri si pripomínáme sedemdesiat rokov od jeho skonu. Bol predsedom matičného odboru v Martine, kde dlhodobo pôsobil aj ako tajomník Slovenskej národnej knižnice, keď ešte patrila pod Maticu slovenskú.

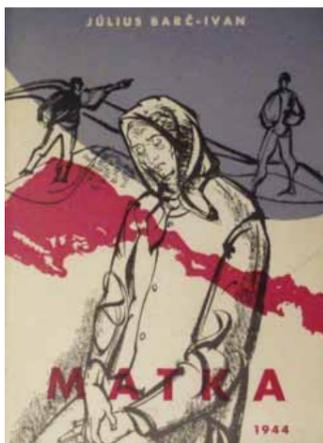
Barč-Ivan sa narodil do učiteľskej rodiny, pričom podľa literárneho kritika prof. Imricha Vaška malo rodné robotnícke mesto Krompachy výrazný vplyv na jeho sociálno-humanistickú epiku i dramatickú spisbu. V tomto meste komínov, hút a robotníkov prvýkrát počul o nezamestnanosti a zažil i jej následky. Lenže ďalší literárny teoretik aj aktívny literár Július Vanovič si všima aj ďalší, na prvý pohľad nepodstatný detail, ktorý sa prejavil aj v jeho existencialisticky ladenéj tvorbe – matkin kalvinizmus.

SLOVENSKÝ DOSTOJEVSKÝ

Otec bol spišský Nemeck neslovenskej orientácie, matka maďarská kalvinka zo Sedmohradska, ktorá sa do smrti nenaučila po slovensky. V Krompachoch vychodil ľudovú školu a mešťianku. Vo februári 1921 prežil vo svojom rodisku známu robotnícku vzburu, pričom vývoj a revolučnú radikalizáciu slovenského robotníctva sledoval aj v mestách Spišská Nová Ves, Košice a Prešov, kde neskôr študoval. Práve v metropole Šariša zložil skúšku dospelosti na reálnom gymnáziu. Odtiaľ odišiel na pražskú Univerzitu Karlovu, lenže štúdiá musel prerušiť pre zdravotné problémy. Prijal miesto daňového úradníka v Košiciach a neskôr nastúpil na Evanjelickú

Dramatika Júliusa BARČ-IVANA hlboko ovplyvnilo jeho rodisko v Krompachoch a revolučné vystúpenie tamojších žien a robotníkov v Kovohutách, čo spracoval aj v dráme Matka, ktorá je jeho najznámejšie dielo.

bogosloveckú fakultu v Bratislave. Na prelome dvadsiatych a tridsiatych rokov začal prispievať do časopisov a novin Vesna, Národné noviny, Nový rod, Luk a iné. Na vydanie pripravil prvotinu Tunel a ďalšie práce.

V roku 1931 cestoval po Nemecku a Poľsku a ďalej publikoval beletriu. Debutoval v roku 1933 knižkou najmä sociálnych próz pod názvom Pohádka. V roku

1934 pôsobil v Užhorode ako kaplán a uviedol tu hru 3000 ľudí o problematike nezamestnanosti Slovákov v Amerike. O rok neskôr prijal miesto farára v Pozdišovciach a po čase absolvoval študijný pobyt vo Francúzsku, v Anglicku a v Taliansku. V tom istom roku sa na divadelných doskách objavila expresionisticky ladená hra Človek, ktorého zbilil. Napísal prózu Pred-

posledný život a hru Diktátor, ktorá sa napokon neinscenovala (cenzurovaná), na čo autor reagoval článkom Smútok za hrou, ktorá sa nehrala.

POBYT V ZAHRAŇIČÍ

Július Barč-Ivan odcestoval do Holandska, kde žal úspech uvedením hry Na konci cesty. V roku 1940 vydal zbierku Predposledný život o hľadani stratenej lásky a napísal jedinú veseľohru Mastný hrniec, v ktorej kritizoval karierizmus. Aj túto hru následne zakázala cenzúra. Nastúpil na miesto tajomníka SNK a vzdal sa služby evanjelického farára.

Imrich Vaško uvádza, že svoje rozhodnutie pôsobiť na pôde Maticy zdôvodňoval potrebou byť bližšie ku kultúrnemu centru a získaniu priaznivých podmienok na literárny rast. Najviac cenenú prácu Matka (premiéra 15. 1. 1944) s tematikou krompašskej vzbury tvorí v roku 1943 a tiež vydáva Obežník Slovenskej národnej knižnice. Napísal drámu Neznámy. Aktívne sa zapojil do SNP. Poveria ho ideovým vedením Národných novin; podieľal sa na prvom vydaní ich odbojového čísla v Banskej Bystrici. Po potlačení SNP sa skrýval na klenovských lazoch.

V roku 1945 už v slobodných

pomerach dopísal drámu Dvaja. Po roku 1946 pracoval v Matici ako štipendista a spisovateľ z povolania. V roku 1947 vznikla dráma v troch dejstvách Veža. Vydal psychologický román Železné ruky (autobiografické črty), drámu Koniec a pokúsil sa o filmovú rozprávku Božia cesta. Napísal aj poslednú hru Poeta laureatus a rukopis próz Podivný vták.

CHOROBA

V roku 1950 vážne ochorel a liečil sa v Prahe, Pezinku a Martine. V roku 1953 vyčerpaný chorobou zomrel v martinskej nemocnici. Na dokreslenie dramatického osobného života treba dodať, že sa Barč oženil, ale manželstvo mu vydržalo iba tri mesiace. Na konci života trpel Parkinsonovou chorobou a duševnými problémami. Podľa Júliusa Vanoviča išlo o introverta, samotára, tragického ducha, ktorý hovoril málo, no bol všestranne talentovaný. V samote hral na klavír a štúdium teológie si vybral, aby spoza kazateľne využil svoje herecké a literárne nadanie.

REEDÍCIE A FILMY

Po smrti vyšli reedície jeho diel a tiež sfilmované diela Dvaja, Človek, ktorého zbilil, Matka, Mastný hrniec a Neznámy, Barbara, Najatý klaun a Železné ruky. Literárny vedec Pavol Števec ho považuje za dramatika rovnocenného Čapkovia a prirovnáva jeho dielo Diktátor k Bilej nemoci. Usudzuje, že práve v Barčovi môžeme nájsť črty Dostojevského, predstaviteľov absurdnej drámy či severských dramatikov Strindberga a Ibsena. Július Vanovič ho považuje za tvorca slovenskej filozofickej, modernej tragickej drámy a protoexistencialistu využívajúceho absurditu a fatalitu, ktorý anticipoval tvorbu Camusa, Sartra či Becketta.

Spomienka na 120. výročie narodenia správcu Maticy Jána MARTÁKA

Osudom a komunistami skúšaný maticiar

Pavol PARENÍČKA – Foto: Matica slovenská

Jána MARTÁKA vníma kultúrna verejnosť ako literárneho historika, editora, publicistu, redaktora a prekladateľa, ale aj ako organizátora ochotníckeho i profesionálneho divadelníctva a v neposlednom rade ako maticného pracovníka a manažéra. Alexander Matuška sa o Jánovi Martákovi vyjadril: „Nemal to vo funkciách, ktorými bol poverovaný, nijako ľahké, na to boli jeho poverovania dosť exponované. Poveroval sa úlohami aj sám: Neodťahoval sa od čiernej roboty, zapriahal sa do nej, všeličo na seba bral.“ Životné osudy, tvorivé a organizačné aktivity Jána Martáka predstavujú dôležitú súčasť našej kultúry, literatúry a dejín Maticy slovenskej, ktorých tvár v mnohých aspektoch spoluvytváral a formoval.

O tejto osobnosti sa v Matici slovenskej (MS) v Martine 13. decembra 2023 konala komorná akadémia, na ktorej sa zúčastnili predseda MS Marián Gešper a správca MS Maroš Smolec, členovia jej predsedníctva, syn Jána Martáka, viacerí ďalší hostia a pracovníci MS.

BIOGRAFICKÉ SÚRADNICE

Ján Marták sa narodil 10. augusta 1903 v Dolnom Srní v rodine tesárskeho majstra Štefana Martáka a Anny, rod. Geržovej. V rokoch 1909 až 1915 chodil do evanjelickej ľudovej školy v Dolnom Srní. V rokoch 1925 až 1931 študoval aprobáciu filozofia, slovenčina a francúzština na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Už počas štúdií sa Marták zaujímal o slovenskú romantickú literatúru, pričom sa zamerával na štúrovskú poéziu, čomu zodpovedala i jeho rigorózna práca Mladý Ján Botto, ktorú v roku 1931 obhájil a získal titul doktor filozofie (PhDr.).

V rokoch 1931 až 1933 absolvoval Ján Marták vojenskú prezenčnú službu v Bratislave, kam za ním prišla aj jeho snúbenica, učiteľka a spisovateľka Mária Rázusová. Práve ona a najmä autorita jej brata Martina Rázusa, predsedu Slovenskej národnej strany, známeho spisovateľa, básnika, politického tribúna a evanjelického kazateľa, sa zaslúžila o to, že Ján Marták dostal zamestnanecké miesto v MS v Martine, kde mal sprvu sľúbené miesto v SNM, ale nedostal ho. Mária Rázusová o snúbencom osude informovala svojho brata, na čo spomína samotný Marták: „Poslala Gerykov (Ján Geryk, riaditeľ martinského múzea) písomný príkaz i odmietavý postoj

svojmu bratovi Martinovi Rázusovi a ten zdvorilo, no dosť kategoricky požiadal o splnenie záväzku Jozefa Škultétyho, správcu MS a podpredsedu Muzeálnej slovenskej spoločnosti. O niekoľko dní dostal som odpoveď, aby som si podal prosbu o prijatie do Maticy.“

V SLUŽBÁCH MATICE

Ján Marták od 6. februára 1933 pracoval v MS v Martine. V rokoch 1933 až 1940 pôsobil ako referent Literárnohistorického a súčasne Pedagogického odboru MS. Od roku 1934

MEMORIÁL

zastupoval aj tajomníka Jozefa Cigera Hronského v oblasti matickej personálnej a administratívnej agendy. Popri tom redigoval viaceré knižné edície, bol redaktorom časopisov Slovensko a Slniečko, ako editor pripravil na vydanie viacero kníh. Súčasne sa aj pod pseudonymami Ján Benko, Ján Žabinský, Ivo Medin venoval literárnej publicistike, histórii a kritike, napísal monografiu so štúrovskou tematikou Útok na spisovnú slovenčinu roku 1847 – 1848 a jeho cieľ z roku 1938. Rok 1939 bol pre Jána Martáka ťažký. Jeho manželka M. Rázusová-Martáková pre silnú reumu odišla do invalidného dôchodku a navyše mu zomrela matka. Ale v MS Marták kariéru postupoval. V roku 1940 ho na jej valnom zhromaždení v Prešove zvolili za jedného zo štyroch matických tajomníkov. Nadalej si plnil svoje úradnícke, redaktorské, editorské, literárne, publicistické, divadelné a osvetové povinnosti, participoval

Odhalenie obrazu správcu J. Martáka. Zľava: V. Komora, syn Jána Martáka, M. Smolec, M. Gešper, zástupca rodnej obce Ján Skovajsa, M. Nemeck a P. Parenička.

na vybudovaní tlačiarenskeho závodu Neografia a v rokoch 1943 a 1944 organizoval vysielanie maticného rozhlasu. Na matickej pôde sa venoval i rozvoju ochotníckeho divadla. V januári 1944 sa stal riaditeľom a súčasne dramaturgom Slovenského komorného divadla. Tieto aktivity Marták charakterizoval slovami: „V Matici sa stále niečo zakladalo, nové vedecké odbory, nové edície, nové časopisy a viaceré pridružené inštitúcie. Pre mňa táto mánia vyvrcholila v zime roku 1943 – 1944 v založení Slovenského komorného divadla.“

Ján Marták sa po vyhlásení SNP a mobilizácii prihlásil ako záložný dôstojník do 1. československej armády na Slovensku a odišiel aj s manželkou M. Rázusovou-Martákovou do Banskej Bystrice. Vykonával funkciu osvetového dôstojníka na viacerých frontoch, naposledy na bojovom úseku pri Čremošnom.

Na svoj ilegálny život na prelome rokov 1944 – 1945 spomína: „Po vojenskom potlačení SNP po horách a dedinách pohronských dostal som sa do Liptovského Mikuláša, kde bola moja žena, a 3. marca 1945 po prvom obsadení Mikuláša sovietskou armádou som odišiel do Košíc.“ V apríli 1945 prevzal z poverenia SNR správčovský post v MS v Martine, kde ho v auguste 1945 valné zhromaždenie zvolilo za riadneho správcu MS. Vo funkcii maticného správcu pôsobil Marták až do politických previerok v roku 1959.

V tejto súvislosti obdobie rokov 1945 až 1950, keď boli predsedami MS Laco Novomeský a Jur Hronec a správcom Ján Marták, sa naďalej pokračovalo v rozvojových kultúrnych programoch, čo dokumentujú jeho spomienky: „Od roku 1945 prežil som spolkový rozmach Maticy i rozširova-

nie jej činnosti vo vedeckých odboroch, potom po roku 1948 všetky reorganizácie, rušenia a nové konštituovania a v tomto nervujúcom období podarilo sa mi prichystať súborné dielo Bottovo na vydanie s úvodom a poznámkami.“ Po februári 1948 Ján Marták bránil MS, ktorú totalitný režim postupne degradoval, resp. identifikoval so Slovenskou národnou knižnicou podľa zákona z roku 1954. Napokon ani sám neodolal komunistickým previerkam, po ktorých musel neodobrovoľne odísť z MS a napokon aj z Martiny. Žilinská pobočka ŠtB ho totiž vyšetrovala a plánovala obviniť z tzv. slovenského buržoázneho nacionalizmu.

V roku 1959 Ján Marták zamestnali v Ústave slovenskej literatúry SAV v Bratislave, kde pôsobil ako vedúci divadelného oddelenia, neskôr oddelenia staršej slovenskej literatúry. Vo vlastnom literárnohistorickom výskume sa sústredil na tvorbu monografie o literárnej Levoči, pričom jej prvú časť odovzdal ako kandidátsku dizertačnú prácu. Roku 1965 mu knižne vyšla práca Ochotnícka činohra 1918 – 1945.

V roku 1961 sa rodina Martákovcov presídlila z Martina do Bratislavy, kde M. Rázusová-Martáková po dlhotrvajúcej chorobe zomrela 5. augusta 1964. Po smrti manželky sa Ján Marták oženil po druhýkrát s redaktorkou Lýdiou, rod. Manicovou, dcérou legionára, povstaleckého hrdinu a veliteľa, brigádneho generála Branislava Manicu. Z Martákovho druhého manželstva pochádza syn Ján Marták (narodený v roku 1966), hudobný skladateľ a zborista operného súboru SND v Bratislave.

ZNOVA SPRÁVCOM MS

Počas vrcholiacej fázy obrodného procesu v máji 1968 Jána Martáka opätovne vymenovali za správcu Maticy slovenskej. V tejto funkcii chcel maticnému organizmu vdýchnuť nový, ale pritom z minulosti vychádzajúci smer i obsah, k čomu sa vyjadril:

I tento Martákov matický oživovací pokus, ako aj všetky ostatné demokratické zmeny a reformy napokon po vstupe vojsk Varšavskej zmluvy a okupácii ČSR zanikli v období procesu normalizácie.

Slovensko je štedro posiate vianočnými anjelmi a krásnymi betlehemami

Čas vianočný je časom mnohých zázrakov

Text a foto: Igor VÁLEK

Tatranská galéria v Poprade usporiadala už osemnásty ročník tradičnej celoslovenskej predvianočnej detskej výtvarnej súťaže Anjel Vianoc. Prvýkrát sa mohli deti do tejto sympatickej aktivity zapojiť v roku 2004. Pôvodne okresná súťaž časom rozšírila svoje pôsobenie na celé Slovensko a získala si mnohých priaznivcov. Každoročne v nej svoj talent a výtvarnú zručnosť prezentuje niekoľko stoviek súťažiacich zo stoviek škôl. Inak to nebolo ani tento rok.

Na súťaži sa zúčastnilo takmer dvojnásobné množstvo detí ako po minulých rokoch. Zapojili sa žiaci materských, základných, špeciálnych, základných umeleckých aj stredných škôl. S celkovým počtom až 1 654 prác. Autori vytvorili všakovakých anjelov ľubovoľnou výtvarnou technikou.

■ CENA DO LOZORNA

Súťaž má, pravdaže, aj víťazov a ocenených. Za všetkých spomenieme aspoň cenu takpovediac najvyššiu. Absolútnu cenu GRAND PRIX získali žiaci SZUŠ Lozorno za kolektívnu prácu Anjeli. Súťažné práce sú vystavené v Art Klube Tatranskej galérie na Hviezdoslavovej ulici v Poprade až do 29. februára 2024, kurátorka výstavy je Anna Ondrušková ml. Kto príde, možno uvidí aj svojho anjela a či začuje šum jeho krídiel. Ktovie, čas Vianoc je predsa časom mnohých zázrakov...

Veľa anjelov na jednom mieste už nájdeme, poďme teda za betlehemami. Teda konkrétnymi, lebo – ako sme sa v úvode zhodli – v tomto čase ich nájdeme takmer všade, kam patria. Tra-

Betlehemy a anjeli patria k Vianociam ako svetlo ku dňu.

díciu betlehemov alebo jasličiek pred osemsto rokmi zaviedol svätý František z Assisi, zakladateľ rehole františkánov. Na Vianoce v roku 1223 pripravil v jaskyni v talianskom Grecciu jasle, do ktorých uložil živé dieťa. Vedľa stála sv. Mária a sv. Jozef, privedli aj osla a vola. Napodobnením situácie opísanej v Biblii chcel František upozorniť spolubratov aj miestnych ľudí na maximálnu chudobu, v ktorej sa Boh rozhodol prísť na svet. V nasledujúcich rokoch si obyvatelia Greccia sami pripravovali živé aj

umelé betlehemy a podľa Františkovo príkladu si rozdávali darčeky, aby napodobnili lásku Boha, ktorý sa nám sám dal ako dar. Tento zvyk sa neskôr rozšíril do všetkých krajín.

■ UNIKÁTY V BYSTRICI

Jeden z najnovších takýchto krásnych výrobkov – betlehemov spojených s tradíciou a tvorivosťou súčasnosti – zdobí centrum metropoly stredného Slovenska. Hovoríme o tom, že atmosféru vianočnej Banskej Bystrice

obohacuje od soboty 9. decembra betlehem majstra ľudovej umeleckej výroby Petra Zoričáka. V hojne navštevovanom priestore medzi Barbakanom a Kostolom Nanebovzatia Panny Márie.

■ POLSTOROČIE TVORBY

Peter Zoričák sa venuje rezbárstvu už takmer polstoročie. Vyrezáva z lipového, hruškového, čerešňového, zo slivkového aj z brestového dreva. Výsledkom jeho umu a zručnosti sú nielen miniatúry, ale aj štvormetrové stojace postavy, ktoré prezentuje na výstavách doma aj v zahraničí. Počas pandémie napríklad zhotovil štvormetrového fujaristu z dubového kmeňa. Pred dvoma rokmi zasa sediaceho harmonikára. Potešit jeho tvorbu sa môžete aj v humenskom skanzene, Čiernom Balogu a či v areáli amfiteátra vo Východnej. No a teraz už aj v Banskej Bystrici. Sám hovorí, že betlehemov doteraz vyrobil stovky, väčšinou reliéfne a z lipového dreva. Minulý rok pribudli aj betlehemy s vyrezávanými postavami: „Mojou snahou je, aby každá socha mala svoju dušu, aby každého, kto sa na ňu pozerá, vedela

osloviť. Niektoré postavy majú v sebe výraz veselosti, iné zas smútku a oduševnenia. Aj to je môj spôsob vyjadrenia.“ Pre Banskú Bystricu vyrezal prvý veľký betlehem, ktorého súčasťou sú sochy Svätej rodiny v pozadí s anjelmom, a v budúcom roku ešte pribudnú traja králi. Tvaru „bystrického“ betlehema prispôbil majster rezbár aj postavy Panny Márie a svätého Jozefa, ktorých zhotovil kľačiacich. Rezbárovi Zoričákovi pred vyše dvadsiatimi rokmi ÚLUV a Ministerstvo kultúry SR udelili titul Majster ľudovej umeleckej výroby. Jeho tvorbu ocenili aj vo Vatikáne počas štyridsiateho druhého ročníka výstavy 100 jasličiek v januári 2018. Vtedy v najmenšom štáte sveta vystavoval betlehem z dvoch častí, vyfarbený temperovými farbami. V konkurencii stopätidesiatich betlehemov získal druhé miesto v kategórii zahraničné jasličky. Bonusom je, že si tvorbu známeho kremnického rezbára môžu domáci aj návštevníci mesta pozrieť v priestoroch historickej radnice na výstave Drevené betlehemy. Výstava potrvá do 8. januára 2024.

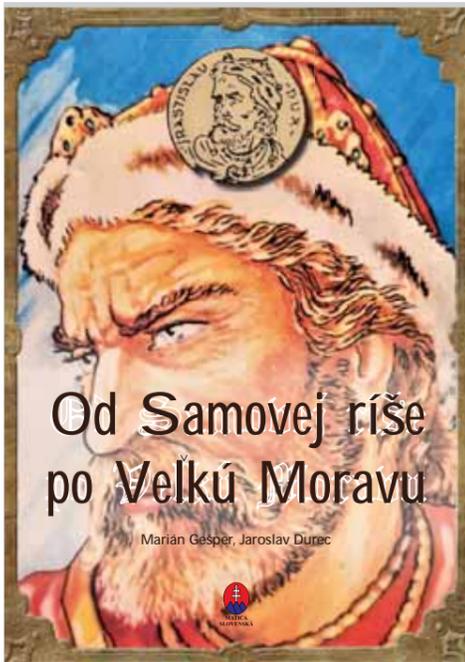
■ VÝSTAVA BETLEHEMOV

Od spomínaného betlehema a výstavy je to doslova, čo by kameňom dohodil do Thurzovho domu, sídla Stredoslovenského múzea. A v ňom aktuálne aj výstavy V meste Betleheme, ktorá ponúka radostnú krásu dvadsaťjeden betlehemov z rôznych materiálov. Ale aj tradičný interiér domu pripraveného na prijatie koledy betlehemcov... Skrátka, v zázračnom čase nikdy nie je dosť anjelov a betlehemov.

V matičnom vydavateľstve vyšiel užitočný pracovný zošit pre školákov

Od Samovej ríše po Veľkú Moravu

KNIHA TÝŽDŇA

Od Samovej ríše po Veľkú Moravu

Marian Gešper, Jaroslav Durec

Zostavovateľmi pracovného zošita Od Samovej ríše po Veľkú Moravu, ktorý vyšiel vo Vydavateľstve Matice slovenskej, je predseda MS Marián Gešper a pracovník Slovenského historického ústavu MS Jaroslav Durec. Táto užitočná učebná pomôcka je určená žiakom 7. ročníka základných škôl, 1. ročníka gymnázií so štvorročným a s päťročným vzdelávacím programom a pre prvákov na stredných školách. Treba však zdôrazniť, že uvedená publikácia nie je len učebnou pomôckou, ale zaujímavou sondou do najstarších slovenských dejín. A to od historikmi zaznamenaných prvých krokov západoslovenských kmeňov na území Slovenska i Moravy cez vznik predštátneho útvaru Samovej ríše, pričom nezabúda na mocenské peripetie Nitrianskeho i Moravského kniežatstva a cyrolo-metodskú misiu, pokračuje rozťahom Svätoplukovej ríše a končí pádom jeho mocenského dedičstva. Publikácia zaujme skutočne pútavou formou spracovania a obsahuje nevšedné príbehy tohto obdobia slovenských dejín. Zároveň podvedome núti čitateľa zamýšľať sa nad historickými križovatkami minulosti a zda umožni nielen študujúcej mládeži nájsť nadčasovú paralelu k súčasnosti. Obsahuje aj bohatú obrazovú prílohu, a to fotografie vykopávok, šperkov a zbraní našich predkov, vyobrazenia rekonštrukcií hradísk i sakrálnych budov na Slovensku i Morave, ale má aj množstvo mapiek s vysvetlivkami. Pracovný zošit zahŕňa súbor edukatívnych aktivít – od menej náročných až po náročnejšie pracovné úlohy. Väčšina z nich preferuje medzipredmetové vzťahy, prepojenie s inými vyučovacimi predmetmi, trebárs so slovenským jazykom a s literatúrou alebo s geografiou. Na druhej strane pracovný zošit je zostavený takým spôsobom, aby nadväzoval na upevňovanie už získaných vedomostí z prebraných tém. Výber a zaradenie konkrétnych edukatívnych aktivít do výchovno-vzdelávacieho procesu z hľadiska stupňa vzdelávania spočíva na tvorivosti učiteľa napriek tomu, že jednotlivé témy a úlohy nasledujú chronologicky za sebou a teoretická i praktická časť sú prepojené.

(red)

MEDAILÓN

V týchto dňoch sa krásneho životného jubilea dožíva majster slova pán Štefan MORAVČÍK. Žiadalo by sa v slove „pán“ to prvé písmeno napísať ako veľké. Básnik, prozaik a esejista či prekladateľ zo Záhoria z Jakubova. Hľadajúc o jubilatovi niečo, čo sa zriedkavejšie v súvislosti s menom Štefan Moravčík publikovalo, nedá sa vynechať nasledujúci citát z internetovej stránky literama.sk: „Výnimočný básnik, čarodej slovných hier, očarujúcich rýmov a vtipných metafor Štefan Moravčík.“

Poklona originálnemu umelcovi

O čo viac výnimočný je, zistíme, ak si všimneme jeho bohatú tvorbu pre deti a mládež. Pisať pre tieto vekové kategórie pútavo, inšpiratívne – to je skutočné umenie „pera“. Aká to musí byť predstavivosť, aká veľká je fantázia autora, ktorý toto dokáže!

„Zázračný svet vtipnej básne dokáže očariť detskú dušu. Slová a ich významy sa vzájomne prelínajú a navodzujú množstvo zábavných situácií, detský svet sa prelína so svetom dospelých, basa je väzením i hudobným nástrojom. Moravčík siaha ešte ďalej, oživuje polozabudnuté výrazy a vŕha ich do svojich hier,“ píše napríklad Martinus.

Veľké témy Štefana Moravčíka sú láska a slovenská národná história. Pre jeho štýl je príznačné citlivé použitie jazykových novotvarov. Medzi jeho básnické zbierky patria napríklad Slávnosti baránkov, O veľkej zmyselnosti bielych ovečiek, Erosnička, Moravianska Venuša, Idiotikon alebo Med omšových lúk. Deťom venoval knihy, napríklad Raketu so zlatým chvostom, Chichôtku, Zuzu v ZOO, Prvák, prvák, vystrč rožky! a iné. Nedajú sa nespomenúť aj rozprávky z kraja Moravčíkovho srdca – rodného Záhoria. Liči ich s osobitým rozprávačským šarmom, vyzbrojený originálnymi záhoráckymi výrazmi a najmä výdatnou dávkou irečitého záhoráckeho humoru. Nezáhoráci ocenia i slovníček nárečových výrazov.

Veľa by sa o majstrovi Moravčíkovi dalo... Je však čas zaželať zdravie, jasný pohľad a chuť tvoriť! Tak isto aj poďakovať.

Ivan BROŽÍK

HUMORESKA

V roku 1522, keď sa vrátili do Španielska námorníci moreplavca Fernão de Magalhães z výpravy okolo sveta, zistili, že niekde po ceste stratili deň. Vyrátali, že počas trojročnej cesty videli o jeden západ slnka menej ako ľudia v rodnej krajine. Spôsobilo im to značnú nervozitu. Podľa všetkého svätili nedele počas sobôt. Keby pristáli na Slovensku o päťsto rokov neskôr, zdesene by zistili, že majú posun času nie o deň, ale o celé mesiace.

Kto Slovákom ukradol tri roky života. Pred Dušičkami ponuka vianočných stromčekov a Tichá noc, svätá noc po obcho-

doch v októbri. Hodinové posuny z letného času na zimný čas a zase naspäť už by brali len ako neškodnú pánsku zábavku. Pozreli by si najnovšie správy a odrazili

a kovidovú krízu na niekoho by bolo treba hodiť. Dvadsaťtisíc je dvadsaťtisíc, istota je istota. Ako domáca kaviareň. Pred voľbami sa tasala, ako odtiaľto zdrhne. Potom

a poza zavretú školu sa chodiť nedá, takže do školy nechodila oficiálne, čím záškoláčka utrpela ujmu. Škola síce rozdávala učebné texty, ktoré záškoláčka mala doma

ministerstvo kultúry plať. Z celého súdneho prípadu akosi vypadla úloha rodičov, ktorým chodenie či nechodenie dieťaťa do školy bolo ľahostajné pred kovidom, počas kovidu a určite aj po kovide. Na druhej strane vidno, že peniaze pre treťosektorové spolky, ktoré sa práv záškoláčky zastali, neboli vyhodnené nemilobohu. Len tak ďalej. Podobne by súdne malo byť rozhodnuté aj o tom, ktorý máme práve rok. Či sme kovidom zacúvali v živote o dva alebo o tri roky alebo len o jeden. Keď na Dušičky začíname oslavovať Vianoce, na Silvestra Veľkú noc, nemal by byť problém vrátiť sa rovno do roku 2019. Prípadne 1522. Keď bol svet ešte aspoň trochu normálny.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Záškoláci z osád sa tešia na odškodné...

lode od bratislavského móla na cestu späť kamsi do Patagónie. Zobrať hodinu, deň, mesiace – to by bolo ešte znesiteľné. Ale keď by zistili, že domáce obyvateľstvo stále pátra, kto a prečo im ukradol tri roky zo života, našťastovali by aj motory. Teda galejníkov. Namiesto bubnovania bum, bum, bum by galejníci makali v rytme bumbum-bum. Vinu za mimoriadny stav

zistili, že všade dobre a aj tu je Amerika. Najmä keď videli niektoré radostné následky trojročnej kovidovej prestávky v bežnom živote. Súd rozhodol o odškodnení zatiaľ prvej záškoláčky tritisíc eurami. Ďalší záškoláci ju budú radostne nasledovať. Dôvod odškodnenia – žiačka nemohla chodiť po školu, ako bola navyknutá, pretože škola bola zavretá pre kovid

vypracovávať, ako keby chodila do školy. Lenže ich nevypracovávala, lebo touto formou chodila poza školu, ktorá bola zavretá pre kovid. Z iného pohľadu je taká možnosť, že kým sa do školy chodiť dalo, tak chodila poza školu, a keď sa do školy chodiť nedalo, chcela chodiť do školy, ale sa to nedalo, lebo kovid, takže utrpela ujmu a patrí jej odškodné. Škola či

Spravuje dvanásttisíc výtvarných diel a osobných predmetov známeho umelca

Vynovené múzeum Martina Benku opäť láka

Text a foto: Igor VÁLEK, Monika VÁLEKOVÁ

Slovenská kultúra aj v roku 2023 zaznamenala úspechy, impulzy a dobré správy. Vo svete múzejníctva a výtvarného umenia zarezonovala skutočnosť, že je opäť sprístupnené Múzeum Martina Benku (MMB) v Martine. Stalo sa tak presne 29. júna, keď Slovenské národné múzeum (MNB) je jeho súčasťou) slávnostne po štyroch rokoch otvorilo pre návštevníkov zrekonštruovanú vilu v centre mesta na Kuzmányho ulici. Práve tam plodne prežil jeden z najvýznamnejších slovenských umelcov poslednú dekadu svojho života a vytvoril veľkú časť neprehliadnuteľného diela. So zaslúženým označením – národný kultúrny poklad.

Tento je teda opäť prístupný nielen odbornej, ale aj širokej verejnosti. Dobrá správa na pokračovanie – verejnosť o tento poklad záujem má. Jasne to ukazuje prvý polrok, odkedy je Múzeum M. Benku opäť otvorené, zvýšeným počtom návštevníkov doslova z celého Slovenska. „Hlavne v prvých týždňoch boli dni, keď sa dvere u nás akoby doslova nezatvárali, prichádzali desiatky návštevníkov, od najmenších až po starších ľudí, z ktorých viacerí ešte majú v rodinách sprostredkovaný a v úcte pamätaný kontakt s majstrom Benkom,“ hovorí na margo spomenutého kurátorka zbierky Múzea Martina Benku Monika Váleková. Jej slová potvrdzujú aj mnohé zápisy v pamätnej knihe, vďačné slová adresované maliarovi na večnosť aj pracovníkom múzea „tu dolu“. Teda tým, ktorí sa dobre starajú o jeho odkaz a sprístupnenie súčasníkom.

■ CITLIVÁ REKONŠTRUKCIA

Otvárame teda aj my dvere peknej vily a vchádzame dovnútra. Podkutí informáciami od muzeológov. Interiér múzea s veľmi osobitou atmosférou je podľa poslednej vôle Martina Benku (1888 – 1971) zachovaný v autentickom podobe, čo v múzeu plne akceptovali aj mimoriadne citlivo zvolenou formou rekonštrukcie. Okrem známych Benkových obrazov približuje aj ďalšie tvorivé činnosti – dizajn písma a užitočných predmetov či lásku k hudbe (realizované návrhy huslí), umelcov vkus, záľuby (šachové figúrky podľa Benkovho návrhu). Ale aj sny, túžby i nezrealizované plány...

Tvorivú činnosť osobnosti najzreteľnejšie dokresľuje galéria (za všetky vystavené diela spomenieme aspoň slávnú Krajinu z Terchovej, ktorá sa dočkala aj svetového ocenenia podobne ako známka vytvorená podľa obrazu – na fotografii pod článkom) a jeho nábytkom zariadená pracovňa. Ateliér i spálňu akoby len pred chvíľou opustil. Človeku sa chvíľami zdá, že majstra vidí v zrkadle zavesenom na stene...

Do expozície pribudli interiérové doplnky, napríklad svietidlá, ktoré podľa fotografií zdobili priestory umelcovej domácnosti počas jeho života. Návštevníci môžu nazrieť aj do spálne, ktorej pôvodnú modrú farbu odhalili vďaka rekonštrukcii. Fasáda vily dostala nový náter a návštevníci neprehliadnu škridlovú strechu. Aj k nej sa po preštudovaní dobových fotografií a konzultáciách s Krajským pamiatkovým úradom v Žiline vrátili. Kvôli komfortu návštevníkov zveľadili aj prístup k múzeu a jeho návštevnícke zázemie.

■ MILIÓNOVÁ OPRAVA

Múzeum sídli v dome, v ktorom žil a tvoril Martin Benka – významný maliar, ilustrátor a grafik – od roka 1959 až do júna 1971. Rok po jeho smrti bola v dome, ktorý obýval, pre verejnosť sprístupnená expozícia venovaná životu a dielu tohto všestranného umelca. „Dlhoročné snahy Slovenského národného múzea o celkovú rekonštrukciu budovy a primerané uloženie a ochranu diel Martina Benku sa naplnili podporou prioritného projektu a získaním účelovej finančnej dotácie z Ministerstva kultúry Slovenskej republiky vo výške 910 000 eur. Rekonštrukcia múzea bola dofinancovaná aj z vlastných zdrojov Slovenského národného múzea vo výške 104 145 eur. Celkové náklady v súvislosti s rekonštrukciou múzea dosiahli výšku 1 014 145 eur,“ informoval generálny riaditeľ. Slovenského národného múzea Branislav Panis. Dodávame, že po vyše šiestich desiatkach rokov mohol objekt prejsť rozsiahlou obnovou. „Zlý tech-

nický stav budovy bol dlhodobým problémom múzea. V havarijnom stave bolo zastrešenie, kotolňa, ako aj všetky vnútorné rozvody. Zastaraná bola elektronická zabezpečovacia a požiarna signalizácia a nedostatočné bolo i objemové a technické vybavenie depozitárnych priestorov,“ dopĺňa riaditeľ SNM v Martine Radovan Sýkora. Architektonicky zaujímavá funkcionalistická vila, vymykajúca sa zo zástavby okolitých domov, sa začala pripravovať na rekonštrukciu vo februári 2019. Po uzavretí pre verejnosť prišla demontáž expozície, balenie zbierkových predmetov a vnútorného vybavenia. Toto všetko bolo prevezené do náhradných priestorov SNM v Martine. Následne sa aktualizovala projektová dokumentácia obnovy objektu a pripravovali sa všetky podklady potrebné pre vyhlásenie verejného obstarávania na dodávateľa stavebných prác, ktorým sa v novembri roku 2019 stala vybraná spoločnosť.

„So stavebnými prácami sme začali na jar 2020. Časový harmonogram však nepriaznivo ovplyvnili opatrenia súvisiace s pandemickou situáciou a ozbrojený konflikt na Ukrajine, ktoré spôsobovali zvyšovanie cien, predĺženie termínov dodávky stavebných materiálov aj ich nedostupnosť,“ vysvetľuje ďalej Radovan Sýkora.

■ CENA MARTINA BENKU

V prvej fáze rekonštrukcie prebehla celková stavebná obnova objektu vrátane vybudovania nových depozitárnych priestorov s dôrazom na všestrannú ochranu a bezpečnosť zbierkových predmetov. Druhá fáza obnovy bola zameraná na vybavenie depozitárnych priestorov a exteriérové úpravy. Počas nej realizovali aj nevyhnutné dodatočné práce – najmä výmenu poškodených medenej strešnej krytiny za keramickú pálenú škridlu. Po kolaudácii na začiatku roka 2023 začali prevážať zbierky a ďalší majetok naspäť do múzea, inštalovať expozície. Majster počas života odovzdal v roku 1960 formou darovacej zmluvy podstatnú časť svojej tvorby, približne 5 200 výtvarných diel, štátu. Celý ostatný majetok – ďalšie umelecké diela, osobné predmety a bohatú knižnicu – zanechal štátu formou Testamentu z roka 1969. Finančnú hotovosť vrátane autorských práv v súčasnosti spravuje Komisia pre správu pozostalosti Martina Benku pri Fonde výtvarných umení. Hotovosť a príjmy z autorských práv sú v zmysle majstrovho želania základom Ceny Martina Benku, odovzdávanej každoročne začínajúcim aj už etablovaným výtvarným umelcom a teoretikom umenia. Tak sa stalo, konečne doma, aj v stredu 4. októbra 2023. Dnes spravuje Slovenské národné múzeum v Martine – Múzeum Martina Benku približne dvanásttisíc výtvarných diel a osobných predmetov umelca.

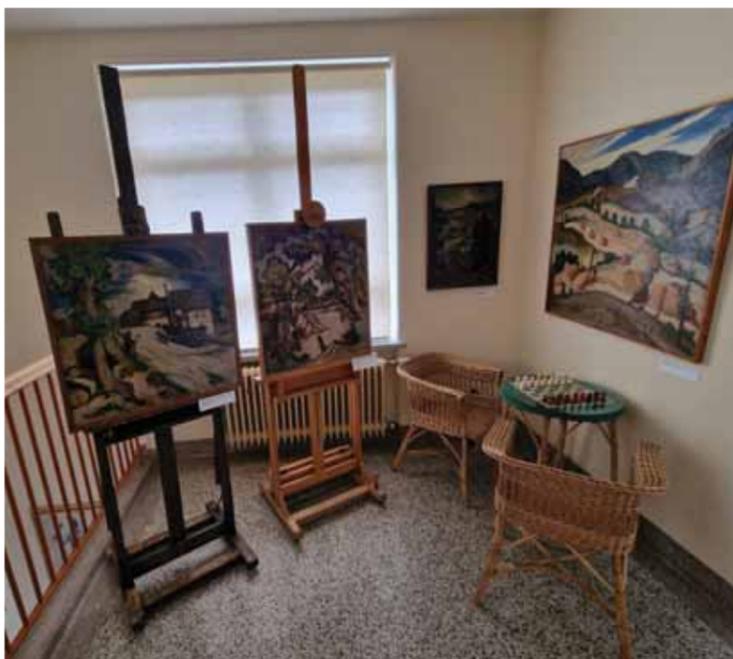
■ PRE MATICU

Martin bol po vzniku Československa centrom kultúrneho života. Najmä vďaka činnosti spojenej s Maticou slovenskou tu našlo domov i tvorivé zázemie viacerých významných osobností, kľúčových postulatov slovenskej literárnej i výtvarnej kultúry. V medzivojnovom období k nim patril aj Martin Benka, ktorý vo svojej tvorbe položil základné piliere modernej slovenskej výtvarnej kultúry. Martin prvýkrát navštívil v roku 1913, keď sa vracal zo svojej prvej severoslovenskej študijno-maliarskej cesty na Oravu a Liptov. Tam prvýkrát spoznal a maľoval nehosťinnú, no malebnú horskú krajinu, ktorá na neho významne zapôsobila. Počas prvej návštevy Martina, keď sa konali Augustové slávnosti, sa stretol

druhu k azda najznámejším a iste najdlhšie používaným. Bol prijatý v roku 1928 a zachoval sa aj výtlačok, ktorý dostal Benka. Symboliku diplomu v obežníku, ktorý rozposlal jednotlivým pobočkám vtedajší matičný tajomník Štefan Krčmery, objasňuje nasledovne: „Autorom návrhu je akademický maliar Martin Benka, ktorý svoju úlohu veľmi zdarne riešil figurálnou kompozíciou. V centre kompozície ženská postava v nadpriemernej veľkosti s pohľadom starostlivým predsta-

Benkov dom dostal nový šat.

Galéria v múzeu

Pracovňa M. Benku je zachovaná, akoby v nej majster stále pracoval.

so spisovateľom, publicistom a politikom Svetozárom Hurbanom Vajanským a spoznal maliarov Jaroslava Augusta a Jozefa Hanulu. Stretnutie znamenalo Benkov prvý kontakt so slovenským výtvarným umením i národným pohybom vôbec. Hoci sa v roku 1918 rozhodol zostať v Prahe, maliarske ambície takmer výlučne preorientoval na Slovensko. České umelecké prostredie, v ktorom dovtedy prežil takmer desaťročie, ho utvrdilo v poznaní, že slovenskému výtvarnému umeniu chýba kontinuita a maliar tvoriaci mýtus národa.

So zreteľom splatiť tento dlh slovenskej kultúry sa začal kontaktovať s vtedy nevelkým počtom slovenských intelektuálov, ktorí s veľkým entuziazmom začali dohŕňať zameškané. Tvoriví i inštitucionálne kreovanie mladej kultúry Benku privedlo do Martina, stal sa spoluzakladateľom Spolku slovenských umelcov a členom Umeleckého odboru Maticy slovenskej. Práve z jej prostredia vzišli v dvadsiatych rokoch 20. storočia pre Benku zaujímavé tvorivé výzvy, ktoré prerástli do dlhobej spolupráce – najmä graficko-dizajnerskej i ilustrátorskej.

Pre Maticu vytvoril diplom, ktorý patril spomedzi umelcových diel tohto

uje Maticu slovenskú. Pravou rukou dotýka sa ruky dieťaťa, budúcnosti národa, ľavá smeruje k skupine, ktorá predstavuje svornosť, symbolizovanú i viazanicou prúťov. Ostatné postavy predstavujú spisbu, ľudovú výchovu, výtvarné umenie a hudbu. Formula „Na dôkaz pravdy a práva“ prevzatá je zo starého diplomu matičného.“

Okrem tejto podoby Benka vytvoril aj iný variant diplomu. Namiesto centrálnej figurálnej kompozície volil hieratickú, ktorej dominuje vznešená „tróniaca“ symbolická postava ženy s holubicou v ruke v splyývajúcej drapérii, čo poukazuje – spolu s nápismi na páskach vedľa postavy „osveta“ a „pokrok“ – na alegórii Maticy slovenskej. Pod ňou stoji zástupcovia národa – na schodisku muž držiaci knihu s iniciálami MS a pod schodmi žena v ľudovom odevu držiaca na rukách dieťa – budúcnosť národa.

■ NÁRODNÝ MÝTUS

Benka navrhoval obálky a ilustroval učebnice, knihy i periodiká vydávané Maticou. Inšpiroval sa ľudovou kultúrou a rurálnym prostredím, podobne ako v maliarstve, vytvoril a udržiaval umelecky pritažlivú podobu

Busta majstra Martina BENKU

národného mýtu. V martinskom prostredí sa spriatelil s redaktormi Rudolfom Klačkom a Jánom Smrekom, neskôr aj s fotografom Karolom Plickom, historikom umenia Jozefom Cincikom či českým maliarom a grafikom Jaroslavom Vodrážkom. Od roka 1927 Benka spolupracoval s Rudolfom Klačkom, ktorý založil a krátko redigoval detský časopis Slniečko a v Matici zastával funkciu druhého tajomníka. S Benkom nadviazal spoluprácu pri ilustrovaní a tvorbe titulných listov novozaloženého Slniečka i učebníc pre základné školy. Keď v roku 1930 Benka ilustroval knihu Martina Kukučina Pred skúškou, Klačko jeho kresby považoval za prvé primerané ilustrácie hodné Kukučinovho diela. Klačko Benkovi napísal to, čo sa o niekoľko desaťročí naplnilo: „Budeš naším Alešom! A veru hodno ním byť, budú Tebou dýchať celé generácie.“

Benka tvoril aj titulné listy a kresby k básňam a textom do Slovenských pohľadov a v spolupráci so Smrekom aj do Národných novín. Okrem toho titulné listy pre niekoľko ročníkov bulletinu Rok Maticy slovenskej. Na obálky volil kresby tušom so symbolickým národnopositivistickým obsahom, zatiaľ čo na obálky učebníc tvoril farebné a dynamické akvarely s motívmi hrájúcimi a učiacich sa detí. Spolupráca Benku s Maticou pretrvala do roka 1939, keď sa maliar presťahoval do Martina a pokračovala ďalej.

■ VÝZNAMNÉ DIELA

Spomedzi viacerých zaujímavých diel spomeňme napríklad ilustrácie zbierky Andreja Plávku Tri prúty Liptova i dvadsaťštyri olejomalieb s postavami mužov alebo žien s deťmi v ľudových krojoch z rôznych slovenských regiónov. Tie vyšli s poéziou Valentína Beniaka v knihe Strážcovia a ochrankyne Slovenska (1942). O dva roky neskôr v edícii Náčrtníky výtvarných umelcov vyšiel album dvanástich voľných listov s kresbami Martina Benku. Vybral ich a príhovor napísal Jozef Cincík. Benkove nehou naplnené diela s motívmi ženy uspávajúcej dieťa vyšli spolu s textami a notovými záznamami slovenských ľudových piesní, ktoré zozbieral Karol Plicka a upravil Ján Valaštan-Dolinský v albume voľných listov Uspávanky (1946). Úvod k nim napísal Július Barč-Ivan.

Za symbolické zavŕšenie polstoročnej spolupráce umelca s Maticou slovenskou možno považovať návrhy na dva exlibrisy zo začiatku šesťdesiatych rokov 20. storočia. Okrem matičnej storočnice sa do nich premietla aj dobovo aktuálna spoločensko-politická symbolika – popri slovenskom dvojkríží aj kosák a kladivo.

Texty pod fotografie: Zrekonštruované a novootevorené Múzeum Martina Benku láka opäť návštevníkov krásou vily a prostredia zvonka a bohatým národným pokladom zvnútra.

FARBA JE NAŠA VÁŠEŇ

POKROČILÁ TECHNOLOGIA TLAČE V SKÚSENÝCH RUKÁCH

PROJEKT DESAŤROČIA V TLAČIARNI NEOGRAFIA!

Nový unikátny osemfarebný stroj vo formáte B0 s obracačom.
Ešte väčšie kapacity hárkovej tlače a kratšie termíny výroby!

Do strojového parku tlačiarne NEOGRAFIA pribudol ďalší tlačový stroj vo formáte B0 s možnosťou súčasnej tlače na obidve strany hárku. Najnovšie zariadenie posilní strojový park ôsmich hárkových strojov a dvoch rotačiek. Plánovaný začiatok prevádzky stroja - marec 2017.

Viac na www.neografia.sk

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

Miestny odbor Matice slovenskej v Galante oslávil 90. výročie svojho vzniku

Od roka 1933 sa trikrát vrátili z ničoty

Peter SCHVANTNER – Foto: MO MS v Galante

Členovia Miestneho odboru MS v Galante spolu s hosťami 14. decembra v tamojšom Dome MS oslávil okrúhle deväťdesiate výročie založenia. Na slávnostnom podujatí sa zúčastnili predseda MS Marián Gešper, predseda KR Trnavského kraja Martin Bodis, tajomník MS a riaditeľ Domu MS v Galante Peter Schvantner a riaditeľ Členského ústredia MS Martin Hajník. Súčasťou slávnosti bolo aj odhalenie pamätnej tabule na priečelí Domu MS, ktoré pripomína toto jubileum. Tabuľu odhalil predseda MO MS Ľubomír Kmeť.

Slávnostný program pokračoval historickým exkurzom do dejín MO MS, ktorý predniesla Eva Kmeťová. Predseda galantského odboru potom ocenil zasluhujúcich matičiarov, bývalých predsedov MO MS vrátane Pavla Lehotského, ktorému odovzdal zlatú medailu Matice slovenskej. In memoriam poctili viacerých nebožích aktívnych členov a nevynechali ani spriatelnené organizácie a spolky, s ktorými aktívne spolupracujú. Predseda Matice slovenskej Marián Gešper odovzdal súčasnému predsedovi MO MS v Galante Ľubomírovi Kmeťovi striebornú cenu Matice slovenskej pri príležitosti 90. výročia založenia MO MS. V príhovore poukázal na paralelu vývoja MO MS a samotnej Matice, ktorá vo svojich dejinách bola v podstate šty-

Okrúhle výročie miestneho odboru v Galante si pripomenul aj predseda Matice M. Gešper (druhý sprava).

rikrát obnovovaná a galantský miestny odbor od založenia v roku 1933 obnovovali trikrát. Marián Gešper zablagožehol matičiarom v Galante k významnému jubileu, poprial im veľa aktívnych rokov a mnoho vydatých podujatí a povzbudil ich do ďalšej práce pre Maticu slovenskú v Galante a pri šírení matičnej a národnej myšlienky. Predseda MO MS Ľubomír Kmeť sa poďakoval všetkým členom MO MS za ich prácu, keďže nie vždy to bolo ľahké, ale verí, že MO MS bude naďalej aktívne pracovať a rozširovať svoje rady. Taktiež ocenil silu Matice slovenskej, ktorá má po celom Slovensku vyše päťsto miestnych odborov. Podujatie účastníci zavŕšili prehliadkou výstavy z histórie MO MS a neformálnymi rozhovormi.

Činorodý život Ľudovíta Vladimíra RIZNERA

Muž plný lásky k domovine

Žofia HRANČOVÁ, Janka POLÁKOVÁ – Foto: Matej MINDÁR

Evanjelický zbor a obecna samospráva v Zemianskom Podhradí pripravili v októbri spomienkovú slávnosť na 110. výročie úmrtia Ľudovíta Vladimíra RIZNERA (1849 – 1913), ktorý sa tu narodil, žil i zomrel. Po slávnostných službách Božích nasledovala spoločná prehliadka Pamätného domu L. V. Riznera a J. L. Holubyho a na záver účastníci spomienky položili vence pri jeho hrobe na miestnom cintoríne. Starosta obce Miroslav Zámečník, dlhoročný matičiar MO MS v Bošáci, v príhovore pripomenul Riznerovu prácu pre národ, ktorej venoval celý svoj plnohodnotný život. Zdôraznil dôležitosť pripomínať si a nezabúdať aj v súčasnosti na významné osobnosti nielen z regiónu.

Na Ľudovíta Vladimíra Riznera nezabudli ani členovia MO MS v Trenčíne a pripravili pietnu spomienku pri jeho pamätníku v Parku M. R. Štefánika, na ktorej sa zúčastnili predseda MO MS Matej Mindár, predsedníčka KR MS TSK a MO MS v Bošáci Žofia Hrančová a ďalší hostia. Aj na tejto pietnej slávnosti položili veniec a kytice k Riznerovmu pamätníku. Pietny deň v Trenčíne ukončili príjemným stretnutím s matičiarimi z Dubnice nad Váhom na Námestí sv. Anny, ktorí si boli pozrieť výstavu 160. výročia vzniku Matice slovenskej v budove TSK.

Náhrobok Ľudovíta Vladimíra RIZNERA

Začiatkom minulého týždňa sa v priestoroch Obecného kultúrneho centra v Smižanoch konalo valné zhromaždenie znovuoobnoveného miestneho odboru MS. Rokovanie otvoril a viedol riaditeľ D MS v Spišskej Novej Vsi Rastislav Zacher. Po oficiálnych procedurálnych úkonoch nasledoval príhovor R. Zachera o ďalšej pôsobnosti znovuoobnoveného odboru, najmä v spolupráci s obcou, tamojšími školami a kultúrnymi a inými zariadeniami v obci, a vystúpenie starostky M. Szitovej, ktorá vysoko ocenila skutočnosť, že matičná činnosť sa v druhej najväčšej obci na Slovensku opäť rozbieha po vyše desiatich rokoch útlmu.

Rastislav ZACHER, riaditeľ D MS v Spišskej Novej Vsi

V Smižanoch opäť obnovili Miestny odbor Matice slovenskej

Po vyše desiatich rokoch

Za predsedu MO MS v Smižanoch bol zvolený J. Pavlis, skúsený a dlhoročný historik Múzea Spiša v Spišskej Novej Vsi. Podpredsedníčkou sa stala M. Pramuková. Pozíciu pokladníčky bude zastávať M. Kubiňáková. Vo výbore odboru popri nich budú ešte M. Szitová, H. Hamračková a E. Olšanská a v dozornom výbore E. Mondeľová a Kacvinská.

V diskusii zazneli rôzne podnety, týkajúce sa ďalšej vízie a smerovania Matice slovenskej. Na záver riaditeľ D MS v Spišskej Novej Vsi Rastislav Zacher poďakoval všetkým prítomným za

účasť na zasadnutí valného zhromaždenia miestneho odboru MS a zaželal im veľa síl a elánu do ďalšej práce pri naplňaní programu a činnosti MO MS v Smižanoch.

Noví matiční funkcionári MO MS v Smižanoch s riaditeľom Domu MS v Spišskej Novej Vsi Rastislavom Zacherom (druhý zľava).

Folklórny súbor Šuriančanka oslávil pätnásť rokov účinkovania

Kolektívny člen Matice slovenskej bilancoval

Veronika BILICOVÁ, Dom Matice slovenskej v Nitre

V Šuriankach pri Nitre už pätnásť rokov pôsobí folklórny súbor Šuriančanka. Je organizátorom viacerých obecných podujatí a bez jeho účinkovania si miestni obyvatelia mnohé podujatia už ani nevedia predstaviť. Pred desiatimi rokmi sa pod vedením predsedu matičného odboru Jozefa Stodolu, neskôr jeho manželky Veroniky stala Šuriančanka aj kolektívnym členom Matice slovenskej.

Členovia súboru si výročie pripomenuli spolu s folklórnymi priateľmi, obyvateľmi obce Šurianky, ale aj ostatnými podporovateľmi a priaznivcami. Jedenásteho novembra v zaplnenej sále obecného kultúrneho domu v slávnostnom, starostlivo pripravenom hudobnom programe účinkoval nielen jubilant, ale aj hostia – spevácka skupina Chyzerovčanka z Chyzeroviec a folklórna spevácka skupina Komňackí mládenci. Víťaným spestrením bola aj hudobná gratulácia známej heligonkárky Vlasty Mudříkovej.

Šuriančanka od začiatkov pôsobí pod vedením Evy Kondelovej, ktorá v uplynulých dňoch prevzala aj štafetu vo vedení miestneho odboru

MS. Zakladateľmi súboru boli Viera Plaštiaková, Eva Kondelová, Ernest Sedlár, Miroslav Chovanec a Zuzana Mikulová. V súčasnosti jedenásťčlenný súbor sprevádzajú heligonkár Ján Ligotský a klarinetista Jozef Billa.

Šuriančanka sa cíti dobre nielen na domácom pódiu. Hostovala na pódiumoch mnohých okolitých obcí, aj tých vzdialenejších, zväčša v okresoch Nitra a Topoľčany. Tematicky spracúva pásma celoročného kalendárneho cyklu – fašiangy, sadenie mája, dožinky a vianočné zvyky – a každoročne sa zapája aj do celoslovenského projektu Slovensko spieva kolody, keďže cieľom folklórnej skupiny Šuriančanka je šíriť tradície

Členovia folklórneho súboru Šuriančanka oslávil pätnásťročné jubileum s obyvateľmi Šurian a priaznivcami.

našich predkov v podobe, aké nám ich zanechali naši rodičia. Na podujatí okrem matičných ocenení odzneli aj iné vzácne verejné gratulácie, ku

ktorým sa pridali poslanec NR SR Marián Kéry, prezident Spolku slovenských veľikánov Jozef Škultéty a ostatní hostia okolitej samosprávy.

MATIČNÉ DEPEŠE

TABUĽA SEDLÁKOVI

Aj keď bol profesor Imrich Sedlák (1933 – 2016) rodák z Červenice pri Prešove, časť života prežil tento vysokoškolský pedagóg, literárny a kultúrny historik a jeden z najvýznamnejších predstaviteľov matičného hnutia v obci Belá-Dulice v Turci, kde mu Matica slovenská a obecna samospráva odhalili 18. decembra pamätnú tabuľu.

SPOMIENKOVÉ PODUJATIE

Významného matičného činovníka, správcu MS, literárneho historika a kritika, prekladateľa a teatrologa PhDr. Jána Martáka, CSc., si pri príležitosti jeho stodvadsiateho výročia narodenia 13. decembra pripomenuli matičiari v martinskom ústredí odhalením jeho portrétu, príhovorom predsedu MS Mariána Gešpera a výkladom doc. Pavla Parničku.

ONDREJOVANIE V POPROČI

V Poproči dlhé roky uchovávali tradíciu pečenia ondrejského cukru. Podujatie organizuje obec Poproč s miestnym odborom MS. Na podujatí v zaplnenej sále kultúrneho domu toho roku nechýbala tradičná hudba, spev i hovorené slovo, ktorým program obohatili ženská spevácka skupina Fortuna a mladé popročské talenty Samko Cingel a Katka Sopková. Nechýbala ochutnávka tradičných jedál. Dôležitosť zachovávanía ľudových tradícií vyzdvihol na akcii predseda MS Marián Gešper, ktorý s riaditeľkou D MS v Košiciach Martinou Matečkovou odovzdal predsedníčke Miestneho odboru MS v Poproči Katke Katušáckovej striebornú medailu pri príležitosti tridsiateho výročia obnovenia činnosti odboru

KOŠIAROVE PUBLIKÁCIE

Vydavateľstvo Lúč, Univerzitná knižnica v Bratislave a Ústav dejín kresťanstva pripravili 14. decembra v seminárnej sále Univerzity knižnice na Klariskej ulici prezentáciu najnovších publikácií ThDr. Jána Košiaru Medzníky cirkevnej samostatnosti Slovenska a sumár výberovej bibliografie prvého metropolitu Slovenska arcibiskupa Jána Sokola pod názvom Litera scripta manet (Napísané zostáva).

VIANOČNÝ PRÍBEH

Do Troch kráľov je v Ľubovnianskej knižnici v Starej Ľubovni inštalovaná výstava ilustrácií Andrey Spišáckovej pod názvom Vianočný príbeh ku knihám Pavla Mišenka Návraty dávnych Vianoc a Potulky premenami času, ktoré čerpajú z povestí a príbehov regiónu severného Spiša. Výstavu otvorili 7. decembra 2023.

DARČEK OD GALÉRIE

Tatranská galéria v Poprade pripravila pre milovníkov umenia vianočný darček, keď od utorka 19. decembra do nedele 31. decembra 2023 umožní voľný vstup na všetky aktuálne výstavy v jej priestoroch.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Matičiari v Ondavských Matiašovciach patria k najaktívnejším v okrese Vranov nad Topľou. Aj keď ich miestny odbor MS vznikol len pred štyrmi rokmi, bilancia ich aktivít je z roka na rok bohatšia a o niektorých už možno pomaly hovoriť ako o tradičných. Ich najznámejším podujatím sú zabijačkové hody, ktoré každý rok organizujú začiatkom roka počas fašiangového obdobia. Nezostávajú len pri príprave zabijačkových dobrôt, ale na hodoch si matičiari pripomínajú aj fašiangové zvyky a tradície, ktoré sú spojené s týmto obdobím vrcholiacim pochovávaním basy. Veľkú úlohu pritom zohráva miestna folklórna spe-

Matiašovský odpočet

vácka skupina Kazarinka. Turíce, ktoré sú jedným z najväčších sviatkov východných Slovanov, prinášajú aj do Ondavských Matiašovcov stavenie mája, kde matičiari spolupracujú s vedením obce, s obecnými hasičmi a so základnou školou. Týmto podujatiami nežije len matičná organizácia, ale celá obec.

V letných mesiacoch sa matiašovskí matičiari sústreďujú na prípravu súťaže vo varení gulášu, organizovanie futbalového turnaja, zabezpečenie splavu Ondavy a stretnutie Matiašovčanov z celého Slovenska. Nezabúdajú na matičné jubileá a výročia, tiež na významné dejinné medzníky nášho štátu, ako je napríklad Deklarácia Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky, čo si pripomínajú Vatrou zvrchovanosti. Na týchto podujatiach sa nezabúda ani na deti a mládež, pre ktoré pripravujú rôzne atrakcie a zaujímavosti.

Tento rok prvého septembra sa v Matiašovciach uskutočnila aj Okresná prehliadka matičných folklórnych skupín, ktorú matiční organizátori spojili so súťažou vo varení gulášu. Nechýbali ďalšie atrakcie – drevený kolotoč, skákací hrad, stánok s remeselnými produktmi a ručnými prácami aj matičný stánok s ponukou kníh vydaných v Matici slovenskej. Veľkým lákadlom najmä pre mladších účastníkov prehliadky bola expozícia vojenských uniforiem s viacerými historickými atribútmi z arzenálu druhej svetovej vojny. V októbri sa matičiari počas Mesiaca úcty k starším venujú najmä seniorom. Všetky tieto aktivity by sa nemohli uskutočniť bez podpory starostu obce Martina Miku, agilného predsedu miestneho matičného odboru Michala Onofreja a iniciátora založenia odboru Ladislava Kalafu.

Martin HAJNÍK

Záslužná iniciatíva členov valčianskeho matičného vlastivedného odboru
Za krížmi a Božími mukami na bežkách aj na bicykli

Texta foto: Jaromír MERIAČ

Kresťanstvo si zvolilo kríž za svoj dominantný symbol. Napokon má po ňom aj pomenovanie. Pripomína Kristovo ukrižovanie. Krížmi a Božími mukami ľudia vyjadrovali oddanosť biblickým pravdám, vieru, ale aj nádej, pokoru, vďaku, zmierenie. Umiesťovali ich na svätostánky, kaplnky, výpadové cesty z dedín, na krížne cesty a miesta príhodné na rozjímanie. Pomodlili sa pri nich na ceste za prácou do polí, lúčili sa pri nich s rodným krajom putujúci tovariši, olejkári i drotári na vandrovke za zárobkom. Boli tiež miestom odpočinku a meditácie pútnikov na cestách. Po stáročia si ich ľudia ctia, opatrujú a opravujú.

Členovia Vlastivedného odboru Matice slovenskej Ján Lučan a Jaromír Meriač z Valče prišli s myšlienkou zmapovať ich vo svojom okolí a sprístupniť vedomosť o nich verejnosti aj budúcim generáciám. Prvá zmienka o nich je v knihe Valčianske poviedky, príbehy a osobnosti autora J. Meriača. Fotografoval ich dlhší čas. Ako príznáva, vyhľadával ich a navštívil všetky na bicykli aj na bežkách. Kríž na prameňoch pod Krížnou na Kráľovej studni, aj keď nie je vo katastrálnej obci, je dielom valčianskeho kováča Jána Sekerku z 19. storočia, preto má Valča k nemu vzťah. Je najvyššie položený. Aj Kríž na hlavnom hrebeni Lúčanskej Malej Fatry v sedle medzi Úplazom a Hnilickou Kýčerou je na hranici valčianskeho chotára. Hrebeň oddeľuje Rajeckú kotlinu od Turčianskej. Takto sa dostalo na výstavné panely osemnásť objektov, niektoré už pozabudnuté, niektoré historicky zaujímavé. Ako uvádza etnograf Igor Krištek, kríž pod Krčmou v Slovianskej doline bol na trase Via Magna. V tých

Členovia Vlastivedného odboru MS vo Valči sa podujali zmapovať vo svojom okolí také artefakty, akými sú kríže a Božie muky a zo snímok pripravili výstavu, ktorá by v budúcnosti mohla byť aj podkladom na obrazovú publikáciu.

miestach prepriahali furmani záprahy. Otvorenie zaujímavej výstavy prebehlo v kruhu členov valčianskeho matičného odboru, miestneho kňaza Mgr. Štefana Barilla, propagátora cirkevnej histórie Kamila Cejpeka a ďalších

hostí. Zámer medzi návštevníkmi vyvolal bohatú diskusiu aj spomienku pamätníkov z radov seniorskej generácie. Myšlienka zachovať tieto dokumentačné materiály v obrazovej publikácii dostáva reálnu podobu...

Decénium matičnej činnosti v Dojči na Záhori ocenila obec medailou
Družná atmosféra na spomienkovom podujatí

Peter SCHVANTNER

Ak by ste hľadali Dojč, pomôžeme, leží na západnom Slovensku medzi mestami Senica a Šaštín-Stráže a má okolo tritisíc obyvateľov. A keďže ich netreba do aktivít pre obec zvlášť vyzývať, najmä nie tých z matičného odboru, zaplnili nedávno tamojší kultúrny dom, aby si zosumarizovali, čo prospešné vykonali počas desiatich rokov jeho trvania.

Treba hneď skraja povedať, že takú účasť aj slávnosť si matičiari z Dojča zaslúžili. Vystúpili deti z tamojšieho pracoviska ZUŠ, mužský spevácky súbor Uniňané, ľudový spevák a zabávač Peter Tokoš, slovenský Elvis Juraj Prstek aj výborný domáci harmonikár a spevák Stanislav Reháč. Všetky vystúpenia boli za symbolickú odmenu alebo aj úplne zdarma a odmenou bol potlesk návštevníkov všetkých vekových kategórií. Desiatročnú činnosť priblížil predseda MO MS Pavol Kubík, ktorý poďakoval všetkým členom za čas a elán venovaný činnosti v MO MS, tiež všetkým

priaznivcom, ktorí pri akciách pridali pomocnú ruku. Ako zdôraznil, všetky boli originálnymi akciami miestneho odboru. Usporiadali tri krojované plesy, ktoré v Dojči doteraz nemali tradíciu, iniciovali krojovanú omšu, tradíciu sa stali súťažno-zábavné popoludnia pre deti s Maticou slovenskou počas prázdnin, prednášky o histórii pre školákov v spolupráci so ZŠ, prednášky o histórii pre verejnosť, zájazdy do divadla či vlastivedné zájazdy pre členov aj priaznivcov Matice slovenskej v spolupráci s MO MS v Senici. Miestni matičiari obnovili lesnú studničku Hučák, na svoje

náklady dali zrenovovať sochu sv. Urbana a navštívili aj našich krajanov v Báčskom Petrovci v Srbsku. Fotografie z akcií, vystavené na paneloch, priťahovali pozornosť návštevníkov. Matičné aktivity v obci v uplynulých rokoch ocenila aj starostka obce Slavomíra Melišová Pamätnou medailou. Za Maticu slovenskú predniesol pozdrav jej tajomník Peter Schvantner. História Matice slovenskej pripomenul aj farár Ivan Barus. Organizátori slávnostnej spomienkovej akcie ďakujú všetkým, ktorí prispeli do tomboly. Bohatá tombola a otvorený bufet dotvorili príjemnú atmosféru tohto výnimočného podujatia.

PREDPLATNÉ NA ROK 2024

Ročné predplatné: 24,- €
Polročné predplatné: 12,- €
Štvrťročné predplatné: 6,- €

Objednávajte telefonicky:
043/ 3812 838
0918/ 904 925

emailom: snnredakcia@matica.sk

cez formulár:

https://snn.sk/redakcia/predplatne-2

poštou:

Slovenské národné noviny

P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

platba predplatného na účet:

IBAN: SK28 7500 0000 0040 0786 8337

Variab. symbol: 821024

Do poznámky uveďte meno a priezvisko odberateľa.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Vyžrebovali sme výhercov našej súťaže zo SNN 24/2023, kde sme sa pýtali, v ktorej krajine delegácia Matice slovenskej posilňovala spoluprácu s družobnou maticou po dlhom čase. Správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí uviedli, že to bolo v Srbsku, kde tamojšia Matica srbská má na svoju činnosť oveľa lepšie podmienky ako u nás. Na darčeky sa môžu tešiť: Jana Baranková, Ružomberok; Emíl Zajac, Bratislava; Július Matejka, Trenčín.

• Dielo ktorého známeho insitného umelca z Oravy použila Slovenská pošta ako motív na tohtoročnú veľkonočnú i vianočnú známku?

Svoje odpovede posielajte do redakcie SNN na známe kontakty uvedené v tiráži týchto novín aj elektronicky našej administrátorke Ľubici Rišianovej tak, aby sme výhercov stihli vyžrebovať do najbližšieho vydania SNN č. 1 v novom roku 2024.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

24. decembra

– pred piatimi rokmi zomrel futbalista a tréner Jozef Adamec (1942 – 2018), štyrikrát sa stal kráľom ligových strelcov, sedemkrát sa umiestnil v prvej desiatke ankety Futbalista roka; v ankete o najlepšieho slovenského futbalistu storočia obsadil druhé miesto za Jánom Popluhárom

29. decembra

– pred sto piatimi rokmi vstúpilo do Košíc česko-slovenské vojsko a pripojilo mesto k vzniknutej Česko-slovenskej republike (1918)

1. januára

– pred sto piatimi rokmi obsadilo česko-slovenské vojsko Bratislavu, ktorú dovtedy ovládala maďarská armáda (1919)

– pred päťdesiatimi piatimi rokmi na Bratislavskom hrade vyhlásili Slovenskú socialistickú republiku, Československá socialistická republika bola „prebudovaná“ na federatívny štát (1969)

– pred päťdesiatimi rokmi bolo na Slovensku zavedené euro (2009); po tom, ako Európska rada 8. júla 2008 schválila vstup SR do eurozóny

– pred sto rokmi sa narodil herec Vladimír Durdík starší (1924 – 1978), vo filme hral od roka 1948, od roka 1945 bol členom SND (v rokoch 1947 – 1951 Novej scény); venoval sa aj umeleckému prednesu, najmä v rozhlase

– pred osemdesiatimi rokmi sa narodil politik Ján Čarnogurský (1944); v decembri 1989 sa stal prvým podpredsedom federálnej vlády, neskôr minister spravodlivosti, predseda vlády, stál pri vzniku KDH, neskôr si založil vlastnú advokátsku kanceláriu

– pred tridsaťjeden rokmi vznikla Slovenská republika

4. januára

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil politik a spisovateľ Rudolf Schuster (1934), bývalý prezident SR a primátor Košíc, predseda SNR

8. januára

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil herec Marián Slovák (1949), v roku 1972 nastúpil do Divadla Andreja Bagara v Nitre, kde pôsobil takmer dvadsať rokov, patril tam medzi najvýraznejšie osobnosti divadelného súboru; v rokoch 1991 – 1995 bol členom činohry Novej scény v Bratislave

– pred päťdesiatimi piatimi rokmi zomrel blahoslavený Titus Zeman (1915 – 1969), rímskokatolícky kňaz, obet' komunizmu; pomáhal svojim spolubratom utiecť do zahraničia, aby mohli študovať a pôsobiť ako kňazi, prvé dva úteky do Turína sa podarili, pri tretej výprave ho však aj so spoločníkmi chytili

11. januára

– pred stodvadsiatimi piatimi rokmi sa narodil maliar Miloš Alexander Bazovský (1899 – 1968), jeden z najreprezentatívnejších predstaviteľov slovenského maliarstva a grafiky 20. storočia, ktorý inšpiráciu hľadal v ľudovom umení

– pred päťdesiatimi rokmi zomrel básnik Milan Rúfus (1928 – 2009), debutoval básnickou zbierkou Až dozrieme, ktorá znamenala výrazný posun dobového chápania poézie; inšpiroval sa slovenskou ľudovou slovesnosťou a dielami viacerých slovenských maliarov, okrem tvorby pre dospelých sa venoval tiež písaniu kníh pre deti a mládež

Martin MITOŠINKA

